

Pauperies leta stat multa laude repleta
Cor leuat ad cristus: qz mūdū nō amat istū
Spernit terrena: paradisi sperat amena
Paruo contenta patiens non est violenta
Quāuis induta male sit stat libera tuta
Nemo dico lete viuūt sine lite quiete
Uix aliquē ledit: humilē mētē quoq; reddit
Larnē cōpescit: qz nō bene pasta macrescit
Adunere datur diuino fine beatur
Est humilis talis pauper sit spiritalis
Nam nō inflatur quare super astra leuatur

Dec est. cxi. huius capituli pars in qua tractat autor de paup-
tate dicens q paupertas est magna virtus deo multum grata: qz
elegit pauperes sibi parentes. laposolos et voluit pauper appa-
rere mathet. viij. Vulpes foueas habent zel. filius hominis nō ha-
bet vbi caput suum reclinet. Pauperibus enim dedit r̄s regnum
celestē mathet. v. beati pauperes spiritu quoniam ipsorum ē regnū
celorum. Laudabilis est paupertas: si leta ⁊ iocunda est. nam facit
le pauper leuatur in deum: eo q non diligit mundus istum: ⁊ sper-
nit terrena sperans habere celestia. Pauper est contentus modica
re. nemini inferi violentiam quia patiens est. Pauper libertatē se
curam habet: quāuis aduersus eum sint aliquando iudicia seu par-
tes federa. Pauper letus quietus viuūt sine lite humilis est: ⁊ ad-
uersus neminem insurgit. carnem domat suam viuens tenuē: sed
diuicie illius sunt minus glorie det in qua sperat beatificari. Pau-
per in x̄o qui dicitur spiritalis semper est humilis: quare tandē
a deo exaltatur. Qui exaltat humiles luce p? Notandum tamen
q triplex est paupertas. Prima est coacta et necessitate inducta in
his qui vellent diuites esse sed nō possunt. Alia est ficta: vt in x̄o
critis qui fingunt se pauperes vt aliquid eis detur. Alia est vera
voluntaria ⁊ spiritalis paupertas: de qua hic loquitur. Lon.
| paupertas grata est virtus magnificata | i. magna: cui paupertati
| regna celorum beata sunt collata | i. data | pauperes | i. pauperes

tas | leta stat repleta multa laude. leuat cor ad cristum: qui non a-
mat istum mundus. spernit terrena: sperat amena | i. delectabilia
paradisi | paupertas est contenta paruo. est patiens. non est violenta
quis induta sit male. stat tamen libera | et | tuta. dico | qz | nemo
viuit lete sine quiete | et | cum | lite pauper ledit vix aliquem: quoq; |
pro ⁊ | paupertas reddit mentem humilem: cōpescit carnem: quia
caro non bene pasta | i. nutrita | macrescit. paupertas datur mu-
nere diuino et beatur | i. id est beatificatur | sine. talis pauper | qui
| est sic spiritalis est humilis. nam | pro quia: qz | non inflatur: quia
re leuatur super astra.

De humilitate.

Sis humilis mente verbis factis retinēs te
Sis humil' gestu semp meditādo qui es tu
Nullū cōtemnas sed te: mūdū qz spernas
Sperne teq; sperni noli laudatus haberi
His gradib⁹ quinq; referes hūilis bōavite
Quāto dignior es humilis pot⁹ fore dōbes
Qui non est humilis confundet̄ quasi vilis
Lerne quid es qd: eris hūilis sic efficieris
Vile cadauer eris: hoc ergo frequē mīditeris
Subdi maiori decet equali minoriq;
Sic humiles grati cristo sunt associati.

Dec est vicefina secunda huius capituli pars: in qua tractat au-
tor de humilitate dicens q humilitas quā quisq; debet habere cō-
sistit in mente: verbis: factis: ⁊ gestu: que prouenit cum quis medi-
tatur quid ⁊ qualis est: ⁊ sic in se respiciendo nullas inuenit super-
bie occasionem. humilis enim neminem spernit preter seipsum et
mundum. nec tamen ab alijs vult sperni vel laudari. Et isti sunt
quinq; gradus humilitatis per quos vita efficitur bona. Nam
homines maioris dignitatis debent esse maioris humilitatis: quo-
niam superbus omnis reputatur vilis: et omnibus est odiosus.
humilitas namq; prouenit cum quis attendit quis est: quid erit:

quoniam vile cadaver vnusquisq; nostrum erit. frequenter igitur debemus in his versari: quia reuocāt nos a peccatis. Insuper vobis humilis subiicit se maioribus suis: equalibus & minoribus sibi sicut preceptum beati petri prima petri 4j. Subditus estote omni hu mane creature propter deum: humiles ergo sunt omnibus amabilis: & deo maxime grati: quare xpo tandem in patria associantur. Admerendum tamen qd duplex est humilitas. scilicet ficta de qua dicitur ecclesiasticus 1ij. Est qui nequiter humilitat fer: interiora eius plena sunt dolo: alia est vera de qua hic loquitur: et est amor dei vsq; ad contemptum sui & mundi. Construe[re] Sis humilis mente retinēs id est cultodiēs te verbis & factis. sis humilis gestu corporis: meditando semper quis tu es. nullum pro te & vllum: non contēnas vllum: sed spernas te. quoq; pro et mundum: q; pro & sperne te sperni. noli haberi laudatus tu sup. humilis referes bona vite his quinq; gradibus. debes potius fore humilis quanto es dignior. ille sup. qui non est humilis confunditur quasi vitis. Er ne quid es: quid eris: efficeris sic humilis. eris vile cadaver. ergo mediteris frequens. i. frequenter hoc docet subdit maior. q; p et equali & minor. humiles grati sunt associati sic cristo.

De mititate et mansuetudine.

Sis animo mitis vt odorē ves quasi vitis
Esto mansuetus ac simplex atq; quietus
Hec faciunt homines dño similesq; placētē
Nō reddas panis malefacta sed esto suauis
Hoc tibi: dat meritū de? autē punit iniquū
Cū mag[is] es dign[us] debes mag[is] eē benign[us]
Nam q; sit idign[us] domini pietate malign[us]

Hec est vicesima tertia huius capituli pars: in qua tractatur autem de mititate & mansuetudine dicens qd per mititatem animi efficitur homo in conspectu dei & virosum velut odor vitis qui valde placidus est. per mansuetudinem vero est homo simplex et pacificus: cuius per hec omnia efficitur homo solers ac placens deo. Mansuetus vero & mitis non curat aliorum malefacta ad animus reuocare vindicando se: sed suauis est: & inde magnum acquirit meritum. deus enim punit omne iniquum. Maioris etiam dignitatis

homines debent esse benigniores: quoniam si maligni forent in dignos dei misericordia se facerent: q; nō est dignus misericordia qui eam nō fecerit. ideo xps dixit matth. xviij. Numquid oportuit te misereri conserui tui: sicut ego tui miserus sis. Veritas seu mansuetudo est modesti animi tranquillitas: que nulla rerum agitato ne turbatur. Construe[re] Sis mitis animo: vt des odorē deo quasi vitis. Et mansuetus ac simplex: atq; pro & quietus. hec faciunt hominem similem domino: q; pro & quietus. non reddas panis malefacta sed esto suauis hoc dat tibi meritum: aut sic est certe deus punit iniquum. id est peccatum: debes esse magis benignus cum es magis dignus. Nam pro q;: quia malignus sit indignus pietate domini.

De fletu.

Si vis saluari: debes primo lacrimari
Qui bene plorabit deus ipsum letificabit
Iste pro peccatis et pro miseris tribulatis
Pro desiderio paradisi flere memento
Si nō das lacrimas ipas optādo gemiscas
Cū de corde veniat dñm: mox lachryma lenit
Ad eē letificā lachryme: peccata purgāt
Et cristū placant paradisi gaudia donant

Hec est vicesima quarta huius capituli pars: in qua tractatur autem de fletu dicens. Qui vult saluari debet in hac valle miserie dei plorare mala que commisit: tribulationes & pericula que contingunt & contingere possunt vt dicat cum sapiente. similem vocem hominibus emisit plorans. Promisit enim deus consolationem lugentibus matth. v. Beati qui lugent. quoniam ipsi consolabuntur. plorandum igitur est propter multa. primo pro peccatis & tribulatione miserorum vt dicit apostolus ad galatas. xj. Quis infirmus & ego non infirmus: quis scandalizatur & ego non vror: Item plorandum est pro desiderio paradisi a quo vita presentis separati sumus: veluti dicebat beatus paulus ad Ro. vi. Infelix ego: quis me liberabit a corpore mortis huius. Cupio dissolui & esse cui xpo lachryma etiam pacificat xpm quando a corde bono procedit:

quas cum quis non potest habere: debet tamen in corde suo gemitus habere. nam lachryme faciunt mentem hominis letam: et purgant peccata: pacificant spiritum: donant paradysum. Aduertendus tamen quod est quidam fletus deceptionis: ut ait ovidius de mulieribus dicens. Ut flierent oculos erudiere suos. Alius est fletus iniuste debite compassionis de quo dicit augustinus: quod ipse cogebatur plorare dydona mortem que se occidit ob amorem. Alius est fletus denominationis de quo dicitur psalmo. vi. Lاناوب pro singulas noctes lectum meum lachrymis meis stratum meum etc. **Contra** tu debes lachrymari primo si vis saluari. deus letificabit ipsum qui bene plorabit. **Item**. i. plora pro peccatis et pro miseris tribulatis. memento flere pro desiderio paradisi. si non das lachrymas: gemiscas optando ipsas. Lachryma lenit mori: si est statim: dominum cum venit de corde. lachryme letificant mentem. purgant peccamina et placant spiritum: donant gaudia paradisi.

De virginitate et castitate.

Sis mundus corde verbis factis sine sorde
Ut dominum vere possis super astra videre
Mundicie vitam virgo tenet et benedictam
Dicitur angelice merito vir virgo pudicus
Virginitas flores virtutum fert et odores
Humanos mores transcendit et auget honores
Propter maiores mundanos spernit amores
Si virgo non sis castus tamen esse teneris
Quisquisque status quis sit debet fore castus
Si non sis castus nemo poterit fore sanctus
Non sunt fedati sed mundi corde beati.

Dec est. xx. huius capituli pars: in qua tractat autor de virginitate et castitate dicens. Qui vult deum videre in terrena beatitudine debet ab omni sorde cauere et mundiciam cordis verbis et factis tenere. **Item** enim dicitur vir angelicus qui virgo est benedictus: quoniam virginitas est flos virtutum et odor mortuum omnium huius

manorum. superat enim honores: quos etiam auget. spernit enim virgo mundanos amores: quia sperat maiores. scilicet celestes. Tenetur igitur omnes ad castitatem: scilicet non habemus virginitatem quoniam nemo saluabitur sine castitate: que potest etiam inter videratos observari ut in c. **Thiena**. tricessimaprima distinctione. Beati etiam sunt saluati omni labe corporis et anime mundati. mundicia vero est vitium quod hominis integritas diuini amoris intuitu obseruata non ad vanam gloriam. de qua **sermo**. mathei. xxiij. **De vobis scribitis et phariseis qui mundatis quod de foris est: intus autem pleni estis rapina et inmundicia.** **Contra** **Item** mundus corde verbis et factis: et sis sine sorde ut possis videre dominum super astra virgo tenet vitam mundicie et benedictam. vir pudicus et virgo dicitur merito angelicus. virginitas fert flores virtutum et odores. **Virginitas** transcendit mores humanos et auget honores. **Virginitas** spernit mores mundanos propter amores maiores. Si non sis virgo: tamen teneris fore. si est esse castus. quis debet esse castus cuiuscunque status fuerit. Nemo poterit esse sanctus si non sit castus. Beati non sunt fedati. **Item**. maculati sed sunt mundi corde.

De pace.

Esto pacificus et pacis semper amicus.
Cum cunctis pacem teneris habere tenacem
Christus pacificus dicit sermone beatus
Nascens portauit pacem: moriens reparauit
Surgens induxit pacem testando reliquit
Conserua triplicem christo fratri tibi pacem
Hosites pacifica feda prudenter iniqua
Pax conseruet letam vitam mentemque quietem
Sedat rancores fouet et augmentat honorem

Dec est. vicessimasexta huius capituli pars: in qua tractat autor de pace dicens quod exemplo christi debemus esse pacifici et pacis amici cum omnibus et semper. **Item** pacificus vir habet benedictionem a christo et beatitudinem ut dicitur Mathei quinto. Beati pacifici.

Cristus enim in sua natiuitate pacem mundo contulit z sua morte pacem reparauit: sua resurrectione pacem induxit. z in suo testamēto discipulis pacem reliquit dicens. Pacem meam do vobis. **T**riplitem autem pacem habere tenemur. scilicet cum fratre proxi-
mo: z cum nobis ipsis in conscientia. Prudenter autem debemus hostes nostros nobis pacificare: scilicet z iniqua relinquentes. **A**lta enim pacifica iocunda est z quiesca. tollit rancores z auget z nutrit homines. **N**ota q̄ h̄c compendium theologie par est status virtutis in quo est delectatio in deo sine contradictione carnis mundi z dyaboli: ideo pacifici quantus ad opera meritoria deo magis appropinquant q̄ misericordes: ideo filij dei vocantur. **C**onstrue. **E**sto id est sis pacificus et esto semper amicus pacis. teneris habere pacem tenaciter cum cunctis. christus dixit sermone. pacificus est sup. beatus. christus nascens portauit pacem z reliquit eam testan-
do. **C**onserua triplicem pacem. scilicet. cristo: fratri. z tibi. pacifica hostes: z pacifica prudenter scda z iniqua. **D**at. confere. scilicet. dat vitam letam: q̄. pro ei mentem quietam. **P**ax scda. id est. pacifi-
cat rancores: fouet z augmentat homines.

De patientia.

Air paciens esto nunq̄ sis corde molesto
Nemo sui dñs fertur paciens nisi verus
Seruat prudēter animam viuēz patienter
Nam flores cūctorū fertur sapiētia moruz
Fer mala cū pausa: nemo patit sine causa
Quāuis hic multa patiatur hō sine culpa
Hic homo torquet vt sic patiēdo probez
Et mēs purgetur vt premia plura lucretur
Ne sublimetur vt cristo gloria detur
Et preferuetur ne perpetuo crucietur
Et mala prudēter tua portes et patienter
Inspecte maiores aliozum sepe dolores.

Hec est vicefima septima huius capituli pars: in qua tractat au-
tor de patientia dicens q̄ nullus est verus sui dominus nisi paciens
fit ergo quilibet nostrum paciens nullas molestias inferens. quon-
iam qui patienter viuunt prudenter vitam conseruat. **N**am patientia
est itos omnium virtutis. **I**gitur patienter sustinere debemus
mala que nos hic premunt: attendentes q̄ nihil patimur sine cau-
sa: licet aliquando bene patiatur aliquis sine culpa. **N**am torquetur
aliquando homo vt probetur a xpo per patientiam. aliquan-
do vero vt mens z cogitatio eius purgetur. **Q**uandoq̄ etiam vt
plus mereatur per virtutem patientie. **I**tem vt non superbiat: sed
dei gloriam querat: et vt preferuetur a pena eterna. **P**rudenter ḡ
sustinere debemus tribulationes nostras et patienter aspiciendo
proximorum nostrorum maiores tribulationes. **N**ota q̄ patientia
est virtus equanimiter portans contumelias et aduersitates: de
qua xpus luce tertio. **I**n patientia vestra possidebitis animas ve-
stras. **C**onstrue. **E**sto id est sis vir paciens: nunq̄ pro non et
vnq̄. id est sis vnq̄ corde molesto. nemo fertur. scilicet. dicitur vt verus do-
minus sui nisi paciens. **V**ir suppl. **V**iuens patienter seruat pru-
denter animam: nam pro quia: quia patientia fertur id est dicitur
scilicet cunctorum morum. fertur id est sustinet mala eius pausa: quā-
uis. id est licet: licet homo patiatur hic multa sine culpa. homo
torquetur hic vt probetur patiēdo sic: vt mens purgetur: et vt
lucretur plura premia: ne pro vt et non. vt non sublimetur. scilicet.
non superbiat vt gloria detur cristo vt preferuetur: ne pro vt et
non: vt non crucietur perpetuo. **I**nspecte sepe dolores aliozum ma-
iores vt portes prudenter z patienter tua mala.

De obedientia.

Debet obedire dño quicunq̄ subire
Vult regnum celi parendo corde fideli
Qui non parebit celesti sede carebit
Qui bene parebit paradisi munus habebit
Et nequeas ledi maiori semper obedi
Ni tibi constaret q̄ nō licitum oneraret
Non est illicitum iussum maioris agendum

**Est semper domino parendū cūcta regenti
Plusq̄ prelo to iustum non precipienti**

Dec est. xviii. huius capituli pars: in qua tractat autor de obedientia dicens. Qui vult intrare regnum celeste debet obedire deo primo: mandata eius tenere: quoniam qui non obedierit deo dā nabitur perpetuo: & carebit celesti regno. Obediendum est in super maioribus & superioribus nostris: & prelati ecclesiasticis & principibus secularibus. Intelligentiū tamen est de rebus illis que non contradicunt legi diuine. Subditus enim non tenetur obedire superiori in rebus illicitis que contrariantur legi diuine: quoniam deo magis & hominibus obediendum est: quoniam omnia creata velint nolint sunt in potentia obedientia creatori vt dicit scotus in quarto sententiarū. Si ergo omnis creatura obedit deo creatori suo: ad hoc multo magis homo tenetur cum sit perfectior. Dicitur enim baruth. ij. Stelle vocate sunt: & dixerunt assumus. Unde nota q̄ obedientia est spontaneum & rationale proprie voluntatis sacrificium propter dei cultum. Construe. Quicunq̄ vult subire id est intrare regnum celi debet obedire domino parendo corde si deli. ille sup̄ qui non parebit id est obediēt. carebit sede celesti. ille supple. qui parebit bene habebit munus paradisi. Obedi semper maior vt nequeas ledi: in pro nisi: nisi constaret id est clarus esset tibi q̄ oneraret. i. preciperet non licitum. iustum id est preceptum maioris illicitum non est agendum. parendum est semper domino regenti cuncta plusq̄ prelo to non precipienti iustum.

De contemplatione & vita actiua.

**Contemplare bona celi poscens tibi dona
Iugiter eterna confecti sede superna
Et sic terrena spernas pro luce serena
Dicitur actiua bona vita bonum faciēdo
Cōtemplatiua melior est celsa petendo
Bartha bonā partē sup̄sit dño famulādo
Magdalena tamē meliorē fert speculādo**

**Cur speculatiuus sis in dño bene viuus
Sancta gerēs opera sic fumes gaudia vā**

Dec est vicefimanona huius capituli pars: in qua tractat autor de duplici vita scilicet contemplatiua & actiua dicens. De vita contemplatiua est cōsiderare bona celestia et ea sibi desiderare in patria celesti que est perpetua & eterna: ita q̄ pro luce serena acquirat vna omnia terrena veniunt spernenda & tandem deserenda. Actiua vero vita est bene agere in omnibus operibus terrenis & mundanis iuste & sancte. Dec autem due vite figurantur nobis a domo no luce primo. scilicet per mariam magdalenam que significat vitam contemplatiuam: quia semper speculabatur altissima dei opera: & ideo dicitur de ea q̄ meliorem partem elegit que non auferretur ab ea. Per martham vero significatur nobis vita actiua: quoniam ipsa seruebat domino ministrando corpori necessaria. Qui cunq̄ igitur erit viuus in deo contemplatiuus cuius opere bono hic merebitur gaudia sempiterna. De his duobus modis viuendi & si gura eorum & quis ipsorum melior sit satis habetur in. c. nisi cum pridem. de renuntiatione in antiquis. Construe. Tu poscens id est querens bona tibi contemplare id est cōsiderare bona celi conferri iugiter sede superna id est eterna vt spernas sic terrena pro luce serena. Actiua vita dicitur bona faciendo bonum. contemplatiua est melior petendo celsa id est alta. Bartha id est illa serena sumpsit partem bonam famulando id est seruando domo: tamen magdalena. fert meliorem partem speculando id est cōtemplando celestia. cur id est quare sis speculatiuus. viuus bene in domino gerēs sancta opera fumes sic gaudia vera.

De oratione.

**Sedulus etora dñm reuerenter adora
At sibi te gratum faciat nūc postq̄ beatum
Sepe deu placat oratio: cor bene mundat
Hostes exuberat celos penetrādo subitrat
Cristo presentat que poscens sedul⁹ optat
Auxiliū prestat his quos tribulatio vexat**

**Nos deus orare iussit simul et vigilare
Discipulis formam dāns orandi quā normam
Que brevis est digna tenet in se cuncta petenda**

Dec est tricesima huius capituli pars: in qua tractat autor de oratione dicens quod attendere debemus deus orare et reuerenter adora-
re quatenus nos hic gratos faciat: postea beatos in celis efficiat
Oratio enim multa facit bona: quia deum sepe pacificat: quod patet
de moyse orante pro populo israel: ne dominus cum disperderet:
vt exodi. xvij. Item oratio purgat cor orantis: hostes vincit: ces-
los intrat: deo presentat ea que orans desiderat: magnum auxi-
lium dat his qui sustinent tribulationem. Quare deus precepit nos
orare: et in oratione vigilare: dāns nobis modum orandi: et oratio-
nem ipsam constituens que brevis est et dignissima in se continens
que nobis petenda sunt vt mathei sexto dicit. sic orabitis. Pater
noster etc. Oratio autem est elatio mentis in deum mirabilia dei
enarrando: et defectus seu tribulationes nostras insinuando. bea-
tus Thomas in quarto di. v. dicit quod oratio est pius mentis affectus
in deum tendens: et plerumque ne pigrescat in vocem protrahens
Quecūque queri possunt de oratione traduntur in clementina vni-
uersa de reliquijs et veneratione sanctorum in gloria vide ibi. Con-
struc[us] Tu sedulus. i. attentus: exora dominum et adora reuerens
et vt faciat nunc te gratum sibi: quod pro et beatum post. In para-
diso supple. Oratio placat sepe deum oratio mundat bene cor.
exuperat id est vincit hostes: et subinerat celos penetrando
Oratio presentat christo. Iesū que sedulus potestus id est orans optat
oratio prestat id est auxiliū his quos tribulatio verat. deus
iussit nos orare et vigilare simul dāns formam discipulis orandi:
quod oratio est norma. Que forma orandi est brevis et digna: et
necesse. continet in se cuncta petenda.

**Septem petitiones orationis dominice.
O pater in celis regnans te posco fidelis
Ad me primo tuū sit semper magnificentum
Adueniat regnum tuū celeste benedictum
Velle tuū terris per nos fiat vt in altis**

**Da panem nostrum nunc nobis quotidianum
Et parceas nobis mala sicut nos inimicis
Et si tentemur non permittas superemur
Sed nos a cunctis malis defende et iniquis.**

Dec est tricesima prima huius capituli pars: in qua tractat au-
tor de septem petitionibus orationis dominice dicens. Ego tenens
fidem posco te patrem meum in celis regnantem: hec est prima par-
ticula huius dominice orationis. Secunda est. Nomen tuū sit sem-
per et primo magnificentum. Tertia est. Adueniat id est decur mihi
regnum tuum celeste benedictum. Quarta est tuum velle per nos
christianos fiat in terris sicut in celis. Quinta est. Da nobis panem
nostrum quotidianum. Sexta est. Parce nobis mala que fecimus:
sicut nos indulgemus malefactoribus nostris. Septima et vltima
est. Si temptemur a nostris hostibus defende nos vt non vincamur
ab eis. In hac enim oratione dignissima quā deus pro nobis et no-
stra vtilitate dignatus est facere septem tuas petitiones que core-
spondent septem bonis spiritus sancti. Construc[us] O pater regnans
in celis. ego fidelis posco. i. oro te nomen tuum sit primo magni-
ficatum semper. Tuum regnum celeste benedictum adueniat: igitur
mihi supple. Tuum velle fiat per nos in terris: vt. i. sicut: sicut
[sit in altis] i. in celis. O pater da nunc id est hodie panem no-
strum quotidianum nobis: et parceas nobis mala que commisimus
[sicut nos] pepercimus [inimicis] nostris [Et non permittas] quod
superemur si temptemur: sed defende nos a cunctis malis iniquis.

**De conditionibus orationis.
Sit deuota gemens oratio sit pia seruens
Pura sit assidua discreta sit ac operosa
Iusta sit ac humilis attenda sit atque fidelis**

Dec est tricesima secunda huius capituli pars: in qua tractat au-
tor de conditionibus orationis dicens: oratio debet esse deuota
cum lacrymis seruens et pia: pura sine peccato: continua: discre-
ta: laboriosa cum alijs operibus bonis: iusta: humilis: attenda et
fidelis: et inter cetera debet esse brevis vt dicit christus. Nolite orantes
multum loqui. parua enim oratio cum deuotione melior est quam lon-
ga sine deuotione de conse. di. v. c. Non mediocriter. Construc[us].

[Oratio sit deuota gemens. sit pia ⁊ feruens.] oratio sit pura iusti
dua. i. continua [discreta: ac] pro ⁊ [operosa] oratio sit iusta ⁊ hu
milis attendens: q[ui]s] pro et [fidelis].

De ieiunio ⁊ qñ debz fieri: ⁊ de p̄cepto.
Abstineas seruans ieiunia nulla relaxans
Que iubet ecclesia seruari scilicet ista
Vult cristus natus: ascensio: spiritus almus
Sumpta dei genitrix ieiunando venerari
Ante diem festi nec non ⁊ apostolus omnis
Exceptis iacobo: philippo: sicq[ue] iohanne
Lū quadragesima iungant tēpora quarta
Et que pontifices in sede sua statuerunt

Dec est tricesima quarta huius capituli pars: in qua tractat au
tor: quomodo debet fieri ieiunium: et etiam de consequentibus ad
ipsum dicens q[ui]s qui ieiunat non debet anticipare horam: scilicet
meridianam nec debet nimis comedere: sed pauperibus aliquid
donare. orationi vacare carnem castigando. crimina vitare. ieiuni
um enim deuotum eleuat mentem in deum: ⁊ facit eam deo placē
tem: ⁊ acquirit virtutes ⁊ premia eterna. Nota q[ue] sicut hora non
est anticipanda in ieiunio: ita nec differenda maxime vsq[ue] sero: si
cut sit a quibusdam in vigilia natiuitatis domini: quoniam talis
videtur ritus paganorum. notatur de consecratione distinctione
quinta. Sint tibi. Construe non anticipabis. id est ante captes
horam solitam ordinatam supple. cum ieiunabis vitabis. id est
fugies crimina. Non onerabis te epulis: q[ui]s] pro et [dabis] paupe
ribus. rogabis dominum laudando eum. ieiunia castigant car
nem: vitant. id est vitare faciunt. crimina: ac] pro et [releuant] men
tem: q[ui]s] pro et [faciunt] mentem. placent domino. ieiunia] do
nant virtutes: ⁊ dant premia: q[ui]s] pro et [salutes] eternas.

De verecundia.

Esto verecundus si vis fore crimine mūdus
Erubeas vari res turpes ac operari
Custos virtutis pudor est extra mala scuti

dragesima] ⁊ ieiunia sup. [que pontifices] sez romani] statuerunt
in sua sede. i. in sua dignitate] volunt venerari ieiunando.

**Quomodo debet fieri ieiunium
et de consequentibus ad ipsum.**

Cum ieiunabis horam non anticipabis
Crimina vitabis: epulis te non onerabis
Pauperib[us] dabis dñm laudando rogabis
Carnem castigant ieiunia: crimina vitant
Ac mentē releuant faciunt dñōq[ue] placētē
Donant virtutes ⁊ premia dantq[ue] salutes

Dec est tricesima quarta huius capituli pars. in qua tractat au
tor: quomodo debet fieri ieiunium: et etiam de consequentibus ad
ipsum dicens q[ui]s qui ieiunat non debet anticipare horam: scilicet
meridianam nec debet nimis comedere: sed pauperibus aliquid
donare. orationi vacare carnem castigando. crimina vitare. ieiuni
um enim deuotum eleuat mentem in deum: ⁊ facit eam deo placē
tem: ⁊ acquirit virtutes ⁊ premia eterna. Nota q[ue] sicut hora non
est anticipanda in ieiunio: ita nec differenda maxime vsq[ue] sero: si
cut sit a quibusdam in vigilia natiuitatis domini: quoniam talis
videtur ritus paganorum. notatur de consecratione distinctione
quinta. Sint tibi. Construe non anticipabis. id est ante captes
horam solitam ordinatam supple. cum ieiunabis vitabis. id est
fugies crimina. Non onerabis te epulis: q[ui]s] pro et [dabis] paupe
ribus. rogabis dominum laudando eum. ieiunia castigant car
nem: vitant. id est vitare faciunt. crimina: ac] pro et [releuant] men
tem: q[ui]s] pro et [faciunt] mentem. placent domino. ieiunia] do
nant virtutes: ⁊ dant premia: q[ui]s] pro et [salutes] eternas.

Esto verecundus si vis fore crimine mūdus
Erubeas vari res turpes ac operari
Custos virtutis pudor est extra mala scuti

**Utere sermone moderato cum ratione
Qui sputit ad celus sputum fedat sibi vultu**

Dec est tricesima septima huius capituli pars: in qua tractat au-
tor de modestia dicens q̄ modus seu rerum modestia que semper
in omnibus prodest: honestissima atq̄ optima res est. Quicumq̄
igitur vult honeste vivere: debet modestus esse non immoderatus
Per modestiam enim lingua refrenatur q̄ laudabile est: quia ver-
bum semel prolatum nunq̄ potest revocari. Quare enim quis lo-
quitur: attendere debet coram quibus loquitur: quid loquitur:
quomodo et quando. Insuper prudenter aduertat que dicenda
sunt et que tacenda. nam respondere debemus modeste pulchre et
honeste vel omnino tacere debemus: maxime quando maioribus
nostris loquimur. Videamus ne pronocemur ad iram: sed prouo-
catos pacificemus. Nam qui de maiore suo loquitur moderato
sermone vtatur. Plerumq̄ enim contingit q̄ qui de alio male lo-
quitur in eo diffamatur: quia forte peior est illo aut ei similis: vel
luti contingit in eo qui ad celum sputit: quoniam seipsum sputo as-
pergit: et proprio facto maculatur. sic contingit et qui immoderate lo-
quitur. Et nota q̄ modestia s̄ nullum primo rethoricozum est p̄
quas pudor honestatis puram et stabilem comparat auctoritatem.
pudor autem est timor turpitudinis et fuga rei indecentis. **Con-
strue** Non sis infestus | id est molestus siue inquietus | esto **mo-
destus** | id est moderatus | in cunctis modus est optima res. nam |
pro quia: quia | prodest semper ad omnia. noli laxare linguas: quo-
niam | pro quia: quia | non poteris reuocare verbum quod dicis
forsan acerbum | id est malum | requiras coras quo tu dicas: quid
dicas. quomodo dicas. et quando dicas. dicas dicenda. sileas
docte reticenda | id est tacenda | responde modice | id est modeste
| taceas pulchre: vel pro vel: vel | recede: vt quando | quis | habet
tur maior te placetur sic. Sis cautus in ore cum loqueris de ma-
iore. vtere sermone moderato cum ratione. ille qui sputit ad celum
sputum | id est salua oris | fedat | id est maculat | sibi vultum.

De legalitate.

**Si vis in celis fore gaudes esto fidelis
Luctis preferitur vir qui legalis habetur**

**Legalis domino sis semper ipsum amado
Et dispensando domini bona multiplicado
Ac sibi parendo necnon ipsum reuerendo
Legali probior non est nec nomine maior
Tanq̄ perfectus stat legalis bene rectus
Non vult fraudare quemq̄ nec damnificare**

Dec est tricesima octaua huius capituli pars: in qua tractat au-
tor de legalitate dicens q̄ legalitas est virtus que alijs preponitur
in fidelitate seruanda: q̄ virtute oportet nos habere si velimus
in celis cum ipso gaudere. Legales autem tunc domino sumus
cum cum amantes bona que nobis contulit alijs dispensando
multiplicamur et semper obediendo: et cum vt tenemus veneran-
do. Nullus enim melior est aut maior viro legali: qui semper per-
fectus et rectus manens nulli fraudem aut damnnum facit. Nota
q̄ legalitas est fidelitatem et vnitatem tam factus q̄ verbis sem-
per obseruare: de qua apocaliptis secundo. Esto fidelis viq̄ ad
mortem: et dabo tibi coronam vite. **Construe** Esto fidelis si vis
fore | id est esse | gaudens in celis. vir qui habetur legalis preferitur
cunctis. Sis legalis domino amando semper ipsum et dispensan-
do | id est distribuendo | bona domini: et multiplicando | id est au-
gendo: ac pro et | parando sibi: necnon | id est etiam | reuerendo
ipsum | aliquis supplet non est probior | id est melior | legali nomi-
ne: nec pro et et non: et non | est maior legalis nomine. legalis stat
bene rectus. tanq̄ perfectus non vult fraudare quemq̄: nec dam-
nificare.

De ingratitudine.

**Non sis ingratus domino si vis fore grat⁹
Redde vices dat⁹ qui dat cuncta tonati
Sumes donatum debes te reddere gratuz
Grates reddendo verbis factis recolendo
Dicitur ingrat⁹ benefactori malegratus
Obluiscendo non reddendo ve nocendo.**

Dec est .xxij. huius capituli pars. in qua tractat autor de ingratitudine dicens q̄ cauere debemus sumopere ne ingrati simus deo & benefactoribus nostris: deo primo qui cuncta nobis tribuit bona. Cum igitur dona eius recipimus: gratias illi agere debemus. verbis sc̄z & factis. similiter etiam et hominibus a quibus aliqua bona recipimus gratiarum actiones referre debemus. Ille enim ingratus est qui benefactorum oblitiscitur: & qui non retribuit cũ potest: vel qui nocet benefactori suo verbo vel facto cui debet obsequium prestare. Unde s̄^o beatum bernardum. Ingratitudo est ventus vrens & siccans sibi fontes pietatis: rorem misericordie & fluentem gratie beneficiorum obliuio: contra q̄ ingratiudinem dicitur thobie quarto. Omni tempore benedic dominum: quia in memorem beneficii omnes oderunt vt dicit tullius. Construe [Non sis ingratus domino si vis fore]. i. esse. gratis. redde vices danti plus: & tonanti. i. deo. qui dat cuncta. Tu supplē sumēs donatum debes reddere te gratum: reddendo grates verbis & re. colendo factis. ille qui est male gratus benefactori dicitur ingratus oblitiscendo non reddendo: vt pro vel nocendo.

De solutione debitorum.

Debita solue cito ne damnum detur amico
Si cito nō soluis te sponte crimine voluis
Soluere si tardas fieri tibi grata tardas.

Dec est quadagesima huius capituli pars: in qua tractat autor de solutione debitorum dicens q̄ qui alteri aliquid debet: teneat quāciens potest satisfacere: ne in defectu solutionis patiatur dispendium. Qui enim ditū tenet alienum debitum cui possit solue re peccat & meretur ne quis illi amplius gratias faciat mutiando hoc altas: de quo dicitur leuitici. xij. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsq; mane. Construe. Solue cito debita: ne] p̄ vt & non: vt] non detur damnum amico. tu voluis. id est inuoluis te crimine sponte: si nō soluis cito. retardas grata tibi fieri: si tardas soluere debita.

De discretione.

Virtutū nutritrix discretio dicitur esse
Insuper est nutritrix quare non debet abesse
Esto discretus rerum moderamine fretus

Nō bene discernes nisi te ratiōe gubernes
Dia discerne que sunt bōa vel mala cerne
Elige que bōa sūt: s̄z respue q̄ nimis obsūt
Sis circumspectus vt nūq̄ sis male rectus
Et sint directa p̄ te que sunt male recta.

Dec est quadagesima prima huius capituli pars: in qua tractat autor de discretione dicens q̄ discretio est nutritrix & tutrix omnium virtutum: quoniam eas nutrit & protegit. Discretio enim v̄ omnia facit cum deliberata ratione non precipitanter: et cum rerum pondere seu mensura. discretio etiam rectissime distinguunt inter bona & mala vt hec eligat. Illa vero respuat tanq̄ nocentia. Insuper discretio hinc inde & vbiq; que minus recta sunt dirigit. Nota q̄ discretio est mater aliarum virtutum vt in. c. i. de officio custodis. et in. c. presentium. i. q. v. idem in cle. pastoralis. de re iudi. Con. discretio dicitur esse nutritrix virtutum. discretio est in super. i. vltra nutritrix: quare non debet abesse. i. deficere. esto discretus & fretus id est munitus] libramine. i. mensura] rerum. non discernes bene nisi gubernes te ratione. discerne omnia. cerne que sunt bona vel mala. Elige ea que sunt bona: sed respue ea que obsunt. i. nocent] nimis. sis circumspectus hinc inde aspiciens: vt nūq̄ pro non & v̄ nūq̄: vt] nō sis vnq̄ male rectus: & ea supplē] que sunt male recta sint directa per te.

De prudentia.

Provideas cura vigilanti sepe futura
Ne noceant cura que sunt caueas nocitura
Ac bōa procura non spectās tēpora dura
Ne tibi quid desit prouisio prouida presit
Qui de vēturis nō prouidet extat inermis
Nō confundetur qui premunitus habetur
Nescit prodesse qui nescit prouidus esse
Prouidus est plenus: improvidus extat egenus

Dec est quadragesima secunda huius capituli pars: in qua tractat autor de prudentia dicens q̄ vir prudens providet sibi de futuris cum omni diligentia: ne scilicet noceant illi que futura sunt. Adeo enim futuris rebus providet q̄ nulla futura possunt ei nocere: sed provisio per eum facta illi est utilis: quoniam qui sibi in futuris non providet sepe plura adversa patitur. prudens etiam semper munitus est: et propterea nunq̄ confusus: sed omnibus bonis plenus est. improvidus enim pauper est et nulli prodest: nec etiam sibi ipsi. Nota q̄ providentia est futurorum consideratio h̄^o rectitudinem consilii et precepti qua quis vitat futura mala: vel saltem ea moderatur. Construe[re] providens sepe futura cura[re] id est sollicitudine[m] vigilanti. cura[re] id est cave[re] n[on] pro et n[on]: vel futura n[on] noceant. caveas ea que sunt nocturna: ac[er] pro et n[on] spectans t[em]pora dura[re] id est difficulta[re] procura[re] id est acquire[re] bona: n[on] pro ut et n[on]: vel aliquid n[on] desit tibi. provisio p[ro]nda provide facta[re] i. a. l[oc]o[rum] in quo[rum] profit tibi. ille extat[ur] id est manet. inermis id est sine armis[us] qui non providet de futuris. ille qui habetur premunitus[us] i. munitus[us] n[on] con fundetur. ille qui nescit esse providus: nescit prodesse[re] id est proficere[re] providus vir est plenus. improvidus extat[ur] id est est[ur] egenus.

De largitate.

Sis largus parvus non vastator nec avarus
Stat medio virtus: extrema tenet loca virus
Prodigus est dādo nimius: cupidus retinēdo
Largus dāns dāda: parvus retinēs retinēda
Prodigus in vanis consumit cur fit inanis
Qui sua cōsumit eger: et post vndiq̄ sumit
Prodigus est prauus: sed peior fertur avarus
Nā quasi semp obest alijs nūq̄ sibi prodest
Quilibet excessus malus est: cur sit bñ p̄sūs
Tu mediuz retine: modus est seruandus vbiq̄
Serua mensurā semper multuz valituram

Da cito gaudenter gratis iuste sapienter Nā donum decorat hec: et meritū meliorat.

Dec est quadragesima tertia huius capituli pars: in qua tractat autor de largitate dicens q̄ largitas est virtus moralis inter duo extrema viciosa consistens: que sunt prodigalitas et auaricia. Prodigus enim inutiliter plura consumit vbi non oportet. quando n[on] oportet: et sicut non oportet. dat enim danda et non danda: quare vanus et egenus sepe efficitur: et sic malus est. Sed peior eo est auarus: qui nec sibi nec alijs utilis est. Retinet enim non retinenda: et non distribuit sua nec aliena. sic ergo excedit in n[on] dando et nimis retinendo. largus autem quia virtuosus est medium tenet amboz. Nam aliquando dat et vbi oportet: et aliquando non dat scilicet vbi non oportet: et sic modum et mensuram seruat que laudanda sunt in omnibus. dat enim cito gaudenter: gratis iuste et sapienter: que omnia faciunt bona amabilia et valde decora: et quibus etiam magnum meritum apud deum expectatur. Nota q̄ largitas est virtus moralis in medio duorum extremorum scilicet prodigalitate et auaricie consistens: per quā quis dat que danda sunt: et retinet retinenda: de qua dicitur luc. xvi. vade vende omnia que habes et da pauperibus et sequere me. Item facite vobis amicos de mōnna iniquitatis tribuendo pauperibus. Construe[re] sis largus et parvus. non vastator nec avarus. stat in medio virtus. virtus id est vicium tenet loca extrema. vir est prodigus dando nimium. vir est cupidus retinendo nimium. vir dans danda est largus. retinens retinenda est parvus. prodigus consumit res suas in vanis rebus quare ipse fit inanis id est inutilis. ille sup. qui consumit sua eget: et postea sumit vndiq̄. prodigus est prauus: s[ed] avarus fertur id est dicitur peior. nam pro quia: quia obest id est nocet alijs quasi semper: et n[on] prodest sibi vnq̄. quilibet excessus est malus. cur id est quare sit pressus bene tibi id est a te tu retine medium. modus est seruandus vbiq̄. serua mensuram valituram semper multā. da cito: gaudenter: gratis: iuste sapienter. nāz pro quia: quia hec decorant et meliorant meritum.

De predicatione et conditionibus predicatorum.

Ut valeas esse doctor bonus: ista necesse
Sūt tibi precipue: que debes corde tenere

**Sit tibi vita decēs: bōa lingua: scia prudēs
Lōueniēsq; modus: intentio sit tibi cristus**

Dec est quadragesima quarta huius capituli pars. in qua tractat autor de predicatione et conditionibus predicatoris dicens: **Q** bonus doctor seu predicator necessario debet habere ea que sequuntur. **B**onam vitam: honestam et decentem conversationem. **B**onam linguam et discretam: prudentiam et modum conuenientem. **I**ntentionem vero deuotam in xpo: non in vana gloria aut pecunia et tunc eius predicatio erit recta et bona. **N**ota q̄ predicatio est maxima misera et publica morum instructio et fidei hominum informatio: deleruens per rationum semita et autoritatis procedens ut inquit alanus. **C**onstrue illa que sequuntur sup. **S**unt tibi necesse id ē necessaria precipue id est maxime. ut valeas esse doctor bonus: q̄ debes tenere corde. **V**ita decens sit tibi. **L**ingua bona sit tibi. et scientia prudens sit tibi. **q̄** pro et **M**odus conueniens. **C**ristus sit tibi intentio. **D**e predicatione quid est: et de singulorum membrorum distinctionis amplissima declaratione vide in fortalicio fidei in prima parte super titulo de armatura verorum predicatorum: et ibi plene.

**De his q̄ predicāda sunt: et quomodo.
Lōmoda dic verba: sint sacra lege pbata
Sic vt ab errore doctor caueasq; pudore
Sancta fides: culpa: virtus et gloria plena
Hec sūt precipua p te sermone probanda
Sermo tuus gratus sit verax premeditat⁹
Clare probat⁹: seruēs: bonus et moderatus
Utilis ornatus sit: congruus atq; beatus
Non tamen elatus sit: nec nimium sceleratus
Semper sermones fac iuxta conditiones
Illorum qui sunt presentes: nā magis p̄sūt
Verba dei recta documētis facta marita**

Prodest doctor ita si constet ei bona vita.

Dec est quadragesima quinta huius capituli pars: in qua tractat autor de his que predicanda sunt et quomodo dicens q̄ doctor in predicatione debet dicere verba audientibus utilia contenta in lege dei et sacra scriptura. **N**ec debet feminare errores vel ea in quibus est dubium aut difficultas propter pudorem conferendum. **H**ec enim veniunt maxime predicanda sc̄s fides vera et sancta: peccata: virtutes dei et mores: et gloria sempiterna. **P**redicator etiam debet prendere que vult predicare vt gratiam habeat et veritates dicat. **S**ermo eius debet esse clarus: facundus: bonus: et moderatus: utilis: ornatus: conueniens et beatus: nō superbus nec nimis affatus: et h̄ conditionem eorum qui audiunt: quoniam plus proficiunt. **V**erbum enim dei et sanctorum merita facta sunt ad documentum nostrum: et tunc magis proficiunt. **H**oc enim modo predicator utilis est populo dummodo bene et virtuose viuat. **N**ota q̄ quinq; verba h̄ apostolum ad corinthios. **U**tilis. sunt predicanda vt dicitur: credenda. agenda: vitanda: timenda: et speranda. **H**oc est fides: virtutes: vitia: pena: et gloria. **C**onstrue dic verba commodo **q̄** vel sint probata sacra lege: **dic** sicut tu doctor: **id** est predicatio: **caueas** ab errore: **q̄** pro et pudore. **H**ec sunt precipue prima et optima probanda sermone per te. **S**ancta fides: culpa: vicium: virtus et gloria plena. **T**uus sermo sit gratus. **S**it verax et premeditatus. **S**ermo sit prolatus clare: seruens: bonus: et moderatus. **S**it utilis et ornatus: congruus: atq; pro et beatus. **T**amen non sit elatus nec sit sceleratus: **id** est seltimatus: **n**imum. **F**ac semper sermones iuxta conditiones illorum qui sunt presentes. **N**am pro quibus magis pro sunt verba dei et verba recta et merita facta documētis. **D**octor prodest ita si bona vita constet.

De correctione.

Fratrem corrigere peccātes. quisc̄ tenetur
At careat scelere nisi quādo per uita timeat
Deterior fieri vel nō correptus haberi
Nel si speretur q̄ proximus inde grauetur
Aut si tardetur quia nondum tēpus habet
In simili peccās publice super his p̄hibet

At bene corrigere valeas: te corripere vere
At sic correptus possis reprehendere rectus
Qui non corrigitur aliorum facta videndo
Punietur digne aliorum facta sequendo
Prauos corrigere virtus est maxima vere
Iusti verantur: nisi prauis corripiantur.

Dec est quadragesima sexta huius capituli pars. in qua tractat autor de correctione dicens: q̄ quilibet xpianus videns fratrem suum xpianum in aliquo peccare tenetur sub pena peccati euz corrigere nisi sit in casibus sequentibus: videlicet quia credat delinquentem et correctione peiorum fieri non meliorem. Item si videat peccantem non velle corrigi ab aliquo. Item si ex tali correctione alius in odium ipsius correcti grauetur. Item si videat aliquis q̄ tunc non sit aptum tempus correctionis. Quicumq; autem vult alium de crimine corrigere debet prius conscientiam suam examinare: et debet esse sine tali crimine: et hoc quando publice corrigit: quoniam si is qui corrigit alium de crimine tali publice maculetur: non valet eius correctio: quia ridiculoso populo habetur tanq̄ turpis vt dicit catho. Turpe est doctori etc. Quicumq; igitur alium vult corrigere debet seipsum prius emendare: vt prius correctus consequenter pure possit corrigere. Ille insuper de peccato in se punietur qui videns aliorum malefacta eosdem sequitur contemnens correctionem. Correctio ergo fraterna est virtus maxima et republice necessaria: salta mali homines bonos infessarent et a virtutibus ararent: quare sequeretur multorum periculum. Nota q̄ beatus Thomas secunda secunde dicit q̄ correctio fraterna cadit sub precepto affirmatio: quare obligat ad semper et non pro semper: sed pro loco et tempore. Item dicit q̄. xxviii. q̄ quedam e correctio actus charitatis: et quedam est actus iurisdictionis. de correctione quado peccatum est occultum vel manifestum et de monitione canonica: vide optime in. c. si peccauerit. ij. q. prima. **Edstrue** Quis q̄ tenetur corrigere fratrem peccantem vt ipse careat scelere: nisi quando timetur fieri quis deterior: id est peior: pro ista. vel quando timetur non haberi correctus. vel si speretur q̄ proximam grauetur inde. aut si tardetur: quia nondum pro non et adhuc quia non habetur adhuc tempus: peccans publice in simili casu probi-

betur [corrige supple] super his [in quibus peccat supple] corripere te vere: vt valeas bene corrigere [alios] vt [tu] rectus [id est] cor rectus [sic] possis reprehendere. ille qui non corrigitur videndo facta aliorum punietur digne sequendo malefacta aliorum. Christus est vere maxima corrigere peccans, iusti verantur: nisi prauis corripiantur.

De somno et vigilia.

Sunt promissa bona vigilanti: atq; corona
Se bene ditabit meritis: bene qui vigilabit
Sunt dormitantes reprobat: non vigilantes
Cristus ad orandum nos monuit: et vigilandum
Et cum tentamur: in nullo decipiamur
Naveit absq; mora mors: q̄ si credim? hora
Debes vitare sero nimium vigilare
Nas vigilare sero nimis nocet: quia fit ignis
Nempe sitim generat: i vbi tempora vastat
Corpus sepe grauat: animu q̄q; molestat
Surgere manevetat: et crassia sepe tardat

Dec est quadragesima septima huius capituli pars. in qua tractat autor de somno et vigilia dicens: Q̄ deus promisit vigilantibus multa bona: videlicet coronam glorie eterne. quicumq; igitur virtutibus murgilauerit: hanc coronam glorie infinite pro merito suo habebit. dormientes vero nimium a deo sunt reprobat tanq̄ desidetes et pigri. Exemplo igitur christi vigilare in oratione debemus vt temptationes malas vitemus. Tempus etiam meritum huius virtutis breuissime vite incertum est. nam mors nostra sequitur corpus nostri vmbra quocunq; pergamus. nec intelligendum est hic de illa vigilia que fit aliquando ad solatium iuxta ignem quia talis sepe nocua est: quoniam sitim inducit: et multa tempora in verbis inutilibus consumit. aggrauat plurimum corpus et deinde animam meliorem reddit. impedit etiam ne quis mane

urgat: et i deo tardat crastinam operam. Nota q̄ x̄pus precepit vi
gilare: z dormientes increpauit dicens. Nō potuistis vna hora vi
gilare mecum matth. xxvij. vigilate ergo et orate zc. Construe
[bona atq;] p̄po et [corona sunt promissa vigilantibus] ille supple
[qui vigilabit bene] dicitur bene se meritis. dormientes sunt repro
bati. cristus monuit nos ad orandum z vigilandum: vt non dect
piamur in vilo cum temptamur. nam p̄po quia: quia [mors venit
absq; mora] hora qua non credimus. debes vitare vigilare nimius
sero: nam p̄po qz: quia [vigilare nimis sero nocet] quando ignis
fit. nemp̄ p̄po quia: quia [generat sitim: z vastat tempora in ver
bis.] granat sepe corpus: q; p̄po et [molestat quandoq; animus.] ve
tat surgere mane: z retardat sepe crastina.

A multa mala que facit nimius somnus.
Noli dormire nimis aut pausando pigrire
Somnus enī nimius ē valde sepe nociuus
Corp̄ enī reddit pigrescēs: reumata nutrit
Vulnerat z mentem sic ocia vana sequētez
Temperat perdendo vicijs alimēta gerēdo
Dat lasciuire carnem fatiēdo perire.

Dec est quadragesima octaua huius capituli pars. in qua tractat
auctor de malis que facit nimis somnus dicens q̄ nimis abundās
somnia similiter z omnis pigritia nocua est multum tam corpori
q̄ animo. nam efficiunt corpus pigrum z tardum seu lentum z reu
mate plenum. animam. i. mentem vulnerat ocia sequentem: quoni
am tempus amittit: z nutrit crimina: z fouificat carnem que misis
rat aduer sus animam. Et tandē facit aliaz per peccatus perire. Om
nis autem somnolentus piger est et mittitur ad fornicam vt ab ea
discat prudentem se diligentiam prouerbium. vj. vade ad forni
cam o piger z considera vias eius. Construe [noli dormire ni
mis: aut p̄po vel] pigrire. i. pigrum esse [pausando. enim] p̄po qz:
quia [somnus est valde sepe nociuus] enim. id est certe somnus
supple [reddit corpus pigrescens: z nutrit reumatiz vulnerat mē
tem]. i. animam [sequentem sic ocia: perdendo tempus: gerendo
alimenta vicijs. Somnus dat]. id est facit [lasciuire] id est luxurari
[carnem faciendo eam perire.

Quomodo se debz hō regere dū intrat
lectū: z qd̄ dicere debet dū se leuat.

Dum vis dormire debet crux sancta preire
Te sic commendes dño reuerenter z ores
Ade tibi cōmendo de⁹ semper alme petēdo
Et me pausantem cōserues: ac vigilantem
Ade tibi virgo pia semper cōmendo maria
Tu mihi saluatriz sis semper auxiliatriz
Angele qui me⁹ es seruos pietate superna
Ade tibi cōmissum serua defende gubernata
Sis mihi tutela michael: raphaelq; medela
Et gabriel fortis sis cōtra pericula mortis
Hec eadem facies de somno qñ resurgēs.

Dec est quadragesima nona huius capituli pars: in qua tractat
auctor de his que debemus dicere z facere cubando z surgendo di
cens q̄ cum volumus dormire debemus nos signo crucis munire
deo nos cōmendando et reuerenter adorando dicentes. De tibi
cōmendo deus alme zc. id est precor: vt cōserues me tam dormiē
do q̄ vigilando. et debemus post x̄pm orare virginem gloriosam
dicentes. O virgo maria habeam me semper tibi cōmissum custodi
endo: et sis mihi in auxilium mee salutis. Item etiam dirigere de
bemus orationem nostram ad angelum bonus nostrā qui custos
nobis pietate dei tribuitur: vt dignetur nos cōseruare illesos ab
aduersario demone dicitur. O gabriel sis mea defensio. o raphael
sis medicina contra hostes meos volentes nocte me impugnare.
tu vero gabriel cuius fortitudo est interpretatio sis mihi in adiu
torum contra mortis pericula. hoc idem etiam orantes dicere des
bemus cum a lecto surgimus. Construe [sancta crux debet preire
dum vis dormire. commendes sic te domino z ores reuerenter]. O
socus alme. i. sancte cōmendo semper me tibi: petendo vt conser
ues me pausantem. i. dormientem [ac] p̄po et [vigilantē] sol maria

gia virgo cōmendo semper me tibi. tu sis saluatorij mihi: z semper
sis auxiliarij. O] angele qui es custos meus pietate superna ser-
ua defēde gubernā me cōmissum tibi. O] michael sis tutela mihi
q3. p]ro et o] raphael sis medela. et tu gabriel fortis sis contra pe-
ricula mortis. tu facies hec eadem quando resurges de somno.

De perseverantia.

Si vis regnare: studeas bona continuare
Fac bona continue: poteris sic vivere tute
Omnes virtutes currunt querendo salutes
Cōtinuās cursum scādūt constantia sursum
Incipiunt multa: non perficiunt bona stulti
Stultus mutatur: vt luna cito variatur
Quolibet a vento agitur sicut arundo
Sed prudens pstat: vt sol sua lumina pstat
Quod bene cepisti cōple: nam p̄mia donat
Cristus vincenti: finis non pugna coronat.

Hec est quinquagesima huius capituli pars: in qua tractat au-
tor de perseverantia per quas omnes virtutes premium merentur
et est illa virtus per quam alie continuantur: quia nihil valet inci-
pere bene et terminare male. multi enim bene incipiunt: sed q̄ hāc
virtutem perseverantie non habent ante finem operis desiciunt et
non perficiunt: et sic vt stulti premium sui operis perdunt: et ta-
les merito comparantur lune que sepe in vno mense s̄p̄ apparen-
tiam mutat. Prudens autem quia constans est merito soli com-
paratur qui semper lumen suum diffundit. Stultus vero velut arū-
do a vento agitata variatur. Si premium igitur speramus opor-
tet adimplere bona que incepimus: quoniam dicit cristus mathei
quarto. Qui perseverauerit vsq; in finem hic saluus erit: quia sis-
nis z non pugna coronam z premium meretur. Nota s̄p̄ nullum
q̄ perseverantia est in re bene considerata stabilis ratio et perpe-
tua mansio. Construe] Studeas continuare bona opera si vis
regnare: in celis supple] fac continue bona poteris vivere tute sic
omnes virtutes currunt querendo salutes. vir continuans cursum

suum scandit sursum constantia sua. multi incipiunt. stulti non per-
ficiunt bona. vir stultus mutatur cito vt luna. stultus variatur a
quolibet vento. stultus agitur sicut arundo. id est illa herba] s̄
vir prudens constat vt sol prestat sua lumina. comple id quod be-
ne conceperis. nam p]ro quia: quia] cristus donat premia vincenti.
finis coronat non pugna.

De custodia quinque sensuum.

Gustus: odoratus: auditus: visus: tactus
Per te claudantur: nec sordes ingrediantur

Hec est quinquagesima prima huius capituli pars: in qua tractat
autor de custodia quinque sensuum dicens q̄ quinque sensus corpo-
ris qui sunt gustus: odoratus: auditus: visus: et tactus sunt ser-
uandi a nobis clausi: quia non debemus per eos nimis delectari
in rebus huius mundi. alias enim multa peccata per ministerium
sensuum a nobis fierent nisi coercerentur z clauderentur hoc est cō-
tinerentur honeste a nobis: ne seculi oblectamenta hauriant. de
se enim pioni sunt ad malum ab origine sua vt Genesis octavo di-
citur. Sensus enim et cogitatio humani cordis in malum prona
sunt ab adolescentia sua. propter quos dicebat paulus ad Roma
nos septimo. video alias legem in membris meis. i. in sensibus re-
pugnantem legi mentis mee: et captiuam me in lege peccati:
quare exclamabat docens nos sic facere. infelix ego homo quis
me liberabit de corpore mortis huius: in quo scilicet sunt tot ma-
li sensus. Construe] gustus] id est ille sensus] odoratus: auditus
visus z tactus claudantur per te: ne] p]ro vt z non: vt] sordes non
ingrediantur per eos.

De visu.

Noli respicere que possunt visa nocere
Quertas visum tibi ne tollat paradisum
Intrat mors aīas per visus sepe fenestras
Cor clausis portis evitat vulnera mortis.

Hec est quinquagesima secunda huius capituli pars: in qua tractat
autor de visu dicens q̄ per visum sepe vulneratur ad mortem cor
nostrum propter peccatum mortale inde causatum. nam visus ē por-
ta per quā sepe mors ingreditur sc̄p̄ peccatum mortale: quare tenere

debemus eas clausam: ne videamus que possunt nobis nocere videndo propter que possemus paradosum perdere. Visus enim fuit minister & prima porta peccati in eua vt dicitur tertio dicitur. Visus aut igitur mulier q̄ bonum esset lignum & ad vescendum suauē.
Construe[n]t noli respicere ea que visa possunt nocere. auertas. i. f. tollas visum: ne [pro vt & nō: vt non] tollat tibi paradysus: mox] scilicet peccatus] intrat sepe animas. per fenestras vilis cor euitat vulnera mortis portis clausis.

De auditu.

A verbis vanis mendacibus atq; pphanis
Aures auertas: ipsas ad commoda veritas
Audi sermones: missas: horas: rationes
Sic te dispones ad rectas conditiones.

Dec est quinquagesima tertia huius capituli pars: in qua tractat autor de auditu dicens q̄ cauere debem⁹ ne audiamus verba vana prophana & mendosa. Audire vero debemus vilia nobis veluti sermones: missas: horas: & rationes bonas. Et generaliter omnia per que possumus ad vitam peruenire vt conditiones rectas habeamus. Audire etiam debemus viros sapientes: q̄ audiens sapiens sapientior erit pro uerbis pphano. Construe[n]t Auertas id remoueat] aures a verbis vanis mendacibus: atq; [pro &] pphanis veritas ipsas ad cōmoda. Audi sermones: missas: horas: rationes. dispones sic te ad conditiones rectas.

De odoratu.

Non sit odoratus vnq; tuus immoderatus
Cristus odor tibi sit: cū plusq; cetera prosit.

Dec est quinquagesima quarta huius capituli pars: in qua tractat autor de odoratu dicens q̄ vnq; debemus immoderate & excessiue specieb⁹ odoriferis ad delectationem vti quia in tali delectatione ne nimia posset consistere vel generari peccatus. cristus vero bonus odor qui est ad vitam eternam debet faciat odoratum nostrum vt dicitur cantico primo. In odore vnguentorum tuorum currimus odor enim passiois cristus alius est odor vite in vitam: alius est odor mortis in mortem vt in. c. Nabuchodonosor. xxij. q. iij. Construe[n]t Tuus odoratus non sit vnq; immoderatus, cristus sit tibi odor: cum prosit plusq; cetera,

De gustu.

Stringe tuū gustū qui vult cōsumere multū
Plurima gustare vult sepe ventrē grauare
Si gustus sequeris: nunq; bene proficies.
Si tibi credideris: nō sobrius efficieris.

Dec est quinquagesima quinta huius capituli pars: in qua tractat autor de gustu dicens q̄ summa cum diligentia gustum nostrum et ipsius concupiscentiam artare atq; vincendo frenare debemus: cuius lasciuam sectantes si illis habebas laxauerimus multa in cōmoda reportabimus: tum primo nimium ventrem grauando: tum secundo sobrietatem & alias illi annexas virtutes: nec non in super omnem rerum profectus extinguendo. nec ergo incitant patendum est gustus: sed pessundendus per omnia venit: non quātū ad vite necessitates facit. h̄j etenim sensus nostre carnis omnes et mox ad mala prouincunt: & lasciuie carnis similitudine querunt: sed in viro prudente rationem eorum diuina atq; regulam vniuersalem habent que prohibet eorum incitium: ne facilitas velle occasione prebeat delinquendi: habetur in. c. vt clericorum mores. de vita & honestate clericorum. Construe[n]t Stringe gustum tuum: qui vult cōsumere multum. gustare sepe plurima vult. grauare sepe ventrem: nunq; [pro non et] vnq; non proficies. id est non proficies vnq; bene si sequeris gustum. non efficieris sobrius si credideris tibi.

De tactu.

Sic cōpelce manus: ne tactus sit tibi van⁹
Tāgēs imunda man⁹: ex hoc ē male mūda
Et vites penas res nō tangas alienas.
Nō aliquid tāgas male p̄ q̄ postea plāgas

Dec est quinquagesima sexta huius capituli pars: in qua tractat autor de tactu dicens q̄ nihil tangere debemus qd sit immundus seu inhonestum tam in nobis q̄ in alijs. Item nihil alienum tangere furti causa aut alia iniusta occasione debem⁹: et generaliter ab omni tactu illicito et rei illicite abstinendum est: vt prophani ab tactu rerum sacratarum: alius culpa nobis est: pro qua in posterum

plangendum est. Tangere enim immundum est consentire peccatis ut dicitur. xij. q. iij. in. c. recedite. Construe] compesce sic manus: ne pro vt z non: vt] tactus vanus nō sit tibi. manus tangēs immunda est male munda. per hoc non tangas res alienas vt vias penas. non tangas male aliquid pro quo plangas postea.

De incellu.

Sicq; pedes coibe: ne vadāt ad mala prōpte
Nō ad rixandū vadant nec dānificandum
Nō ad cernendū res varias nec rapienduz
Ad dñm gressus dispone tuosq; regressus.
Et qz de facili nequeunt assuetā relinqui:
Nō sumas visuz qui gignere possit abusus.

Dec est quinquagesima septima huius capi. pars in qua tractat autor de incellu dicens q; gressus atq; regressus nostros in deum maxime debemus ordinare vt videlicet assuefcamus ire ad loca sancta honesta z virtutum inductiua: scientiarum etiam z disciplinarum assensiuā: ne ad loca illis contraria consuetudinem induamus: sed pedes nostros penitus cohibeamus ne ad aliqua audēda: aut vero saltem videnda que mala sint nos conuocent. rixas fugiamus. vana ne videamus. damna aut rapinas cuiq; ne inferamus. Sint igitur pedes z affectiones nostre ad solum deum p̄ncipi paliter tendentes: per quos affectiones humane designantur que possunt relictis alijs p̄ncipijs malis remanent in nobis: ideo oportet eas deponere quando sunt nimium fixe terrenis voluptatibus: qđ voluit intelligere xps cū dixit. Qui lotus est non indiget nisi vt pedes lauet id est malas affectiones tollat. Et hec fuit ratio quare xpus lauit pedes discipulorum suorum z non manus vt dicitur iohānis decimotertio. Construe] q;] pro z] z cohibe] id est prohibe] sic pedes: ne] pro vt z non: vt non] vadant prōpte ad mala. Non vadant ad rixandum: nec] pro z non] vadant ad res varias rapiendum. dispone gressus tuos ad dominum: q;] pro et] tuos regressus: et non assumas visum] id est consuetudinem: qui possit gignere abusum. qz assuetā nequeunt relinqui de facili.

De honestate vite.

Sit tua mēs mūda semp meditatio sancta.

Actio sit iusta: necnon intentio recta

Lōmoda sint verba: sit conuersatio grata

Sit placidus gestus: gressus maturus honestus

Longrua sit vestis: socijs societis honestis

Lōpositos mores habeas laudabiliores.

Dec est quinquagesima octaua huius capi. pars in qua tractat autor de honestate vite dicens Q; hec est vera vita honesta seu honestas: videlicet vt purgata omni labe criminis anima nostra sit pura atq; munda ab omni macula in dei z hominum conspectu. meditatio sit sancta: actio iusta: intentio recta propter deum scilicet aut aliquid in deum tendens. verba audientibus sint utilis non scandalosa: et tota conuersatio hominibus grata. gestus placidus. incellus vero maturus et grauis h; persone statum. vt sit mentia sint professioni atq; vocationi conuenientia. Societas cū quibus habeat conuersatio sit honesta. mores et actus sint bene compositi seu ordinati vt laudabili: fieri poterint: ne quid minus in ea in qua quis conuersatur vita: quod per Terentium laudabile censendum est. inquit enim in andria. nam id arbitroz apprimē in vita esse vitis: vt ne quid nimis. Construe] Tua mens sit munda. meditatio sit temper sancta. actio] id est operatio] sit iusta necnon] id est etiam] intentio] sit] recta. verba sint commoda] id est utilis. Conuersatio sit grata. gestus placidus. gressus sit maturus et honestus. vestis sit cōgrua. socijs socijs honestis. habeas mores compositos et laudabiliores.

Quomodo trahendum est bonum
exemplum ab omnibus.

Inspice maiores mediocres atq; minores
Collige sic flores virtutum commodiores
Cum quibus orneris salueris et auxiliaris
Sis bene morosus z ad impia facta morosus

Nobilitas morum pl9 prodest q̄ genitorū.

Dec est quinquagesima nona hui⁹ capituli pars: in qua tractat autor: quomodo trahendum est bonum exemplum ab omnibus di-
cena q̄ his qui desiderat sibi optimas comparare virtutes facile hoc poterit. Si mores maiorum mediocrum atq; minorum confide-
rauerit et ex his q̄ conuenientius decentius atq; honestius sibi appropiauerit vt oratio: sit ⁊ saluti ex eorum auxilio proximis. hinc enim nobilitas et morosus dicitur: quia nobilitas sola est. anti-
mum que moribus ornat. non autem ea que ex parentibus trahit. morosus insuper a morum multitudine dicitur: cuius media longa est: quoniam virtuosus omnis tardus est ad malum perpetrandū. Unde prima ia. primo dicitur. sit autem omnis homo velox ad au-
diendum: tardus ad loquendum et tardus ad iram. Contrue
[inspice maiores mediocres atq;]pro et [minores collige sic flo-
res virtutum cōmodiores: cum quibus virtutibus orneris ⁊ au-
keris. sis bene morosus]id est virtuosus] et sis morosus] id est tar-
dus] ad facta impia] id est mala] nobilitas morum prodest pl⁹ q̄
genitorum.

De modo viuendi ⁊ cōuersandi.

Sis bene discretus inter conuiuia letus
Tūc parce comede: mage p̄ce pocula sume
Ac parce loquere: socios large reuerere
Nō sis ad risum pronus: nisi sit tibi visum
Quod bene cōueniat ⁊ honeste tūc tibi fiat
Hūc homo deridet qui multū vl̄ cito ridet
Non discurrendo procedas vel saliendo
Nō vadas nocte: vel saltez eas bene docte
Si possis tende sociatus semper honeste
Signa mali fugias: ne suspectus tibi fias
A praua specie debet se quisq; cauere.

Dec est seragesima hui⁹ capituli pars: in qua tractat autor: de
modo viuendi ⁊ conuersandi dicens q̄ magna debet haberi discre-
tio ad honeste conuersandum: maxime in conuiuijs vbi pleriq; ag-
gregantur bene ⁊ male morati. compositi moribus atq; dispo-
siti inter quos satis est difficile distinctionis mensuras debite ob-
seruare. Que mensura ipsa est vt videlicet moderate abum atq; moderatus potum sibi quisq; sumat. Et vt parum loquatur. plu-
rimum vero alios reueretur. modeste rideat si occasio se offerat. a
vino penitus ablineat ne ceteris ludibrio fiat: aut nimia notetur
leuitate. Insuper hoc conuersationem honestam vt non discurrat
per vicos ⁊ plateas saltando aut p̄ter modus ambulando max-
ime nocte: q̄ si necessitas preliterit fiat cum societate decenti ad
tollendum omnem malam suspicionem. Quoniam a mali specie s̄
cipit apostolus abstinere vt m. c. Cum ab omni. de vita ⁊ honestas
te clericorum. Sapiens enim suos mores trahit a sapientioribus
antiquis vt dicitur ecclesiastic. xxxij. Sapientiam omnium ant-
quorum acquirere sapiens. Contrue] sis bene discretus. sis let⁹
inter conuiuia. comede tunc parce. sume mage parce pocula: ac] p
et] loquere parce. reuerere] id est honora] large socios. non sis pro-
nus ad risum: nisi visum sit tibi q̄ conueniat. bene et fiat tunc ho-
neste tibi] id est a te] homo deridet hunc qui ridet multum vel cito
non procedas] id est non eas] discurrendo vel saliendo. non vas
das nocte vel saltem eas bene docte ride] id est vade] sociatus ho-
neste si possis. fugias signa mali: ne] pro vt ⁊ non: vt non] fias tu
spectus ubi. quiq; debet sibi cauere a specie praua.

Quō fugienda sūt mala sortia.

Nō hēas socios stultos: s; dogmate plēos
Lū sanctis habita que sunt puerilia vita
Elige doctorem qui te reddat meliorem
Elige consortem qui sanctā det tibi sortez
Qui bene vult agere vilia q̄ facta cauere
Pravozum fugere debet consortia vere
Si sanctos sequeris sanctus sic efficieris
Sed peruerteris si peruersos comiteris

**Pomū corruptū cito corrumpit sibi nuptū
Omnia contacta denigrat pīr calefacta
Sic maculat cūctos pū nocios sibi iūctos.**

Dec est sexagesima prima huius capituli pars: in qua tractat autor quomodo sunt fugienda mala consortia dicens. Quicumq; sanctam incorruptam & immaculatam cupit ducere vitam: viros huiusmodi inhabitandi gratia querat. Qui enim querit doctrinam & scientiam non stultum sequatur aut ignorantem sed doctorem sapientem qui reddat eum meliorem: qui autem sanctos viros sequitur sanctus tandem efficitur. Et ad contrarium, qui malos sequitur eis similis mori efficitur pomū corruptū exemplo: quod non men fructuum generale vocatur. nam si coniunctum alteri valido pomo adhaerit statim in eius conuerter corruptionis similitudinem, et iterum quemadmodum pīr nigra confecta est a calore lūi quida quecumq; attraxerit in eius nigredinis similitudinem conuerit. Sic suo more cunctos quos sibi insanis adiunxerit quo ad mores corrumpit. facilius enim conualescunt viciorum semina: rīa propheta dicit et in nobis propheta dicit & virtutum. Tullius enim ad lucilium ait: q̄ nullus boni sine loco iocunda est possessio. Querendus est igitur socius iocunditatis gratia: sed pius est eligendus et virtute probandus: quia qui corruptis sociatur in corruptus permanere non potest ut in c. Quisquis. xxiij. q. iij. et ideo vitanda est societas malorum ut in capitulo. non turbatur. xxiij. questione prima. **Construe** non habes socios iustos sed plei nos dogmate id est doctrina habita cum sanctis. vita ea que sūt puerilia. elige doctorem qui reddat te meliorem. elige consortem id est socium qui det tibi sortem fortunę id est partem sanctam. ille supple qui vult bene agere: q̄ pro et caute facta vilia debet fugere vere consortia prauorum. Si sequeris sanctos efficeris sic sanctus: vere peruerteris id est peruerfus efficeris si comiteris id est socius peruersos id est malos pomum corruptum corrumptum cito nuptum id est coniunctus sibi. pīr calefacta denigrat omnia contacta. prauus socius maculat cunctos iunctos sibi.

De ludis canendis.

**Non ad tarillos ludas: nam ius vetat illos
Ludi vitentur: aut plurima dāna sequent**

**Ludens dispendit res: famā: tēpora perdit
Fraudē cōmittit: mendacia scādala nutrit
Se male ditare cupit: et alios spoliare
Clamat: blaphemat: irascit et male dānat
Infert litigia: periuria: verbera: furta
Ecclesiā spernit: nocet huic q̄ ludere cernit
Lāquet: marcescit: dolet amittendo calefit
Perdens insanit: male stando corp⁹ inanit
Quāvis letetur modicum si forte lucretur
Non hoc ditatur iniuste si teneatur.**

Dec est sexagesima secunda huius capituli pars: in qua tractat autor de ludis canendis dicens: q̄ ludus tarillorum est iure prohibitus ut in capitulo clerici. de vita et honestate clericorum extra. Et generaliter dicunt doctores q̄ omnis ludus cuius fors et euentus committitur fortunę prohibetur iure nisi sit in modica re. alij qui tamen sunt ludi permisi ad virtutis exercitationem: de quibus philosophus quarto physicoorum, et Cicero libro officiorum. ludi autem prohibentur omnes ex quibus damna sequuntur ut in autentico. Aliearum ludus. l. de religiosis ex sumptibus funeris. et in autentico de sanctissimis episcopis. collatio. ij. Quia in talibus ludis res et tempus perduntur. fraudes et mendacium et scandalum committuntur. spoliatur etiam qui perdit bonis suis: et sic clamat: blaphemat: irascitur et male dicit: litigat: peterat: verberat et furatur si potest. Spernit ecclesiam: nocet his qui propiciunt: languet: marcescit: dolet. et scandalat furor: mollescit et vendit insanis. Corpus eius est inane viribus: licet modicum gaudium recipiat si aliquando lucretur: et quia iniuste acquirit non potest ex lucro illo ditari: immo tenetur ad satisfactionem: nec potest repetere quod amittit: quoniam illud quod lucretum est ex turpi lucro vel iure prohibito venit pauperibus erogandum: imar me si ex parte trinus virtutis turpitudinis: et bona gloria et doctores etiam tenent ibi in capitulo penultimo de vita et honestate clericorum. **Construe** Non ludas ad tarillos. nam pro quia: quia

[Ius vetat illos, Iudi vitentur: aut]pro vel: vell] plurima damna
 sequentur. Iudens dispendit res: famam: et perdit tempora: comit
 tit fraudem: nutrit mendacia et scandala: cupit ditare male se. et]
 pro sed: sed] cupit spolare se. Iudēs clamat: blasphemiat: irascitur:
 et male damnat. [id est maledicit] infert: dat litigia: perituria: verbe
 ra: furta. spernit ecclesiam, nocet huic qui cernit ludere. languet
 amittendo. marcescit. incipit fieri maner: dolet et calescit. perdens
 in fama. efficitur velut stultus: et manet. id est efficitur manis mo
 lestando corpus. Quis letetur modicum si lucratur forte aliquid.
 non ditatur. non efficitur diues hoc. [id est ex hoc:] si teneatur. [id
 est possideatur.] inulte.]

De fama.

Vir bōe sēper ama: q̄ sit tibi splēdida fama
 Nomē habere bonū fertur dñi fore donuz
 Quisq̄s habēs vitā n̄ debz spernere famā
 Sancta tibi vita prodest: alij s tua fama
 Si propriā famaz fieri vissemper honestā
 Crimina deuita: nā famam dat bona vita
 Ne dum per crimen possis amittere nomen
 Sed male per signa fiet tua vita maligna

Dec est scragelmateria huius capituli pars: in qua tractat au
 tor de fama dicens q̄ quādiu viuimus bone et integre fame odorē
 saluare debemus: quia grande det bonuz est atq̄ virti virtuosū ve
 hemens presumptio: quare a nemine spernēda fama est sed pot̄
 optanda: aut vero conseruanda venit. Conseruatur autem hec p̄
 vitam sine crimine agitatam et honestam conseruationem. Tollit
 etiam per malam vitam aut per aliquam mali signi speciem. beata
 autem vita est sancta. ipsis sanctis est vitis. Eorum vero fama ex
 emplum et relato bona alija sicut signuz ad sagittam tributa mul
 tum perficit. Et similiter a sensu contrario vox est fama mala que
 cito ac velociter currit ad aures singulorum ut ait virgilius Eny
 dum. Fama malum quo non aliud velocius vllum. Parsu metu
 primo moy se atollit in auras. hec fama mala detur patz alios a
 se trahit in exemplum. Quare hoc malum est valde perniciosum:

ideo dicitur prouerbiorum vicelimo secundo. Melius est enim bo
 num nomen q̄ diuitie multe. Super argentum enim et aurum gras
 cia bona. Construe. O bone vir ama semper q̄ fama splēdida
 fit semper tibi. habere nomen bonum fertur. id est dicitur [fore.]
 id est esse] bonum domini. Quisquis. [id est quilibet] habens vitaz
 non debet spernere famam. Sancta vita prodest tibi. tua vita pro
 dest alijs. deuita crimina: si vis famam fieri semper honestam.
 nam]pro qz: quia] fama dat vitam bonam. vita ne]pro vt: vt] dūz
 id est aliquando] possis amittere nomen per crimen: sed tua vita
 fiet maligna per mala signa.

De dispositione nomen.

Ne perdas subito domi disponere scito
 Ac tua dispone: fac omnia cū ratione
 Sic vt portare valeas sumptus moderate
 Qui nimis expendit alienū postea prendit
 Et bene sufficias seruare statum sapienter
 Sumpt̄ nō facias nisi iuxta posse libenter
 Nec plures teneas famulos incōuenienter.
 Diuitias caueas ne vastes insipienter.
 Sed tibi prouideas de rebus sufficienter
 In cunctis habeas mensurā conuenienter
 Discrete videas q̄ sunt faciēda frequēter
 Et cito disponas prout expedit ipsa decenē
 Quotidie multa nobis nascuntur agenda.
 Lum sint iam nata velocius expedienda.
 Aut aliter plura remanebunt perficienda
 Lum tibi sit cura patrare negocia plura
 In primo cura cuius moza plus nocitura.

Dec est sexagesimaquarta huius capituli pars: in qua tractat
auctor de dispositione domus dicens: q̄ prudens rerum singulariū
dispositio: cuius moderamine ac recta ratione priusq̄ domus eius
patitur dispendium eadem cito ⁊ statim non per temporum inter-
stitia disponit in cunctis vtilibus suis: considerādo videlicet quos
possit sustinere sumptus: et quas debeat res exponere: ⁊ quas ha-
beat sibi conseruare. Nam si indiscrete ⁊ inutiliter expenderet que
sua sunt: regens factus aliena aut raperet aut concupisceret. Igitur
attente consideret vt sibi ⁊ suis sufficiat: et ne inuaniū diuiti-
as consumat: et quot famulantes sibi retineat vt modum et mensuram
in omnibus conseruet. in agendis vero que multa quotidie
et varia nascuntur nobis ipse versatur vt ordine cōstituat. que prius
aut vero posterius vtiliter gerenda sunt: et vt velociter expediat
ea ea quorum diuturna mora damnum afferret. Deinde suo loco
et ordine queq̄ singula disponat. De regimine et domus disposi-
tione que ad yconomum videtur pertinere tractat ample philoso-
phus in politicis: et Cicero de officijs. **Construe.** debes supplere
disponere cito domui: ne pro vt et non: vt non perdas subito:
ac pro et disponere tua. fac sic omnia cum ratione vt portare valeas
sumptus: sed est impensas moderate. ille qui expendit nimis:
prendit: id est accipit postea alienus. non facias sumptus libenter
nisi iuxta posse: vt sufficiat sapienter seruare statum: nec pro et et
non: ⁊ non teneas plures famulos inconuenienter: sed provideas
sufficenter tibi de rebus. habeas conuenienter mensuram in
cunctis rebus. videas discrete ea que sunt faciēda frequenter: et
disponas cito ipsa: prout id est sicuti expedit decenter. multa age-
nda nobis: id est a nobis nascuntur quotidie que sunt expediēda
velociter cum sint iam nata: aut pro vellet plura remanebunt
aliter perficiēda. cum cura fit tibi parare: id est perficere plura
negotia. cura id est fac primo id cuius mora est plus nociura.

Ultimū capitulū de morte ⁊ ei⁹ seq̄la.
Et primo de preparatione ad mortem

Morietur mors cūcta q̄ nascunt sine cūcta
Que pri⁹ vnita soluit feriēdo sagitta
Nemo vitare mortem valet aut superare

Nā clausis portis intrat loca singula fortis
Nocte die cuiq̄ mors insidiatur vbiq̄
Sepe necat subito mltos gladio bis acuto
Quis incipias bonus in medio quoq̄ fias.
Si bñ nō finis: mal⁹ hic fert ad mala finis
Cur bñ credēdo pagēs bona: p̄ua cauēdo
Ne sis dānatus: sis temp obediēre paratus.
Vivere coneris bene: nam bene si morieris
Atq̄ bene viuētem vidi prave morientem.
Nō est mors subita quā sociat bona vita
Defunctos opera sociant: nō arua nec era
Sis animo fortis instante turbine mortis
Sis bene peritus: cōfessus mēteq̄ punctus
Corpore munitus cristi: mēbrisq̄ perunct⁹
Cunctis ignosce: veniam tibi tribui posce.
Adūdū postpōas: nec amicos corde repōas
Summa tua cura sit q̄ mens sit bene pura.
Cristum rogare satagas et sepe rogare:
Et tibi condonet tua crimina teq̄ coronet.
Subde voluntati domini te corde libenti
Est virtus facere gratum faciēda necesse
Tunc bene nitaris: vt deuote moriaris
Tanq̄ catholicus: ⁊ cristi verus amicus
In domino spera fidens in virgine mera

Orans deuote velit intercedere pro te
Ahortē cōmemores xp̄i: tunc iugiter ores
Te cruce signando verāq; fidē recitando
Commendans aiā dñi o qui fecit ipsam
Sed ne sis vict⁹ caueas tunc demonis ict⁹
Nam tūc conatur plus demon ⁊ insidiatur
Ut desperare faciat quem vult cruciare
Sz sibi nō credas: nec ab his q̄ dico recedas
Nunq̄ desperes de diuina pietate
Nec propria speres saluus fieri probitate
Te potius firmes saluatoris bonitate
Qui bene contritos sperantes in deitate
Seruat clementer miseranti fertilitate
Quotumcunq; mal⁹ fueris poteris fieri salu⁹
Si bene cōtereris: in fine libensq; fateris
Si nequeas oze: tunc saltem corde faterere
Pectus tendendo: signūq; crucis faciendo
In cruce pendente latrone moꝝ morientes
Cristus saluauit: quia cōpatiēdo rogauit
Ergo fide pura te cristi nomine firma
Qui nunq̄ sp̄nit quos p̄tritos bene cernit.

Doc est vltimum huius libri capitulum: in quo tractat autor d̄ morte et ei⁹ sequela: et primo de dispositione ad mortē dicens: q̄ oīa in quib⁹ sp̄rit⁹ uite tract⁹ a naturitate tanq̄ dissoluto spiritu moꝝ te cadit. moꝝis nō a nemine nec euitari nec supari vllaten⁹ potest: quoniam nō min⁹ est subtilis q̄ fortis que singula loca etiaz clausa

penetrat: cuncta sibi subiiciendo viuētia. Omni insup insidiatur viuēti siue die fuerit siue nocte: ⁊ subito sine premijs iudicis ve lut traditor plures extinguit. igitur cui⁹ eius hora incerta sit: ⁊ illi⁹ occasu periculum imminet grauisimum cui non est simile videli cet damnationis eterne: sicut in nobis fuerit prudentie cauere deo; bebimus ne tanto discrimini cum incertitudine agendoz ⁊ sine spe meritoꝝum nosmetip̄os exponamus: quoniam cui⁹ finis malus erit internum mala crudelissima sustinebit. quare fidem integraz habeamus operantem per dilectionem bonam et mala precauētem. in omnibus deo ⁊ ecclesie obediētes: per quozum doctrinaz bene ⁊ viuere ⁊ mori poterimus. nam rarissime contingit bene viuētem male mori. et e contra raro contingit male viuētem bene mori. Nulla est timiditas bene viuētis ⁊ cum fortitudine morte exspectanti. Moꝝ dicta subita: quoniam omnis talis semper est bene disposita. vt ergo bene viuamus et inde bene moriamur mundum ⁊ eius amicos posponere debemus salicet amoni et diuine charitati: et offensas simul factas facile dimittere. veniam deo postulare: contritionem: confessionem ⁊ mentis dolorem habere. Deinde corpus cristi humiliter petere. Postremo vero extremam victionē imminente mortis periculo suscipere. in hac enim extrema mīctūs mortis necessitate ad quā amplius nulli conceditur reditus sup̄ me curare ac sollicitē debemus: vt anima nostra sit munda et pura omni sordē criminis purgata xp̄m ism dominum ac redempto rem nostrum super his validissime deprecantes atq; sepiissime sa tagentes: quatenus dignetur ipse crimina dimittere et tandem in gloria sua perpetua coronari. libero etiam corde debemus voluntatem nostram voluntati diuine submittere quod tamen necessari um ⁊ deo gratum est. disponamus igitur nos viuētes ad bene le cureq; moriendum velut boni catholici et dei amici. Spes in deo et fides reponendo atq; credendo virginem gloriosam pro nobis tunc apud filium intercedere. Post predicta autem si superuuit in firmus debet memoriam habere de morte xp̄i faciendo signū crucis et recitando articulos nostre fidei cōmendando animam deo qui eam creauit. cauendo etiaz sumopere a demonis temptatione quam p̄e ceteris temporib⁹ conatur asserre tunc temporis: ⁊ mart me de infidelitate aut desperatione. Temo ergo presumat in ea ho ra salutem sibi dari propria virtute sua: sed de infinita misericordia in qua firmiter permanēdi est: quia deus nunq̄ in tali necessitate relinquit vere contritos ⁊ in eo sperātes iuste: sed saluat quos cunq; et quantumcunq; peccatoꝝ fuerint d̄modo libenter non

coacti contriti sint ⁊ ore confessi: aut ex necessitate dumtaxat corde
dummodo signa crilianorum faciant percussendo pectus: videli
cet signum crucis, firma ergo sit in nobis de dei misericordia infi
mita fides: et etiam in tali extranea mortis necessitate non solet de
spicere vere contritos corde vt ex psalmo quinquagesimo. Cor cō
tritum et humiliatum deus non despicies. Maximum tamen peri
culum est his qui peccare non cessant vsq; ad mortem ⁊ peniten
tia seu contritio in eis fit ⁊ timore mortis causata. vel etiam timē
dum valde est ⁊ nullam habeant contritionem: propter multas
causas quas ponit dominus graecianus de pe. di. septima in fines
et ibi vide plene de serotina penitentia et eius periculo. **Con**
strue | Moris moadet cuncta que nascuntur sine cuncta | id est mo
ra | que mors soluit | id est dissoluit | prius ferendo sagitta. nemo
valet | id est potest | vitare mortem: aut | pro | vel: | superare. nam
pro quia: quia | mors foris intrat singula loca et portis clausis.
mors insidiatur vbiq; cuiq; nocte et die. mors necat sepe subito
multos gladio acuto bis: quis incipias: quoq; | pro ⁊ | quis fias
bonus in medio si non finis bene. hic finis malus fert ad mala.
cur | id est quare tu | peragans bona credendo bene ⁊ cauendo pra
ua: ne pro vt et non: vt non | sis damnatus. sis paratus obedire.
semper coneris viuere bene. nam | pro quia: quia | morieris sic be
ne ego vidi vir | id est raro | viuentem bene morientem praue. illa
mors non est subita quā bona vita sociat. opera sociant defictos.
arsua nec era non sociant: sis fortis animo turbine mortis instans
te: sis bene contritus et confessus: q; | pro et | sis punctus | id est
compunctus | bene mente. Sis munit⁹ corpore cristi: q; | pro et | per
victus membris. ignosce | id est parce | cunctis. polce | id est roga
| veniam tribui tibi. postponas mundum: ne | pro et ⁊ non | repos
nas amicos corde. tua summa cura sit ⁊ mens sit bene pura. lata
gas rogare cristum ⁊ rogare sepe vt condonet tibi crimina tua: q;
pro et | coonete. subde te corde libenti voluntati domini. facere
gratum necesse | id est necessitate | est virtus facienda. vitarius | id est
vitaribus | bene te: vt mortis deuote tanq; | id est sicut | catholis
cus et verus amicus cristi. tu fidens in virgine mera | id est pura
| spera in domino: orans deuote vt velit intercedere pro te: **Com**
memores mortem cristi. oras tunc iugiter | id est continue | signans
do te cruce: q; | pro et | recitando veram fidem. Comendans animā
tuam domino qui fecit ipsam. sed caueas tunc itus demonis: ne
sis victus. nam quia demon conatur plus et insidiatur vt faciat
desperare eum quem vult cruciare. sed non credas tibi: nec reces
das ab his que dico. nunq; | pro non ⁊ vnq; non despete vnq; | de

pietate diuina: nec | pro et | non speres fieri saluus probitate | id est
virtute | propria. firmes potius te bonitate saluatoris: qui saluat
clementer contritos pene sperantes in deitate. ferilitate miseranti
poteris fieri saluus quantumcūq; fueris malus. si contereris. i.
contritus fueris | bene in fine | id est in morte: q; | pro et | fateris | id
est confiteris | libens | id est volens. si nequeas fateri tunc ore: sal
tem fateri corde: tondendo percussendo pectus: q; | pro et | faciens
do signum crucis. cristus saluauit moy latronem morientem pen
dentem in cruce: quia regnauit compartiendo. firma ergo te nomi
ne cristi fide firma: qui nunq; | pro non et vnq; non vnq; | spernit
quos cernit bene contritos.

De penis inferni.

Post mortē pena sequitur vel gloria plena
Pena tñ purgās est vna: s; altera dānans
Abortali vicio moriens mors tradit orcho
Semp passurus penas nunq; rediturus
Naz nō sunt digni residētes morte maligni
q; sint saluati: quia sunt valde maculati
quis spectati | preuerunt esse leuati
Cur sunt damnati iuste semper cruciati
Et velut ingrati nunq; sunt inde leuati
Aermes cū tenebris ⁊ verbera frig; ⁊ ignis
Demonis aspectus: | scelex cōfusio: luctus:
Fetoz: serpentes: langoz sine: sine vrentes:
Prauos torquebūt semp; quiete carebūt.
Esurient sitient deformez corpore fient
In terre centro per culli turbine tetro
Non est orandū pro dānatis neq; dandum
Nam supportari non possunt siue iuari.

De est secunda huius capituli pars: in qua tractat autor: de penis inferni dicens q post presentis vite miseria speramus pfectaz dei gloriam: aut duarum penarum alteram videlicet purgatorij aut inferni penam. penam inferni perpetuas sustinebunt quicquid in aliquo mortali peccato sine illius cōtritione scienter ab hac luce decesserint: quando immediate post mortem presentis vite descendunt ad inferos vbi penas statim innumerandas perpetuo patientur: quas dignum est eos in eternum sustinere quia tales decesserunt sorde mortalitatis criminis maculati: nihil maculatum introibit in regnum celorum. Item quia ingrati deo exierunt precepta eius relinquentes dum viuerent atq consilia spernentes dyabolus voluntatem compleuerunt: propterea corporis voluntatem secuti sunt. Et quia voluissent semper viuere vt semper peccare potuissent: tum quia deum infinitum obiecerunt eternum et perpetuum offenderunt vt pena coequetur offensi in eternum cruciabantur iuxta illud. Quantum glorificant se in delicijs date illi tormenta: quia s^o mensuram delicti erit et plagarum modus: de utero nomio vice simo quinto. De causis autem perpetuitatis pene infernalis habetur in capitulo finali de penitentia distinctione vltima in fine vbi textus. Qui autem impenitens finitur si semper viueret semper peccaret: semper plenus iniquitate: semper sine charitate: torquetur sine fine. Pene autem sensibiles preter alias intellectuales inferni hec sunt scilicet vermes: tenebre palpabiles: verbera demonum: frigus intollerabile: et ignis similiter. visio horribilis demonum: indignatio peccatorum: fletus et stridor dentium. Dicitur vice simo quinto. Pene impenitabiles: languor duplex scilicet anime et corporis: fames: sitis: deformitas corporis. Locus vero inferni s^o opinionem doctorum est in centro terre seu in medio terre: in quo loco semper detinebuntur damnati perpetuo: quoniam nulla est deo pro eis porrigenda oratio vt in. c. Cum marthe. de celebratione missarum. et iob decimo. In inferno nulla est redemptio sed sempiternus horror: quod iugiter aut saltem crebro a nobis venit considerandum vt dicitur. ecclesiastici septimo. Memorare nouissima tua et in eternum non peccabis. Construetur pena vel gloria plena sequitur post mortem tamen pena purgans est vana: sed altera est damnans. moriens in peccato mortali traditur mortuus est statim in orcho. id est inferno. passurus semper penas: nunquam pro non et vniuersum non rediturus vniuersum pro quia: quia residens morte maligni. id est peccati supple non sunt digni q sint facti uati: quia sunt valde maculati: quantum spectati. id est expectati. a

domino spreuerunt esse lauati. id est releuati. a domino. cur. id est quare. sunt damnati et cruciati semper iuste. Et nunquam sunt leuati inde velut. id est sicut. In grati. vermes cum tenebris et verbera: fletus et ignis: aspectus demonis et confusio scelerum: luctus siue fletus: fetor: serpentes: languor perpetuus: torquetur sine fine: prauos: q. pro et. carebunt semper quiete. damnati supple. et furiens: sicut: sicut deformes corpore. percussit erunt turbine terro. id est obscuro. non est orandum pro damnatis: neq. pro et non est dandus aliquid pro eis. nam. pro et: quia. non possunt supportari: siue. pro vel: vel. inuari.]

De penis purgatorij.

Qui sine mortali moritur: tamen in veniali
Vel nondum plena facta de crimine pena
Carcere seruat in quo grauius cruciatur
Donec purgat scādāt super astra beatus
Hos supportare possumus atq iuuare
Et cito purgatur: ac inde cito releuerunt
Profundius defunctis purgati carcere pūctis
Hisse preces dona: purgati ieiunia prona
Ac per eos facta prope legata soluta

De est tertia huius capituli pars: in qua tractat autor de penis purgatorij dicens q sunt duo genera peccatorum que purgantur pena purgatorij. scilicet veniale peccatum: et mortale conf. s^o vel contritum: de quo non est plene satisfactum per penitentiam vel alio modo per indulgentiam. Pena autem huius purgatorij est grauisima vt dicit beatus augustinus: quia excellit penam omnium martirum qui pro christo passi sunt. miro enim modo cruciatur illos in purgatorio existentes multis modis iuuare possumus vt dicitur in canone. Anime defunctorum tricesima questione secunda. Modi autem sunt quatuor principales scilicet oblatio sacerdotum preces sanctorum: elemosine carorum: et ieiunia cognatorum. Similiter dicitur secundo machabeorum duodecimo. Sancta et

Iuan Ar
E

salubris est cogitatio pro defunctis orare ut a peccatis soluan-
tur. De purgatorio autem utrum sit et qualis eius pena fuerit: nec
non que sunt peccata ibidem referata purganda vide in canone
Qualis. xxv. di. et in. c. Qui in aliud. de hoc etiam habetur per bea-
tum Thomam in quarto. xx. di. articulo primo. Dominus etiam
bricentis in primo verbo purgatorum dicit q̄ pena purgatorij in-
fligitur per demones: licet aliqui theologi dicant contrarium pro-
bantes sic. Anima exiens in tali decessit in gratia et est in chari-
tate: quare ab iuribus effectus ipsas affligi p̄ demōs qui sunt extra cha-
ritatem. Pro quo vide sanctum Thomam in summa contra genti-
les in libro quarto questione. cxiii. **Construe** ille qui moritur
sine mortali moritur tamē in veniali: vel moritur nondum p̄ no-
et adhuc pena id est penitentiali non facta adhuc de crimine ser-
uatur carcere in quo cruciatur grauius: donec ipse purgatus scan-
dat beatus super altra. Nos viuētes p̄ supportare possumus hos:
atq; p̄no et iuuare ut purgentur: ac p̄no et releuentur. cito inde
id est a loco purgatorij | misse: preces et dona pro sunt defunctis
punctis id est purgatis | carcere purgant. ieiunia prona: ac p̄no et
legata facta per eos soluta prope. l. i. c. uo.

De gaudijs paradisi.

**Qui mūdus morit̄ penitus mor̄ pace potiū
Gaudens in dño cum sanctis in paradiso.
Non decet orare p̄ sanctis: immo rogare.
Debemus nos orantes ipsos celebrare**

Hec est quarta huius capituli pars: in qua tractat autor d̄ gau-
dijs paradisi dicens q̄ quicunq; ab omni macula peccati purgas-
tus moritur statim ad celum euolat vbi beata fructio dei eterna
in pace perpetua letatur: que in visione beatifica essentialiter con-
sistit. deus enim ipse in trinitate personarum et unitate substantie
est obiectum essentialiter beatitudinis eterne: quare eadem est felici-
tas glorie essentialiter in omnibus beatis: que tamen distinguitur
s̄ gradus meritorum. Pro his autem sanctis non est orandum.
nam iniuriam facit martiri qui orat pro martire vt in capitulo. Lii
marthe. de celebratione missarum. rogare autem eos debemus: et
solemnitates eoz celebres habere vt pro nobis apud deū interce-
dēt vt habetur in textu et glofa de reliquijs et veneratione sancto

rum in antiquis: et in. vj. per totū. Sancti igitur orationibus no-
stris non egent: pro eo q̄ sunt perfecte beati. omnia eis ad nutum
succedunt. Nos vero orationibus eozum indigemus: quos cui mi-
seri sumus vniq; mala nostra perturbant: licet dicāt aliqui docto-
res q̄ beatitudo sanctorū potest augeri vsq; ad diem iudicij. Qua-
re cum ecclesia pro eis orat augetur eozum beatitudo. videtur ta-
men contrarium in capitulo. Cum marthe in fine: vbi dicit textus
q̄ suffragia que fiunt a fidelibus in ecclesia pro valde bonis. id ē
pro sanctis actiones gratiarū sunt. **Construe** ille qui moritur
mundus poritur id est fruatur mor̄ penitus pace. gaudens in do-
mino cuius sanctus in paradiso. non decet orare pro sanctis: immo
rogare eos debemus: nec non id ē etiam debemus orare sanctos
et celebrare ipsos.

De numero celorum.

**Deni sunt celi referandi corde fideli
Luna stat in primo: mercuriusq; secundo.
Ac venus i tercio: sol vult lucere quarto
Mars nitet in quito: s; iupiter ordis sexto.
Saturno celo septeno sistitur alto.
Octauo celo tibi stellas esse reuelo.
Stat cristallinum super istos luce serenum
Fulget i epireo summo paradisy olympo
In quo sunt iūcta sine defectu bona cūcta:
Hic deitas trina regnat super oīa digna.
Astat regina sibi mater virgo benigna
Inde ierarchia triplici sunt agmina nona
Dat cherubi s̄p̄h̄iq; coros distinctio sūma
In medio dñans princeps sil atq; potestas.
Virtutes sistunt archangelus angelus atq;**

His homines grati dño sunt associati
 Juxta promerita presente data sibi vita
 Lecti laudantes dñm semper speculantes.
 Lernit amatq; deū sanct⁹ fruitur tenet ipm
 Sic gaudet psallit laudat sine fine quiescit
 Dives honoratus tutus liber faciatius
 Clarus agilis subtilis non passibilis fit
 O q̄ ditati sunt celi sede beati
 Semper honorati summe sunt glorificati
 Ergo mūdānis rebus spretis quoq; vanis
 Felicia poscamus et furlum cor teneamus
 Et deus a penis protectos atq; cathenis
 Post mūdi curs⁹ faciat nos scādere sursum
 Ac velut optamus ibi semper eū videam⁹.
 Qui dat cuncta bona det nobis hęc pia dōa

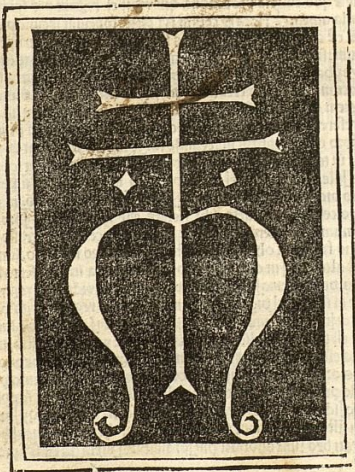
Dec est quinta et finalis huius capituli pars ac etiam totius
 presentis operis: in qua tractat autor de numero celorum dicens:
 De decem sunt celi s⁹ theologos qui merito sunt declarandi fide-
 libus cristianis: quoniam beatitudo quam finaliter expectamus
 in ultimo celo quo ad situm dicitur residere. numero autem celo-
 rum s⁹ mentem philosophorum accipitur et numero planetarum
 Luna enī est in primo celo. mercurius in secundo. venus in tertio
 sol in quarto. mars in quinto. iupiter in sexto. saturnus in septimo
 et alie stelle in octavo. Supra omnes istos sunt adhuc duo scilicet
 celum crystallinum sic a luce crystallina appellatum: et ultimo loco
 est celum empyreum in quo est paradysus et omnia desiderabilia:
 videlicet beata et gloriosa trinitas que omnia regit ac disponit.
 deinde beata virgo maria. tertio loco novem ordines angelorum
 sub triplici terarchia. hęc enim sunt videlicet cherubin: seraphim:
 et troni: dominationes: principatus et potestates: virtutes: archā

geli et angeli: potestates. post vero sunt anime humane ordinate
 s⁹ ordinem et gradum suorum meritorum. Ille autem venerand⁹
 chor⁹ continuo laudat deum et contempletur eum: quem videns
 do amat: amando fruitur eo et fruendo tenet: sic gaudet in deo
 psallit laudat et quiescit dices bonis omnibus exuberans: pono-
 ratus virtute: tutus ab omni formidine: liber ab omni servitute:
 faciatius omni dulcedine: clarus omni lumine: agilis omni leuita-
 tate: subtilis omni penetratione: impassibilis omni infirmitate.
 Quantum ergo attendamus dices est qui in sapientia beatitudine
 felix est. Summo enim fruitur honore et gloria. igitur propter hu-
 iusmodi celestia spernenda sunt terrena et vana et caduca. corda
 nostra fungētes rebus eternis: vt cathenis et penis eternis erepti
 post presentis vite cursum a scendere possimus sursum: et ibi deum
 videre velut felices perpetuo illic stare. Quod nobis prebāre vig-
 netur ille a quo cuncta procedunt. qui vivit et regnat per seculo-
 rum secula amen. Nota q̄ celum s⁹ philosophum secundo celi
 et mundi est corpus primum natura simplicissimum: incorruptibi-
 le: solidum: subtilissimum: quantitate maximum: qualitate luci-
 dum: dyaphanitate perspicuum: in materia purissimum: figura spe-
 ricum: locum supremum creaturarum in se contentuum: et dividi-
 tur in decem celos vt visum est. Construe[Celi sunt den] s[ic] est
 decem referendi s[ic] est declarandi corde fidelit. Luna stat in primo
 celo: q[ui] pro et[er] mercurius in secundo: ac[er] pro et[er] venus stat in ter-
 tio s[ic] est in tertio celo sol vult lucere s[ic] est lucere[er] quarto [ce]l-
 lo mars ille planeta nitet s[ic] est splendet in quinto. sed iupiter
 nitet sexto ordine. saturnus sinatur s[ic] est pontur[er] septimo s[ic] est
 in septimo celo alto. reuelo tibi stellas esse in octavo: q[ui] pro et
 [er] crystallinum celum serenum s[ic] est clarum. luce stat super istos.
 Paradysus sitget in olym[po] s[ic] est celo [er] empyreo sic dicto. sum-
 mo s[ic] est a lussimo in quo [er] imp[er]io cuncta bona sunt inserta si-
 ne defectu. deitas trina s[ic] est triple[er] in personis: videlicet regnat
 hic s[ic] est in illo celo digna super omnia. mater regina virgo be-
 nigna altas s[ic] est preleis est s[ic] sibi. Agmina noua s[ic] est noui sunt
 inde s[ic] est postea [er] triplici terarchia [er] choros: videlicet distinctio
 summa s[ic] est suprema dat cherubin seraphim: q[ui] pro et [er] bronos
 id est illos ordines [er] dominans seu ordo dominationum. princeps
 id est ordo principatum [er] atq[ue] [er] potestas summi sunt supple-
 in medio s[ic] est in media terarchia [er] virtutes archāgelit: atq[ue] [er] [er]
 et angeli sicut sunt s[ic] est stant post priores terarchias et ordines [er] ho-
 mines grati deo sunt associati hie [er] ordines [er] iuxta s[ic] est s⁹ pro

merita data sibi in presenti vita [hominis in] [laudatites cetum]
 id est societatem [respicientes semper dominum. diues honoratus
 tutus liber factus: clarus: agilis: subtilis: non sit passibilis. Ita
 lis saluatus supple] cernit: q[ui] p[ro] et [amat deus: et] fructus sanctus
 et tenet ipsum deum. gaudet sic. psallit [id est] cantat: [et] laudat [de]
 um et] quiescit sine fine. O [et] [id est] quantum [sunt] dicant beati in
 sede celi. Sunt honorati semper. sunt glorificati summe. Ergo pos
 camus cetera [id est] celestia [et] tenemus cor sursum rebus munda
 nis: q[ui] p[ro] et] vana sp[irit]us: vt deus faciat nos scendere sursum
 protectos a penis: atq[ue] p[ro] et] cathenis post cursum mundi: ac
 p[ro] et] videamus semper tibi eum: velut [id est] sicut nos [optam]
 ille. Qui [scilicet] deus [dat] cuncta bona dei nobis. hec dona pia
 Amen.

Impressum Tholose Anno dñi M. cccc. lxxxix.

¶ Q[ui] Deo gr[ati]as. I
 ¶ Amen

Jeronimus, R. B. Bernardi
 Abb. Cassualis, J. J. J. J.

1070
 R. B. Bernardi

Conozco yuammar

Lathon cum glosa sua.

omni deus largitor pre

f **mi**/ via constans/ fons refrigerij/ terre vices
obtemperans: a quo stillat totius gratie pleni
tudo/ scienti mihi doctrine pocula/ salutaris
donum conferat gratie: vt filius meus ebetat?
topote/ defidia denigratus/ ociozumq; rubigi

ne: excellentissimis/ efficacissimisq; doctrine dotib; acuat: z vt
sensus me⁹ interior excecatus erroris nebulo/ z cecitatis p⁹solus
cuspidē eliminante lugubri p⁹ncipe tenebrarum luminoso fulgore
diuini pneumaticis misericorditer illustratur. Ob h⁹ fratres carissi
mi: deprecemur omnes vnanimes sūmum fontem misericordie:
vt insulcis nostrorum cordibus fundat rorem sui carnisatis vt sp⁹
ritus noster inclusus ossibus/ carnis oppressus pondere: ad sum
moz bonoz eleuetur noticiam. z cor nostrum velatum fantasma
tibus/ lintheo carnis exutus sūmum bonuz intelligat/ intelligens
do dilgat/ diligendo possideat/ z sic mūdificetur a vicij/ sancti
ficetur a dño/ z per operationes corporis meritorias adipiscatur
eternitatis gloriā/ situatus irrevocabiliter inter concūs v⁹a
nicos ecclesie triumphantis/ vbi sedet vnica trinitas maiestatis
in folio/ suauiter disponēs diuina celestia siue terrestria/ videns
eternitatis in speculo cuncta preterita presentia vel futura: qd no
bis tribuat plasmator omnis cup⁹regnū ē pmanēs sine fine. amē

Egimus in cāico p⁹verbioz salomonis. silt m⁹ bibe aquā
de cisterna tua/ z fluenta viter: vt fontes tui diruantur for
ras/ z in plateis aquas spergentur. filius dicitur quandoq; rōne
generationis. filius ante diem patris incurrit in annos. Quādo
q; ratione fructificationis z informationis. Unde in psalmo d^r.
Venite silt audite me: amorem domini docebo vos. Et ita accipit
hic. Item bibere est verbum naturale. bibere enim ponitur pio in
telligere. vñ in alexan. Atq; hec dicentē vigili bibite aure magist^r
bibit id est intelligit. Item hoc nomen aqua licet multas habeat
significationes tamen prout hic accipitur/ idem est q⁹ sapientia.
Cñ in libro sapientie d^r. Et aqua sapientie salutaris potauit eos
Et in ista dicitur. Omnes sitientes venite ad aquas/ id est ad sa
pientiam vel ad doctrinam suscipiendam. Item notandum est q⁹
aqua abluit immundicias. sedat sitim. refrigerat calorem. secun
dat abundantiam. z est cōmūnis. A simili doctrina sapientis ab
luit p⁹uos mores. Cñ salomō in p⁹erbij. Argue sapientē z d^r
liget te. doce iustum z festinabit accipere scz doctrinam z correct

onem. Et sicut aqua abluit sordes exteriores: ita sapientia interi-
ores. Secat sicut id est cupiditatem / et auariciam. Unde in euan-
gelo. Qui bibit ex hac aqua non sitiet internum etc. Refrigerat
motus illicitos / et lasciuam carnis contra rationem hominis im-
petum facientes. secundat animi auditoris. Unde in alexan. Im-
but irriguam secundans imbribus aures / id est doctrina animi
secundantem. Item debet esse cõmuni, quia quanto quis alios
instruit: tanto sibi magis scientiam multiplicat / et acquirit. iuxta il-
lud. Qui alienum docet seipsum instruit. Scientia enim sic descri-
bitur. Scientia est thesaurus incomparabilis / nobilitas animi pos-
sessio. que distributa per partes suscipit incrementum. / et auarum
dedignatur possessorem: nisi distribuat christi elabatur. De cõmẽ
datione philoſophie ita dicit magister christianus. Sicut aurum tu
thesaurum acquirere scientie. debet enim. nequit demum veneno malu-
cie. fraudes furum. dentes muris / non times scientia. Confert mo-
res / et honores. / et irremittit vicia. Danc acquire opis mire est ipsas pe-
tentibus. Dac ditatus / honoriatus modis eris omnibus. Item sci-
entia est quidam thesaurus qui nec igne comburitur. nec tinea cor-
roditur. quam laico non espoliat. nec sunt hominem in auaritate
mori. Item de cõmendatione philoſophie dicit Tullius. O durus
et mirabilis. virtutum omatrix. viciorum expurgatrix. curarum res-
motio. ad eterne beatitudinis meritum te extendis. Item Salomon
dicit de scientia. O filioi mei doctrinam magis est thesaurum di-
ligite. Unde quidam. plus probat thesaurum docti quam diuitias aut
Item Cisterna est concava aque receptiva resonans. Per cisternam
mens hominis in hoc loco designatur. Mens enim hominis de-
bet esse per humilitatem concava. et sic aque doctrine receptiva.
Unde in canonicis. Purpura regis tenalibus iungitur / id est reco-
datio passionis christi que est menti hominis similis quod debet esse
cõcava per humilitatem. resonans per instructionem / et informati-
onem. Uergo predicta auctoritas breuiter colligat bibere aquam
de cisterna. id mentes hominis audire / et intelligere / et memorie cõ-
mendare scientias / et doctrinas fluat putei diriuari. fontes foras /
et in plateis aquas spargere: nihil aliud esse existimo nisi sapientiam
am libenti animo vniuersos / et singulos virtutibus / et scientijs in-
formare. Cum igitur de cisterna presentis opusculi possit haurire
cuiuslibet potum scientie salutaris / quod apparet per primam manda-
tam huius libelluli / cum sit de timore dñi: que sapientie toti esse
constat exordium: quod etiam satis innuit auctor iste / nos inuitas ad
sapientiam. vbi dicit vt sapiens viuas audi que discere possis.

subiungens. ergo adde / et que sit sapientia discere legendo. Quod
siquidem facta elicitur ex interpretatione vocabuli. Cato enim gre-
corum ydionate alantus / sapientis dicitur. Idcirco presentis car-
minis sapientissimus coherentis dogmatibus / quod nihil est dicit Boe-
tius. cuius ortum causa legitima non precedat / huius omni libri
sive principio causam quadruplicem que concurrat ad constitutio-
nem rei cuiuslibet inquiramus materiallem / scilicet / et finalem. efficien-
tem / et formalem. Causa materialis igitur vite materia huius libri
quod idem est: sunt quatuor virtutes cardinales. scilicet / prudentia / iustitia
fortitudo / temperantia. que dicuntur cardinales metaphoſice.
quod sicut ostium statum in cardine: ita omnes alie virtutes ad istas
quatuor: vt species ad sua genera principaliter reducuntur. Pri-
ma introducit. scilicet / prudentia. per prudentiam introducit in scien-
tias / et virtutibus homo prudens que sic describitur. Prudentia est
virtus per quam homo que cogitat / vel que agit ad luminaria diri-
git rationis. Vel sic describitur / scilicet / tullium. Prudentia est bonarum
malarumque rerum cognitio. sive descriptio eius electione vni-
us / et detestatione alterius. Danc cõmendat vbi dicit / Consultus
est / scilicet / sunt tres species. scilicet / intellectus vite intelligentia
quod idem est ratio sive prouidentia / et memoria. Prima sic describitur
Intelligentia est per quam animus ad audiendum licita trahitur.
Et hanc tangit vbi dicit / Precepta mea ita legito vt intelligas / Et
ibi / Antequam voceris etc. / Secunda sic describitur. Ratio sive pru-
dentia: est contrarior viciorum cautela. Et hanc tangit vbi dicit
/ Foro te para / Tertia vero sic describitur. Memoria est virtus ad
dimittendum vicia / virtutes recolens. Unde seneca. Inter omnia
nature cõmoda / nihil dignius memoria reperitur. Et hoc tangit
ibi / Quod legeris memento / Secunda vero principalis dirigit. scilicet /
iustitia. quod per iustitiam ad regna celestia dirigitur homo iustus.
que sic describitur. Iustitia est virtus conseruatrix humane societa-
tis / que iure cõmunitatis conseruet vnicuique quod suum est. Et est di-
plex iustitia. scilicet / naturalis / et positua. Naturalis est vis creata que
in suis consistit. Positua que vincitur quod suum est attribuit / scilicet /
deitati cultum / et obedientiam. humanitati iura. Et hoc multipliciter.
scilicet / maior reuerentiam. compari concordiam. minor disciplinam
sibi ipsi computationem / et penitentiam pro peccatis. et hoc tangit
ibi / Stude agere quod iustus est / scilicet / sunt quinq; sunt species scilicet
pietas. religio. gratia. obseruantia. veritas. Prima sic describitur
Pietas est virtus per quam homo primo / et in creatura se benignis
ostendit. et hoc tangit vbi dicit / Parentes ama / Secunda describitur

fic. Religio est virtus per quam homo reddit deo quod suum est, scilicet obedientiam et honores, de qua dicit ibi Deo supplica. Tertia sic describitur. Fracta est virtus que deo et hominibus reddit amabilem possefforem, de qua dicit ibi Saluta libenter. Quarta sic. Obseruantia est obseruatio dignitatis in aliquo, vel virtus que dicitur ponit hominem ut impendat cuiuslibet reuerentiam qualem debet, unde illud. Maiori cede, minorem ne contempseris. Quinta sic. veritas est virtus que vitium duplicis subducendo abhorret, scilicet falsitatem et falsitas est duplicis vitium seducendo. Unde illud. Nil mentire. Tertia vero principalis vincit, scilicet fortitudo, fortis enim quilibet debet in hac lacrimarum valle. Spirituales hostias mundum vicit carnem et demones, viriliter expugnare quia mundus caro demonia diuersa mouent prela. Tunc autem describitur in hunc modum, fortitudo est virtus per quam animus aduersus non frangitur nec prosperis elenatur. Vel sic, fortitudo est periculorum sine rationis turbatione, susceptioneque labore buturna per pesto, vt ibi. Pugna pro patria. Vel sic, fortitudo est vis aggrediendi ardua, tollendi aduersa, quia nihil insuperabile fortis. Et alibi. In via virtutis nulla est via. Tunc autem habet tres filias, scilicet magnificentiam, patientiam, et perseverantiam, prima sic describitur. Magnificentia est virtus que res difficiles proposse aggredi non abhorret, vt hic pugna pro patria. Secunda sic. Patientia est virtus per quam homo fortune minas equo animo sustinet. Unde illud. Patere legem quam ipse iuleris. Tertia sic. Perseuerantia est virtus que facit hominem cuius spe de bono in melius, iouehi. Unde illud. Virtute vtere. Quarta vero principalis temperat scilicet temperantia, est describitur sic. Temperantia est pie et sobrie viuere in hoc mundo, et abstinere a carnalibus desiderijs, que dicitur aduersus animam militare. Unde prudentius, seruente bella horrida, seruent ossibus inclusa etc., quia caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem etc., que sic describitur aliter. Temperantia est virtus cohibens motus illicitos inuisu prosperitatis in nos impetu facientes, vel sic. Temperantia est virtus cogitationes impetuosas cohibens illicitasque refrenans, vel sic. Temperantia est virtus in rationis libidinem et in alios motus illicitos firma dominatio, que tangitur ibi. vino te temperantia, cœuina raro. Ique triplicem partem prociem, continentiam, clementiam, et modestiam, prima sic describitur. Continentia est virtus cohibens motus carnis illicitos, vñ illud. Fracti ab re noli. Secunda sic. Clementia est virtus per quam erga oēs ita nos habem⁹

quod de nobis conquiri nemo potest, vñ illud. Blandus esto. Tertia sic. Modestia est virtus vestium et ciborum querens vtilitatem, et non superfluitatem, vñ illud. Verecundiam serua. Et sic patet que sit causa materialis siue materia huiusmodi. Intentio versatur circa materiam, scilicet circa predictas virtutes et earum speciem rationum. Intentio enim autoris est, non tantum carnalem filium, sed vniuersos homines, quos more boni vicarij specialiter appellat filios, qui a via victorum erronea per precepta sua salutiſſera intendit ad viam reducere veritatis. Causa vero finalis est vtilitas que est priuata quantum ad proprium filium, et communis quantum ad nos, scilicet vt per lecto libro, scripturatis vicij, more prudentis agricolæ, virtutis semina noltris in cordibus miseramus. Et sic virtusque vite calamitatem et miseriam per dei adiutorium eutemus. Causa efficiens est ignota, scilicet ignote autoritatis, quia autor presentis operis ignoratur, hinc est quod de libellis dicitur apocryphus est, ab apoc quod est valde et criphos quod est obscurum vel dubium. Valde enim dubus est et obscurum, quis composuerit presentis opus. In publicis enim ethice corum sententijs duos tantum cathones legitur fuisse, quorum vnus dicebatur censozus a censo, es, quia in vrbe romana de motibus hominum censoz erat que consistat ante tempus iulij cesaris scripta fuisse. Alter vero dicebatur viticeses ab vitia ciuitate, in qua seipsum veneno hauriens interfecit. Valuit enim vitam suam copo reas, quod super imperto cesaris amittere libertate. Sed ostendit quod neuter illorū hoc opus composuit. Alter enim vt dictū ē ante tempus iulij cesaris expressit. Alter ipse iulij cesar, seipsum vt preactū ē veneno inter fecit. Sed ostendit liquide lucanus fuisse post iulij qui facta est descriptio sit de quo in hoc opere nos habemus, scilicet. Si romana cupis et pu nica noscere bella, Lucanum queras etc. Patet ergo autoris huius libri post lucanus fuisse, et nulla auctoritas testatur fuisse tecum cathonem, nisi illum de quo dixit berisozie. Iunenalis, scilicet, eius ex celo cecidit catho etc., hoc enim dicebat de quodas qui re ligiosum se fingebat. Alij autem dicunt quod seneca hoc opus composuit. Alij dicunt quod iohannes crisostomus ita dictus a crisis quod est aurum, et thomis quod est os, quasi habens os aureum, hoc est factum candidam desiderabilem super aurum et lapidem preciosum. Unus potest dici, Inductus manet et adhuc sub iudice lis est. Dicunt tñ quidam quod sic intulatur, Incipit ethica cathonis, scilicet, moralis scientia. Non quod catho composuerit, sed quod ille qui composuit ipsius cathonis nomine vt esset autoris ab illo appellauit. Et sic patet cui parte philosophice supponatur, scilicet ethice, ethice enim grece mos

latine. ycos sciencia. quasi moralis sciencia. Tractat enis de moribus z virtutibus. Sūt enis tres partes philosophie. s. naturalis de qua tractant philosophi. rationalis de qua tractant logici. moralis de qua tractant autores qui loquuntur de moribus. Sciencia enis moralis est de eipulsionē vicij. z adeptio virtutis. virtus enis describitur. Virtus est animi habitus. nature veneratio. morum pietas. cultus diuinitatis vel honestas honor hominis. beatus dominus meritum sempiternē. Alius titulus assignatur sic. Incipit diligium cathonis. z dicitur a dya qd est duo. a hys qd est hys: qd semper in duobus versibus vna auctoritas sententia continetur. Alii dicunt qd titulus talis ē. Incipit tollius de preceptis cathonis. qd ipse hō quosdā opus hoc proposuit cuius aggressus esset rethoricam describendā. sed librū suū sub nomine persone magis auctoritabilis scz cathonis vt legatur libentius nūcupauit. Causa hō formalis est modus agendi qui est duplex. proficius. s. vt habetur in prologo. z metrico vt habetur in executione. Virtus enis sūlo exámetro opus suū post distinctiones quatuor distinguendo. Notandū est ergo qd autor operi suo premitit prologum in cuius prima parte considerans autor homines ultra modū secularibus desiderijs imphantes. z a via veritatis remotos se daturum auxilij pollicet cum dicit | Cum animaduertēre | In secunda parte alloquitur filiū um suū z omnes sub persona filij sui eidem beneuendi in sinuans rationē. cū dicit | Nunc te fili carissime | In tertia agit de cultu diuino. cū dicit | Itaqz deo supplica | In quarta agit d pietate erga parentes z cognatos. vt ibi | Darētes ama. Cognatos cole | In quinta z vltima de virtutibus z sciencijs agit z cautela viciorum. et in hoc terminatur prologus ille. Dicit gō sic | Eūz animaduertērem | Notandū est qd hec particula cum similtas habet significationes. quādoqz tenetur copulatiue. vt hic ego cuius petro currimus. i. ego z petrus. Quāqz associatiue. vt cuius dicitur. sancte byronisi cum socijs tuis oia pro nobis. Quādoqz informatiue. vt hic. Tomen significat substantiam cuius qualitate. Quādoqz rēpus. vt hic Cū locus affuerit te precor esse virum. et in hoc loco | Cū animaduertēre | Quādoqz notat causam. et in hoc loco | Cū tu sis me amice? debebo te diligere. Quādoqz notat instrumentū. vt hic. percutio te cum baculo. Quādoqz notat habitum. vt hic. Cum gladius et sustibus exierunt obuiam domino. Quādoqz notat dominium. vt hic. ille vadit cum rege z rex cum eo. Quādoqz vilitatē notat vt cuius dicitur. pacē feci cuius aduersario meo. Quādoqz notat cōhabitatiōnem. vt ille moxatur cum magistro in domo. Quāqz erraritatē

vt hic. factum est silentium in celo dum coluber. i. draco pugnat ret cum michaele. i. oia michaelem. Quādoqz notat cōcomitantiam in loco. vnde in euan. Et tu cū illo eras dixerunt iudei ad petrum qui calefaciebat se ad purnas cū ceperūt iesum. Cū. Copulata associat. dat formā. rēpora. causam. In Rrūmēta notat. habitum. s. mul z dominatur. Prodel. aut habitat. dat contra. comitatur In hoc autem loco notat rēpus hec dictio cuius. z precedit verbum qd habet vim relationis in se inclusam. idem enis est cuius animaduertērem. in illo tempore quo animaduertit. Uel potest teneri cuius latine. qd agit causas suscepti operis. sicut patet. Dis visis sfa causatur.

Am animaduertēre qd plurimos homines errare grauitē in vīs moruz Succurrendum et consulendum opinioni eozum fore existimauit maxime vt gloriose viuerent: et honorem contingerent.

Id est vertendo in animo meo perciperem. i. sepe considerarem vel cogitarem. Et nota qd animaduerto. tis. duas habet significationes. quia animaduerto. ris. prout est deponens idem est qd purnio punis. Unde apollolus. Animaduertenti sunt facinorosi. quia bruti ad humana descendentes vel declinantes. i. peccata humanum enim peccare est sed dyabolica. vt peruenire. Id est ibi. lex animaduertit. id est punit. et animaduerto. tis. neutrū. id est est qd cogitare] qd plurimos. i. valde plurimos. quia multi sūt vocati. pauci vero electi. Et notandum qd hec dictio qd multipliciter sumitur. Quādoqz associatiue. quādoqz augmentatiue. quādoqz comparatiue. quādoqz negatiue. vnde versus. Associatiue qd ponitur vt probat ille. Urbula qui tulit hic currit tam vir mulier. Denotat augmentum qd testatur cato dicens. In mores grauitē nunc vir qd plurimus errat. Comparat intendit vult hic exempla probabunt. foris alexander clarus qd fortis extat. Ab negat interdum. sicut dauid probat esse. Res bona sepa. are domino stat principibus qd. Quādoqz augmentatiue. vt qd plures id est valde plures. Sed cum dico qd plurimos. ibi capitur qd tantūmodo ad ornatum quia ultra superlatiuum gradus non ē augmentatio | homines dico | quia debent esse rationalis. sed per purnam vitam facti sunt brutales. Errare. i. e. erroribus vacare. et

vicijz z a via veritatis z virtutis z rationis discedere grauior
id est ad gramenam anime sue. et per hoc inuit illos nō tantū
maliter sed etiam mortaliter delinquentes in via motum. i. cum
deberent esse in via motum bonorum. z in ratione z in sciencia. et
in noticia veritatis: Et notandum est qd aliud est errare in via mo-
rum z fidei. aliud extra viam motum z fidei. In via motum errat
illi qui quādoqz vicijz inhererent. Extra viam motum errant illi qui
semper vicijz inhererent. Potest ergo dici qd pagani errant extra si-
dem catholicam. christiani vero peccantes in fide catholica. Quis
ergo eos na percipere z virtutibus z erroribus deuantem? exili
maui. i. in corde meo bonum esse proposui z valde velle cogitavi
zel. i. fore. i. me futurum esse. Unde illud. Dixi de venturis fore de
presētibus esse. z Ouidius. Esse quoqz in fatis reminiscitur affore
tempus. i. futurum esse succurrendum. i. i. subueniendum per ali-
ques tractatum z auxiliandus quantum ad tempus z consiliū
id est cōsiliū prebendum quantum ad animam z quantū ad cor-
pus. quia vtrūqz indiget cōsilio opimonia. i. praxe existimatione
corz salter delinquentium. qd credebant se bene viuere. z nō be-
ne viuere z sic fallerant. qui fallitur insipiens cum se putat
esse scientem. Similiter putabant bona esse mala. Verus. Scilicet
stultitiam semper putat esse sapiam. qd opinio est. rerum incerta-
rum sub nulla firma ratione existimatione. Unde opinio. i. fame
eoz vt recuperarent per mea documenta siue dogmata bonas fa-
mam maxime. i. precipue vt gloriose viuerent. i. vt viderēt vit-
tuose z honeste in hoc seculo. qd dicit philo sophus qui vixit im-
pō nēste. non vixit. Unde. f. Nam sine doctrina vita est quasi motus
in aere gloriose. i. i. gloriando in deo qd dicitur. qui gloriatur in do-
mino gloriat. i. i. honorem cōtingentem. i. i. secularē dignitatem cō-
sequenter. per bonos mores z honorem vite eterne per bonas
famam. vel vitam.

**Nunc te fili carissime docebo quo pacto
mores tui animi componas. Igitur mea
precepta legito: vt intelligas. Legere enim
z non intelligere: negligere est.**

¶ Dic incipit secunda pars huius problemij in qua filium suum
alloquitur: sub persona filij auditoriem quēlibet eadem benev-
uendi insinuans rationem. vel sic autor iste morum aliorum poetarū

beneficentius ita facit. proponit vbi dicit. Cū animaduertē.
Inuocat vbi dicit. nunc te fili carissime Narrat vbi dicit. Si de-
est animus? finita ergo propositione accedit ad inuocationem in
uocans filium suū. z sub persona filij omnes alios alloquens in
hunc modum. o carissime fili! per hoc qd dicit carissime captat be-
nivolentiam. per hoc qd dicit fili. ostendit se habere cum es ami-
ciciam amplioem. Qd patet. quia filius alicuius est aliquādo ca-
rus vicinis. caros cognatis. carissimus vero patri z matri. et sic
loquitur expressiue. docebo te. i. tibi consulas quo pacto. i. quo
ordine vel qua ratione. vel quo pacto. i. quo pacto actu. qd pact-
est non plurimum sed duorum idem plenus z conuenio. vel pactus
est inter diffidentes affectu gratie condito diffinita. componas
id est est ordinem. adaptes z informes mores tui animi. i. cogitatio-
nes tui animi vel motiū. animū tuum ad hoc vt sis morigina-
tus z virtuosus. vel sic docebo te. i. instrua[m] quo pacto. i. quo
ordine z quo modo cōponas. i. simul ponas mores z tui animi
id est est omnes virtutes cardinales per quas mores z alias vtutes
acquiruntur. per quas etiā debent tam cogitationes animi qd ope-
rationes z locutiones corporis dispensari. Et bene dicit compo-
nas. i. simul ponas. qd quatuor vtutes cardinales. scilicet iusticia. pu-
dentia. fortitudo. temperantia sunt forozes talis nature qd nunq-
se deserunt. z qui habet vnā. habet reliquas. Et qui caret vnā z
alijs omnibus spoliatur. Igitur. iusticie legatur quādoquidē ita
est qd filius meus es. volo te docere. qd precepta patris bona sūt
ad filium legito. i. colligito vel legito. i. p. lectiones discito mea
precepta. i. mea documenta ita. i. tali modo et tali aspectu
intelligas. i. mtus legas z retineas. et ad memoriam reduces. et
noli obliuioni tradere legito. dicit quantum ad litteram. vt intel-
ligas quantum ad sensum. qd littera occidit. spiritus autem viuificat
cat. Cū thobias. perimit pueris legentē lra. viuificat spūalis ho-
mor. Legere. i. lectiones audire z lram exteri z corticē entis. i. cer-
tel z nō intelligere. i. nō mē legere sensus qui latet in lra. nec me-
morie cōmēdare. imo obliuioni sicut pueri negligere. i. i. audita
vilipendere. qd dicit phis qd lecto lecta z nō intellecta. est res ne-
glecta. Cū paulus. lectionem doctrine noli negligere. s. gratias
que vite. q. d. ille cōtempor lectōis. qui animū suū ad instruatō-
nis documentū nō applicat. Et qui doctrinā cōtempnit seipm dicitur
z seduct. Dicit is. qd ad vtutes difficile surgim. ad vicia sō sine
labore dilabimur. Itaqz deo supplicat. z criminata secūda pūcula
in qua filius suū z quēlibet sub plona filij ad legēdū z ad intelli-

gendum sua documēta allieit. In hoc loco tertias aggreditur par
ticulam huiusmodi. In qua agit de cultu diuino: et dat princeps
pale mandatus de dei obseruantia dicens ita [Itaqz .i. ideo] deo
supplicā .i. supplicabiliter deū precare. et animū tuū da deo omni
potēti respōde creatori sumo. qui te ad imaginē suā et similitudinē
creauit: et qui te pascat. et qui te viuere facit. et qui pro te sanguinē
suum fudit. et qui ad eterna premia te expectat. et hoc est summum
preceptum. et concordat satis scripturis theologicis. Quia dei dei
lectio preceptum est in lege. Unde dilige dominū deū
tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua. Et alibi. Primum que
rite regnum dei et omnia adijcietur vobis. Et psal. dicit et optime
Iudicium sapientie timor dñi. Time ergo deum et mandata eius obserua
serua. et bene tibi erit. Unde timentibus deum nihil desit. et deum
nosse est viuere. et ipse seruare regnare est. Supplicā ergo deo. et nō
dixi. Unde deus per os psalmiste dicit. Videte q̄ ego sum solus
et non est alius deus prater me subiungens. Ego occidam et ego
uiuere faciam. Patet ergo q̄ deus per ceteris sit colendus: quia
in manibus eius mors et vita. De deo dicitur in lucidario. Deus
est tam admirabilis suauitatis. itaqz inestimabilis pulchritudinis
vt angelus qui septuplo solem sua pulchritudine vincunt: in eo vi
giter desiderant aspicere. Nec est mirum si eius pulchritudine vt
visione melliflua glorientur. Nam deus est summum/quo nihil
melius: nec fuit nec erit. Nemo mortalium deum vidit vnq̄. quia
homo non posset frui tam subtilissima/et clarissima visione: donec
clarificetur post mortem in carne et spiritu. Deus h̄ theologos ē
vita inuolunt et gaudium bonorum/ spes eterne beatitudinis. h̄
philosophos veros: Deus est cuius centrum est vbisqz/ circūferen
tia vero nāqz. Et dicitur deus quasi dans eternam vitam suis.

[Parentes ama] Premonito filio suo ad amorem summi patris
qui totius pater est creature: in hoc loco monet ipsum ad amorē
patris carnalis. Primum enim preceptum est deum diligere. Sit
vero decē precepta legis que continentur in libro decalogi/ que
tradita fuerunt moy si in veteri lege. Dicitur autem decalogus. i.
decas qd̄ est decem. et logos qd̄ est sermo. Inde dicitur decalogus. i.
liber octidens decem precepta dominica. Sunt ergo ista que cōti
nentur in his v̄sibus. Unū crede deum: nec vana iura p̄ ipsum.
Sabbata sanctifices/ venerare parētes. Nō sis occisor/ fur/ mech̄
telus iniquus. Nō desiderabis rē proximi/ neqz cupies vxorē
eius. Dicit qd̄ parētes ama] Et nota q̄ parētes sunt superiores/ et infe
riores/ et a latere descēdētes: et oēs tenentis amare: s; b; p̄ partē rōne

Superiores sunt pater et mater quos amare teneris cuz maximo
affectu/ et maxima reuerentia. Inter omnes patres qz te genuerunt
qz tibi necessaria ministravit qz te docuit/ et doceri fecit. Matrem
qz te peperit/ et lactauit: et pro te dolores protulit/ a miserias com
portauit. Præterea qz mandatum est in lege: honora patrem et ma
trem etc. vt. s̄. Et in thobiade dicitur. Et patris et matris potiaris
honore etc. Præterea alibi dicit. Si quis patri vel matri maledice
rit morte morietur. Inferiores sunt filij et filie/ qui debent amare cū
magno appetitu/ et magna reuerētia: et a pr̄e et matre fideliter eru
dici. Et fratres et sorores sūt a latere descēdētes: et h; debēt amari
s; pari affectu/ et pari reuerētia: et mediocriter affectari. Sed nota
q̄ pater et mater: parentes proprie nuncupantur. Pater: qz causa
prolis est et efficiens. Mater qz parit et est causa recipiens. et ideo
sic glosandum est] parentes ama. i. patrem et matrem cum omni
appetitu et reuerentia. Unde sanctus blasius. Parentes nostros
vt propria viscera diligamus. Et alibi honora patrem et matrem vt
veniat tibi beatitudo a domino etc. Lognotos cole. Modo do
cet nos autor cognatos et proximos venerari. Et nota q̄ non solū
de cognatis carnalibus et de consanguineis intendit: sed etiam d̄
quibuscumqz christianis et proximis qui cognati et fratres nostri
sunt. quo ad deum et ideo iuxta illud. Qui facit opera patris mei.
ipse est mihi pater et soror et frater. Et dicitur cognatus a con. qd̄
est simul et natus quasi simul natus. i. de eadem consanguinitate.
Dicit enim hieronimus. Omnem hominem fratrem tuū esse iudi
ca. Memēto q̄ vnus artifex condidit nos. et omnes sumus ab eo
dem patre nati/ s; ab adam. et ab eadez matre s; eua. et ab eadez
materia/ s; s; limo terre. et ab eodem creatore creati sumus. vnde
omnes adiuicem sumus cognati. dicit ergo] cognatos cole] id ē
proximos tuos dilige et venerare. si sint sapientes. vel] cole. i. or
na vestibus et cibarijs. si sint pauperes. vel] cole. i. or
natis amicis: sanctis poteris amicis. Itud verbum colo est ver
bum polsenus. Unde colo deum. i. honoro. Colo amecū. i. diligo
Unde versus. Agros. rus. formam. superos colit atqz parentes.
Pos arat. hoc habitat. ornat. honozat. amat. Datum serua.]
Dic incipit quinta pars et vltima huius problemij in qua agit de
virtutibus et moribus et cautela multiplici viciorum ita dicens.
Datum serua.] i. rem tibi dispo sitam et cōmissam scias bene et si
delicti custodire. vel] datum serua.] i. rem tibi datā ab aliqua au
tiqua persona diu in memoriam dantis habere: vt libentius de
tibi aliud. vel] datum serua.] i. substantijs tibi datā prodigaliter

non expendas. Quidam enim expendant largius res sibi dadas/
non labore proprio acquisitas. vel [datum serua] .i. illum qui tibi
dederit munera in memoriam habes: vt idem in tempore retri-
buas oportuno. quia munera sumpta ligant. vel [serua] .i. caue
[datum] .i. rem quam vult aliquis dare tibi. Quia dicitur in tho-
biade. Non magis fuge q̄ dabitur suscipere domi. Arbitrij vendit li-
beyonis opes. preterea dicitur. Et plurimumq; datum nō respue-
re. vel [datum serua] .i. q̄ vis dare serua: z cōsidera anteq̄ des
quia dicitur infra. Eui des videto. Datum enī dicitur anteq̄ des.
donum vero cum datur. vel [datum] .i. quinq; sensus corporales
quos deus tibi contulit: z scientias quā tibi dōis erogauit: vt eas
multiplices z reliquias distribuas diligenter: vt cum in die iudicij
oportebit te villicationis tue reddere rationes: possis dicere. Dñe
quinq; talenta tradidisti re. z dicatur tibi. Euge euge serue bone
[foro] para. Nota q̄ duplex est foro/ scz causale vbi tractantur
causae. z venale vbi venduntur merces. Unde sensus est [para te fo-
ro] .i. negocijs forensibus vt sis facundus z sapiens qz quatuor
sunt necessaria in foro causarum scz accusare. respondere. iudica-
re z testificare. sic igitur informo te in acubus z moribus vt in fo-
ro canarum non accuseris ab aliquo inponesse vt scias si accu-
satus fueris propter delictum aliquid respondere. vt si in iudicio
electus fueris [foro] rationis calculum arbitreris/ non ira vt odio/
preceibus vel numeribus vacuatus vt sit apud te accepto perso-
narum. qz dicitur. Iudicis est recte nec munere nec prece flecti. Ju-
dici recte tu libram dirige. nec te. Iudex electe proce nec pro pre-
ce flecte. vel [para te foro] scz rerum venalium. i. sic vedaas z emas
vt neminem decipias nec propter impudentiam tuam inciusus de-
trumentum incurras. vel [foro] .i. dei iudicio. vnde ekkote parat.
qz nescitis horam neq; diem. [Cum bonis ambula.] .i. cum bonis
hominibus z sapientibus obseruationem habeas: vt quorum mi-
tuncias fueris cōsortio: eoz proficias z exemplo. Unde salomō
in proverbijs. Qui cas; sapientie graditur: sapiens efficitur. Simi-
liter qui cum prauis z stultis: prauus z stultus efficitur. Cū dō.
cum sancto sanctus eris re. z albi. Tu peruerteris: si perueris
societis. Si sanctum sequeris: tu quoq; sanctus eris. ergo cū bo-
nis ambula.] .i. vade re.] Anteq̄ voceris ad consilium ne accel-
seris.] ad consententes z loquentes tacite z secreta noli accedere:
nisi prius ab aliquo appelleris ne tibi postea reputari atrogante
z acribi. vel te ignorante. qz ex quo aliquis accedit ad consilium
nō vocatus: vider q̄ illud sine sua nō possit perpetrari sapientia

et etiam ne tibi dicatur: amice retrocede a nobis nā colloquimur
res arduas. z sic cas; pudore deccat te reuerti. Vel ne dicatur. Tu
pus est in fabula. Vel ne turbes cōmunē qd est mali. vel ne reus
alicuius criminis videaris. Cū infra dī. Ne cures si quis tacito ser-
mone loquatur. Mundus esto. i. honestus vita z cōscientia bone
state triplici. i. cordis / oris / z puritatis. vt sic placeas deo et
hōibz. qz legitur. beati mundi corde. quomā ipsi deū videbunt
vel [Mundus] .i. mundo p̄trarius: mundam despiciens vani-
tatem. qz mundus nō mundat re. [Mundus enim est suo nomini
p̄trarius totius fraudis ac nequicie replet: miseros et pauperes
vilipendens. maioribus reuerentiam inferens. de peiorē in peius
quotidie labens. vel [mundus] .i. mundo similis vt perficarius q̄
tuor virtutibus cardinalibus sicut mūdus ex quatuor perficatur
elementis] Saluta libenter] .i. affectuose non adulationis cā-
sed cum bono desiderio voluntatis/ scz q̄ alterius salutes: vt tuā
proprias cōsideres z affectes. vel [saluta libenter] .i. illi a quo sa-
lutaaberis. licet dicatur. neminē in via saluta ueris. versū ē causa
adulationis] Maion cede] .i. locū da z obedi in verbis et in
alijs] Maion] supple in scientia: sicut magistru tuo. vel maion
estate: sicut senti. vel potentia: sicut dō seculari. vel religione et
sanctitate: sicut cordelarijs z monachis z alijs religiosis. vt dig-
nitate secuti parentibus: z etiā ep̄is z magnatibz. Semp dicit de-
bet inferio: maion insurgere. z illisdem deserre sermonibus z ser-
uire. Cū in euāgelio. qui se humiliat exaltabitur. z qui se exaltat
humiliabitur] Magistru metue] .i. cum timore venerare z ob-
lige. qz nō est dilectio sine timore. iuxta illud. Est amor vt species.
timor vt genus. ergo timore dōstrico sequitur q̄ nos careamus
amore. Est amor: ergo timor. sed nō dōstritur. ergo dōstridi poterit
est amor: ergo timor: vel sic. Die amat ergo timor. Preterea vt dī
at salomen. Tres sunt clauis sapientie. prima amor z timor dei z
dilectio proximi. vñ psal. Inicij sapientie timor dñi. Secūda stu-
dium discipline z sapientie. Sub hac astitit mentur due. assidua
tas legendi z frequens z discreta interrogatio. Et de his dicit ora-
tius. Inter cuncta leges z perscrutabere doctos. z alia quedā si-
mliter contnet: que est memoria retinendi. vñ seneca. Inter hu-
mane nature cōmoda. nihil dignius memoria reperitur. Tertias
tantū hic cas; dicit] magistru metue] quia qui magistru non
diligat nec timet: ipsius dogmata vilipendit. z qui doctrinam con-
temnit: seipsum seducit. Scdm alios: quinq; sunt clauis que in
his vñibus p̄tinetur. Unde. Clauis prima datur si lecto p̄tineat

Mente tua funde quicquid legis. ecce secunda. Tertia que sequitur stimulando frequenter additur vel agatur. Quarta dabit mores sic rabi semper honores. Quinta caducarum despecto dicitur arum. ¶ Verecundiam serua ¶.i. sis pudibundus z verecundus z caue ne sis vtius vsq; effrons. q. sine fronte. i. sine pudore. In frō te. cognoscit pudor. vñ verecūdiā serua ¶.i. caue ne facias aliqd pudibūdū. vt furtū. adulteriū vel homicidiū. ppter qd incurras verecūdiā z pudorē qz vt dicit salomon. Melior est nomen boni q; diuicie multe. z alibi. fama repleta malis velocius volat alas. ¶ Rem tuam custodi ¶.i. possessionem tuam ne in prauis vñibus dissipēs z expendas. qz dicitur infra. Qui sua consumunt zel. vel ¶ Rem tuam custodi ¶ in tempore sterilitatis. vt possis expendere in tempore caritatis. qz dicitur non minor est virtus q; querere partu tuert. Preterea dicitur infra. Labitur erigo qd partum est tempore longo. Unde quidam. Si per subriles sensus sis cognitor iles Sicut aristoteles sine diuicijs quasi nil es. Vel rem tuam. i. facultates in presenti seculo pauperibus eroga. et sic custodies ¶ rem tuam. i. celestem patriam. Erogare enim est in fideli custodia conseruare. qz qui hoc facit in celis thesaurizat ¶ Diligentiam adhibe ¶.i. curam z sedulitatem appone tuis negocijs perperandis: ne idoneis actibus et honestis per pigritiam retraharis. Cū ita dicitur. Sencicem fugito zel. vel ¶ adhibe ¶.i. ostende ¶ diligentia ¶ id est amorem amicis. z etiam inimicis. Cū in euange. dicitur. Diligite inimicos vestros. ¶ familiam cura ¶.i. palee ad sufficientiam nō ad superfluitatem. nam per superfluitatem esset prodiga z luxuriosa per insufficientiam. quia insufficientis est virtus media. et est in omni medio. i. inter parum z nimis. vñ. medium tenuere beati. Cū. Sicut in omne qd est mensuram ponere prodest: sic sine mensura deperit omne qd est. vel familiam cura ¶.i. procura tanq; paterfamilias. bonos promouendo/malos corrigendo/incorrigibiles includendo. ¶ Coniugem ama ¶ non est virtus media. vel nobilitas inuicem. sed qz castam z honestam z sapientem. qz dicit salomon. Sapiens mulier edificat sibi domum. preterea ¶ Coniugem ama ¶ nō causā libidinis. sed causā prolis habende z peccata fugiendi. vnde in thobiade. Non inueniatur ad vxorem proximi: nō quā tuā z non aliam. quia qui ingreditur ad vxorem proximi nō est mundus. Scriptum est enim non concupiscēs vxorem proximi tui. i. non adultereris. qz fornicatores z adulteros iudicabit deus. preterea qd deus coniunxerit homo non separet. Unde thobias. Sponsam non cupiam zel. ¶ Libros erudi ¶.i. extra rudinā

pone filios plus q; seruos: qz melioris conditionis sunt. vel libros erudi. i. illos qui sunt de legitimo matrimonio procreati qz liberi sunt. vel libros erudi. i. erudiendo disciplinatos reddē qz qui discunt instanter erudit. vñ salo. Qui parit rēgē odit puerus. qui autē diligit instanter erudit est. vñ quidā. Natis rēgā docet z morib; instruit ergo. Qui parit tergo: nō amat imo nocet. Liberi. ox caret singulari. vel erudi liberos. i. artibus liberalibus vel mechanicis. vt possint per artes suas copiosius inopie. i. necesse fuerit subuenire. vñ infra. Si tibi sint nau. nec opes: tunc arbutos illos instrue: quo possint inopem defendere vitam. Blandus esto. i. benignus z affabilis nō causa adulationis sed causa curialitatis et mitis iudicis. ¶ esto ¶ in ¶ blandus ¶ tribus modis. i. corde. voce z opere. blāndus id est humilis corde. qz non cogites malum contra proximum sed potius bonum. dulcis z suavis voce: vt non irascaris contra deū murmurendo. sicut aliqui faciunt propter aliquam aduersitatem que eis euenit: sed sis mitis benedicendo potius q; maledicendo vnde infra. Successus dignos noli tu ferre moleste. sis fauorabilis z benignus opere: auxiliando potius aliquem inopem q; ledēdo. Unde thobias. Dec facias alijs que scis tibi cōmoda zel. et alibi. Que tibi vis fieri: mihi fac zel. vnde quidam. Doc facias alijs quod tibi vis fieri. ¶ Irasci abs re noli ¶.i. sine rationabili causa. homo enim iratus nescit viam discernere veritatis. Irata illud infra. Impedit ira animum ne possit cernere verum. et illud In nullis rebus videri iracundia verum. Unde ira enim est subita animi tempestas que inordinat se concutit z cor hominis ad insamiam trahit z etiam sepe corpus. Et bene dicit ad insamiam. Nā ex ira sequitur odium. Irata illud. Ira odium generat zel. Ex odio generatur vit nascitur irurgium. z ex irurgio generatur prelium. et ex prelio fit homicidius: ad quos sequitur tam copiosus q; anime detrimentum. propter homicidium enim quidam incurrerunt etiam prelium. quidam autem ad carceris ergasculum. alij autē ad laqueos alij ad incendium. alij ad vniuersa mortis genera compelluntur. Patet ergo qd ad iram sequi potest opprobrium sempiternum ¶ In iudicijs adheo ¶ voluntate spontanea non coactus. Mali enim pro trahuntur ad iudiciū coacti: boni vero sponte ¶ in iudicijs adheo ¶ in iudicio nō sis peruersus: sed obediēs iudicio vel iudici. vel iudicijs ¶ vt des paratis iudici. vel in iudicijs ne permittes aliquē permanere: nec aliquē iniuste iudices: vel defines iudicari ¶ Mutuum da ¶. q. d. si aliquid datur tibi danti retribuas. vel ¶ mutuum id est mutuate z altermate reddē: et crede si necesse fuerit. Et est

mutuum quando de meo fit tuum / z e conuerso h^o yfidoz. vnde
vitaliter dicitur. Mutua dando vice sunt filia mater amice. Cui
des videto. Iocō q̄ des mutuum: sed inde. Cui des videto. i. cum
quo habes hanc vicissitudinem dandi vtrum sit ingratus aut nō
vtrum sit memoz beneficii accepti. ne hoc sit officiperi. vel. Cui
des bona tua. videto. vtrum sit dignus. debes enim dare paupe
ribus z egenis q̄ si das leccatoz vñ filitroni sacrificas oy abolo
vñ illud. Mamo donare: tibus est dare demonis are. Quia hiltro
nibus dare nihil aliud est q̄ demombus libent. licet in euange
lio inueniatur. omni petenti te tribue. Sed ibi tantūm de bonis
z dignis intelligitur. vnde illud in thobia. Panem tuum z vinum
tuum super sepulturam iusti constitue. z nolī et eo cōmedere cum
petentibus. vnde illud. Respicias dando quid / vñ cui / quomodo
quando. I. Iusturandum serua. i. i. sacramentum firmum z flabi
le factas vel teneas / ne p̄iurio rephendaris. vel. Iusturanduz
serua. i. considera q̄ illud sit iustum / z honestum et verum / et de
quo z pro quo iurabis quia aliter non licet iurare. qui si iurares
de re nesciens posses inde publice diffamari. Quia periurium est
pro fe vel pro aliquozum gratia veritatis abnegatio. Vel periuri
um est mendacium sacramento confirmatum. q̄ est deo z homini
bus odiosum. Quia vir religiosus non dirigitur in terra zd. Qui
dius. Nō boue mactato celestia munera gaudet. Sed que p̄stā
da est z sine teste fides. vnde quidam. In iuramento fides raris
esse memento. Et si tu iures q̄ ius sit dicere cures. I. Coniuiua ra
ro. I. si. fies coniuiua raro. vnde illud. fili nolī esse auidus in cibo
neq̄ te effundēs super omnem escam. Tria sunt enim que beatuz
vitam hominis faciunt. i. victus tenuis / toga vilis / z mensa sine
arte. q̄ yfistatuz z frequens conuiuium generat fastidium. z sani
tatem extirpat. epulentiā noueratur z attrahit infamiam. dam
num parat. libidinem prouocat. Dicit enim yfidozus. Ubicūq̄ sa
turitas: ibi dominatur libido. Et galienus dicit. cibozū z cupiscē
cie anime sunt detrimenta q̄ quanto magis impletur venter: tan
to magis anima minozatur. vel. I. conuiua. i. comedere. ita q̄ sit vbus
et est antiqua grāmatica. quia antiquitus dicebatur. cōiuiuo. as.
Sed modo dicitur conuiuios. aris. vnde. Sume cibuz modice: mo
dico natura fouetur. Sic copius reficere: mens seina grauatur
vnde hīcro. Modicus cibus et temperatus copioi et anime est
vtilis. vnde infra. Morbi nāq̄ mali causa est quecunq̄ voluptas.
I. Vino te tempera. I. id est modice vtere vīno. quia in illo luxuria
vt febris in angulla est. Ebrietas enim mentis inducit exilium: et

veneris sticitat incertius. per quā menti quedam oblitio sui ges
neratur. ex superfluoꝝum potūz indulgentia. Cūde in alexand.
Ritāq̄ z bella moueri imperat z suadet rationis vile sepulchri
Ebrietas. vnde salomon. Vinum z mulieres apokare faciunt sa
pientes / z arguunt senatoꝝes. vel fiat ipallage. vīno te tempera.
I. id est a myrtione aque. Pugna pro patria. I. i. pro legibus z cō
suetudinibus z libertate patrie conseruandis. vel. pugna pro pa
tria. I. ab insulubris inimicorum eam defendendo. quia mori pro
patria dulce est. z patrie impendere vitam vel curam. Vel. morali
ter. pugna pro patria. I. i. pro celesti regno. Regnum enim celeste
per bona merita debemus acquirere. Dec enim terrena habitatio
non est nostra habitatio: sed locus nostrī exilij z peregrinationis
nostre. quia nō sumus ciues: sed aduēte conuersatio enis nostra
est in celis. vnde paulus. Non habemus hic certam mansionem
sed vitam futurāz inquiramus zd. I. Quod satis est doimi. I. sen
sus est. Qd sufficiens est tibi doimi. non quantum ad naturā corz
potis: sed plus vigilēs q̄ dormies. ita q̄ plus ad salutem anime
q̄ ad copios voluptatē. Sopoz enim nutrit pigritiam. et animi
topozem siue accidias. Et est accidia desidiosus animi topoz: ho
minem quemlibet a bono cepto faciens resilitire. vnde dicit. I. quod
satis est doimi. I. i. sufficenter ne piger efficiaris. Cūde dicit scrip
tura de pigro. Sicut olum ver satur in cardine suo: ita piger in
lecto suo. vnde versus. Non dantur segni celestis premia regni.
I. Iis ingeris / quozuz nunc facta sequens. I. Nil temere credere. I.
id est audita ne crederes ante q̄ probes illa. quia ille est maledict⁹
qui credit omnem spiritum. Nam credere quandoq̄z regit accusa
tuum sine p̄p̄ositione. vt demones credunt. I. q̄ est. z tūc nos
ta informatam qualitatē. vnde iacobus in epistola. Ecce dīmo
nes credunt z contemntur. Quandoq̄z dātium. vt credo tibi.
id est scio q̄ tu es verax. Quandoq̄z accusatium cum p̄p̄posito
ne. vt credo in deum et ita ibi notat inh̄erentias dei vel certitudi
nem rei. vnde apokstolis. Scio cui credidi. i. certus sum. Quidq̄z
notat resp̄onsonem certi notī in futuro. et hoc modo respondet
patrinus pro puero dicendo credo. Quandoq̄z notat fidem ope
ratam per dilectionem. vnde in euangelio. Qui crediderit z bap
tismus fuerit: saluus erit. vnde. Credo deo / vel credo deus. plus cre
dere dico. Si credis in eum: q̄ vel ei. vel eum. I. Tute consule. I.
Dec vox tute potest esse aduerbium. vnde senfus est. i. tutum cōsi
lium da q̄ sit securum z honestum. Vel sunt due dictiones. I. tu te
consule. I. i. consule primo cōscientiam tuā: si vis aliquid facere. z

tuam rationem discernendo et deliberando quid uile sit et honestum vel tute consile. i. preter tuam non aliquid incipies quod non possis perficere vel finire. unde infra. Quod potes id tempta et
[Meretricem fuge. i. accessum meretricis et locum in quo habitat: quia fornicatores et adulteros indicabit deus. id est in iudicio condemnabit. unde salomō. Longe fac vias tuas a meretrice, quia dicit hie. Meretricis est profunda cauea. puteus agri. alienoꝝ insidiarum in via. et quasi leo qui cum uiderit thaurus eos interficit. Et alibi dicit Piero. Secutum est mulierem non audire. securus non uidere. securissimum non tangere. qd inflamat non auditur. inuenient dum uidentur. possunt dum tanguntur. dicit ergo longe fac vias tuas a meretrice. primo propter eius immundiciam. quia uies est corporis et anime detrimentus. unde illud. Balnea conicit quid prosumt quid meretrici. Nec meretricis munda nec comix alba fit vnda. Item longe fac vias tuas a meretrice propter eius cupiditatem. quia pro rebus tuis seruit et non amore tui. iuxta illud. Rayda quisquis amat sua non se credat amari. Vel longe. id est propter eius infidelitates. iuxta illud. Non est in speculo res quā speculamur in illo. Sic patet et non est in muliere fides. Et alibi. Nonne uidēs q̄ parua fides est in muliere. Crede mihi: si credis et tu decipieris. Et alibi. femina fraudans salsapane. mala sero. nō bona mane. unde salomon. sanus distulit labia meretricis. et nitidior oleo guttur eius. nouissima autē eius quasi absinthium sunt amara. Item longe fac et. propter causas q̄ plurimas. unde versus In cotu sex damna luo. qd denarium do. Dumozemq; bonus pro pio de corpore fundo. Appocopo vitam. studii cum nomine perdo. Offendozq; deum triplicis sic forde redundo. Dicitur autē meretricis a meret. es. quod est fleo. es. quia dicit ouidius. Ut fletent oculos erudire suos. Vel dicitur a meris quod est vinum. et trico cas. Vel dicitur a merco: mereris. quia precus libidinis meretur Unde meretricis quasi merens stricte era. vel quia s̄ opinionem suam meretur quicquid potest tibi rapere. [Libros lege. sicut exerce studium. Dicit vero libros et non librum. quia vnus liber non sufficit ad instruendum aliquem virtutibus. Liber enim dicitur interior pars corticis. In cortice enim solebant antiquitus scribere ante usum pergamenti. Et inde dicitur liber in quo legitur et addicitur. Unde versus. Liber id est baschus. vel vir sine compede natus. Estq; liber coder. vel raptus ab arbore coctus. Prima. beri. facunt genitiuo. briq; secunda. da. Unde Zfidonis. Qui uult cum deo semper esse. illum dicit

frequenter orare et legere. Nam cum oramus: cum deo loquimur. Cum legimus: uerbo deus loquitur nobiscum. Nec comoda cōferre sancta lectio scripturarum seu quia mentis intellectum erudit. seu qd a mundi vanitatibus astutum hominem ad amozē dei reducit. [Litteras discite. i. elementa. vel cōmuniter] legere libros. ut sapiens efficiaris. Cū salomon. sili doctrinaz magis q̄ aurum dilige Unde plus probio thesaurum doctri q̄ diuitis aurum. qd melior ē sapientia cunctis opibus preciosissimis. Cū oratus. Cū uisus. Cū gentum est auro: uirtutibus aurum. Item salomon dicit. Melius est senem addiscere q̄ ignorare. Et alibi. Turpe ē nil uelle doceri vel [lras discite. i. actus bonoz: per exempla silarum. vñ infra dicitur] Discere ne cesses et. sed discere est onerosum. scire uero gloriosus Item ysa. dicit. primo esto auditor: q̄ doctor: per disciplinam accipe nomen magistri. Unde in faceto. Nec nomen sine re uelis habere magistri. Quod legeris memento. qd quid proficit nobis audire. nisi audita memorie cōmememus vere nihil. ideo subsigite [q̄ legeris memento. i. in memoria habeas. qd legere et nō intelligere et]. Nil mentis. i. noli mendacium proferre qd scriptus ē Oris mendacium occidit animam. qui uero dicit fallum credens uerum dicere non mentitur. vel [noli mentis] qd mentiri est contra mentem ire. mentiri est fallum sponit proferre. Salomon. Qui mentitur: cuiuslibet potestatis ueritatem detestatur. et iram dei sup se uocat. qd plus timet hominem q̄ deum. [Temerem irriseris. i. nō alique delpeceris: siue pauperem: siue insipientem. qd deridēs deridebitur. unde infra. Alterius factum aut dictum ne contempseris vnq;.] Bonus benefactor. Res p̄dēt ad illud qd supra dixerat [Cui des uideto. i. i. bonis. Cū dauid. benefactor dñe bonis et rectis corde. Et sene. Beneficium est beniuola actio: tribuens gaudium cupiensq; proferre: tribuendo in illud qd facit. vel] bonis. i. de bonis tuis pauperibus eroga. Ergo are est animi habitus. nature decus. uite ratio. moum pietas. cultus diuinitatis hono: hominis: et eterne beatitudinis meritum. dicit ergo [bonis benefactor] unde aug. Operemus bonum ad omnes maxime ad domesticos sicut [Maledictus ne esto. i. de aliquo ne maledixeris. unde dauid Dimerte lingua tuā a malo. et labia tua ne loquantur dolum. vel] maledictus et. i. non facias aliquid propter qd sis maledictus: qd scriptum est: maledicti non possidebunt regnū dei. ideo potissis benedictus q̄ maledictus. qd benedictus dicitur in die iudicij: uenite benedicti filij mei: et ad dexteram meam accipite regnū qd uobis paratus est a principio mundi. maledictus uero dicitur. Ite

maledicti in ignem eternum. vnde. Aspera vox ste. sed vox e blan
da venit. Dicitur reprobis ite. venite probis. Sponsus ego vite
vos introduco venite. Omnes oblite vacue venistis abite. Ad
pretorium stato. | Doc concordat huic qd superius dixerat. In tu
dicium adesto. | sic duo notes. s. cum citatus fueris venias. z etia
q. affare debeas propter reverentiam exhibendam. Minor vero
est affare. maiorum vero confedere. Dicit ergo. ad pretorium stato
id est apud iudices vt possis causas adducere. Pretorium id sedes
iudicantis zel. | ad pretorium stato. non ad prolibulus. sed potus
ad oratorium. non ad leccatorum contubernium: sed potius ad
sobriozum consorium. non ad stultozum colloquium. sed ad co
munione sapientium. | Equum iudica. | equitatem. iustum iudi
cium ab iniusto discernendo. vnde scriptum est. Iuste iudicate si
li hominum. z alibi. Erudimini qui iudicatis terram. Iuste enim
iudicare gloriosum est apud deum: z apud iudicem meritorium.
vnde salomon. Statera dolosa abhominatio est apud deum. De
bet autem quisq. iudex his quatuor carere. s. amore/ odio/ ira/ pre
mio. ne ira vel odio delruat iustam causam. amore vel premio fo
neat iniustam causam. vnde versus. Iudicis est recti nec munere
nec prece flecti. | Exstimationem retine. i. si videris aliquem bo
num facientem non statim exstimes: z iudices esse bona/ z ecouer
so: anteq. perfecte probaveris. quia pudibundum est aliques ho
die laudare/ z eundem cras vituperare. vel. Exstimationes retine
id est bonam famam. q. d. Ita te habeas vt alij possint exstimare
te esse bonum/ z vt dicatur bona opinio de te. vel sic. | exstimatione
nem retine. i. si homines bene exstimant de te: illas exstimatione
retine bonis operibus insilendo: vt semper bonum de te possint
homines exstimare. Vel si malam exstimationem de te audias: il
lam retine. ne vltorius protendatur illa mala exstimatio et credo
q. hic fit melior. vel aliter cum incertus fueris de aliqua re: illam
retine. ne diuulges anteq. rei discussis veritatem. | Consul est
id est sapiens et plenus consilio. vt scias alijs consulere: vt te co
sulant consultores. Consultus est a quo petitur consilium. | Consul
toreo qui petit. vnde versus. Consultoreo rogitat. consultus co
siliu dat. | Fracundia tempora. id est iram longam. vnde pat
lus. Sol id est christus non occidat. id est non auferatur a vobis
super iracundiam vestram. id est propter iracundiam vestram.
Et dicit. Inscimini et nolite peccare. id est in ira perseuerare: qd
est mortale peccatum. vnde ira est omnium viciozum ianua. Ira
cundia vero est libido vici scens in cum qui te videtur lesisse in

furia. Et infra dicitur. Litis preterite zel. quia iracundia est ita in
ueterata que non potest apud actorem suum veniam reperire. vn
de oratius. Qui non moderabitur ire. In factum volet esse dolor
quod suaserit et mens. Et alibi. Ira furor brevis est. animu rege
qui nisi pareat. Imperat zel. id est impetuosam voluptatem repul
me. Dec in oratio. | Virtute vtere | id est viriliter agas rem.
vnde salomon. Qui dissolute agit rem suam: opus suum dissis
pat. vel. | virtute vtere. | id est tempum bonis operibus et virtute
instrue. vel vttere et exercere. Tenet enim quidam in aliquo virtuo
si qui se tamen non exercet. et tales non videntur virtute. q. nos
vnum re bum est in actu. vnde virtus est habitus mentis bene
constitue. vnde thobias. Inserere virtutes zel. | quia dicit vttere et
non abutere. quia qui se similat esse virtuosum et non est/ vel fin
git se vttere propter laudes: virtute abutitur. | Virtute vero vtitur
qui appetit virtutem propter seipsam quia propter seipsam appe
tenda est. Est enim precium suspitius. Virtus enim bonis operis
bus est precium eterne beatitudinis. | Troco lude | id est to
co simplici. qui nullam gerit infamiam siue damnum. Et est troc
lignum volubile et rotundum/ quod pueri percutientes scuticis
et girum huc et illuc voluunt. Et dicitur a trocos quod est volu
bile. Et per hoc genus ludi et simplicita z venialia esse sequenda.
viciola vero et damnosa quelibet esse fugienda. vnde subinus
git. | Aleas fuge | id est ludum alearum. et per hoc genus lu
di inuitat quelibet damnosa et criminalia esse fugienda. | Exercit
um enim alearum/ occozum/ et consimilium. diffamat hominem.
pecuniam spoliat. hursam euacuat. rixas et pugnas excitat. ho
micidia perpetrat. Dicit ergo. | Aleas fuge | id est omnem ludum
damnosum. vbi pecunia perditur. visus caltigatur. cupiditas ex
citatur. deus ignoratur. negotium et vilitas possponitur. ira
cundia prouocatur. homicidium perpetratur. diaboli innocas
tur. | Igitur fili mi propter ista omnia fuge aleas: quia decretum
dicit. | Lercus aleator/ aut efficit/ aut deponatur/ vel degradatur.
Et sic patet qualiter per spurualia dat intelligere generalia. quia
per trocum dat intelligere omnem ludum simplicem: generalis
ter per aleas omnem ludum damnosum intelligit. per quam poss
sunt/ iactura/ radij et inimicitia et mala alia procreant. Et dicit
tur alea ab alco milite greco qui huiusmodi ludum inuenit in
obsidione troiana. Vel dicitur ab aleos quod est alienum. quia
ludentes a rebus suis alienat. | Minorem ne contempleris. | id est
si sis maior illo etate vel corpore. quia consilio pollet cui vni na

tura negavit. qz quanto maior es tanto humilia te in omnibz. qz qui se humiliat exaltabitur z conuertetur. vel in mozem ne zel. i. dignitate vel ordine. potestate. nobilitate. diuicijs. vel parentela. qz nū potest ascendere. quantū ascendit. vnde. Eum fortuna vos letifices de rethore consil. Preterea tu non es securus. quin inferi us illo possis descendere. Quia dicit galterus in alexandriade. Tolluntur in altum zel. Et alibi. Percute mortales animos extolere fastu. collectis opibus zel. Miserrum noli irridere. Quia specificat qd dixerat dicens q homo miser vel in miseria redact minus est contempndus q alius. qz dicitur. Est misero peius derisio q dolor eius. dicit ergo. miserum noli irridere. qz creatura dei est quicunqz sit. z deus scit quid de te. z illo sit factus. Debes enim cogitare qz tibi similia possunt accidere. vel etiam grauioza vnde. Vultus fortune variatur imagine lune. Crescit decrescit in eodem sistere nescit. Nil arbitrio virum feceris. i. in fortitudi ne nimium non confidas. vnde scriptum est. Male dictus qui con fudit in multitudine virum suarum. Et seneca. Vultu ignorauerit vires suas qui credunt taz magnos se esse qz audent attendere su perflua bella. z in discrimen venienda. vel ventura. imo arbitrio rationis. q. d. vires tuas nō constituas iudices operz tuoz. Quia dicit dauid. non saluabitur rex per multam fortitudinem. neqz gas saluabitur in multitudine virtutis sue. Patere legem quam ipse tulit. i. legem quā imposueris z scrueris. vnde in sequenti bus. Turpe est doctoz zel. Item dogma tuuz ordet. si te tua cau sa remordet. vel patere legem. i. tu legem imponas alijs. quam velles vt tibi imponeretur. Vnde. legem quam tulit de iure te nere teneris. Quā si respueris. iure puerilis eris. qz mors est motem pianda. Alienum noli concupiscere. i. rem alienam. qz com mitteres in legem. vnde quidam sapiens. frustra legis auritium inuocat. qui committit in legem. Vnde in lege scriptum est. Alienā messem ne transferas de agro in agrum. qz radix est omnium ma lozum cupiditas. quā quidam appetentes erauerunt a fide. Et cupiscencia enis aliene rei multoties prouenit furtum. Cū ali bi. Noli sit cupiscere diuicias. que cum labore acquiruntur. Cū timore possidentur. cum dolore amittuntur. vnde quidam. Diues diuicias non aggregat absqz labore. nec tenet absqz metu. nec de sunt absqz dolore. Pauca in conuiuio loquere. quia in multilo quio non deest peccatum. vnde infra. Inter conuiuas zel. vel sic. querere pauca in cōuiuio. i. in paruo conuiuio nec quere supflua sercula. sed sume grate qd dabitur tibi. Vnde infra. Exiguum mu

nus cum det tibi pauper amicus zel. et sic est sensus quere pauca in conuiuio. i. si sis mitatus ad paruum prandiu modico sis contentus. qz vt dicit salomon. Melius est vocari ad elemosinam cum gaudio. qz ad vitulum saginatum cum odio. Et alibi dicit sa lomon. Melius est buccella sicca cum gaudio sumpta. qz domus plena vicium cum iurgio zel. Parentes patienter vince. i. pa trem z matrem si sunt irati contra te. qz eis sustinende est. Nam vidua est virtus. quā non patientia firmat. Et alibi. Virtutes aut in patientia dirigit omnes. vnde infra. Terbera cum tuleris zel. vnde alibi. Nobile vincēdū genus est patientia virtus zel. vel pa rentes. i. obedientes tibi. q. d. sis benignior erga humiles. qz erga rebelles. vnde in alexandro. Non minus est postq cepit miserabi lis esse. parcere cum franco. qz frangere posse rebellem. Beneficij accepti memoz esto. Ne bicaris ingratus. gratitudinem enim de set obseruare. z habere in memoriam qd datum est tibi. z retribu enduz in tempore oportuno. qz de ingrato dicitur illud opprobri um. Littus aro. lateremqz lato. dum seruo ptauo. vnde seneca. Beneficij accepti ne oblitiscaris. qz munera sumpta ligant. Mis nime iudica. i. raro. vel minime ipso non neri. noli iudicare. id est quasi inuitus iudica. Et si ita acciderit qz iudices iudica equum: ne iudicaris a deo. quia scriptum est. Quo iudicio iudicaueris: iudicabimini. vel minime iudica. t. non aliquem condema. Iudi care enim ponitur pro condemnare. Vnde nolite iudicare: z non iudicabimini. Qui enis iudicat dñs ē. Illud stude agere qd iustus est. i. non aliud vt in ieiunijs. z bonis operibus. Et nota qz nūq sine elemosinis perfectum est ieiunium. Sed cum sit cum elemosi nis z orationibus. tunc transit ad celum. z ad curas dei peruenit Item ieiunia sunt forma tela aduersus luxurias carnis. Caro enis per abstinentiam vincitur. vnde illud. Luxuriat raro. non bene pasta caro. vel stude zel. i. qz iuri conuonum est z honestum. s. dilectionem dei z proximi conseruare. z in hoc stude z fige cor: tuss z voluntatem tuam firma. z sic opus tuuz expende. qz in his duo bus vt testatur veritas euangelica. rota lex pendet. z ita docet sis gere omnem iniuriam. z veritat z iusticie adherere. Illud ides per mandatum sublequens confirmatur. qd est tale. Libenter amoz rem ferto. jerga deum z proximum. amicuz z etiam inimicum. vñ in euangelio dicitur. Diligite inimicos vestros. Cū paulus. vita est amoz. ergo mors est odiuz. vnde. libenter amozes ferto. i. libe ti amoz. ergo affectu cordis. z in caritate non ficta: ama illum a qz amaris. Quia dicit beatus augustinus. Qui amat rem non ama

tam: seipsum et amorem suum perdit. vel sic | ferto | id est patere
[libenter | id est libenti animo | amorem | id est si in amore suo
alicuius qui placet tibi: illum patere. Juxta illud. Si quis amat,
quod amare iuvat: feliciter ardet. Saudeat et vento; nauiget ille
suo.

I deo⁹ e anim⁹ nobis vt carmina dicunt
Hic tibi scipue sit pura mete colend⁹

Finita parte prohemij in qua auroz tetigit causas incepti operis
z huius libri materiam sub breuiloquio profatice compilauit: hic
aggreditur auroz partem executiuam vel tractatum quod idem e
In quo eandem materiam quam promissit profatice: exequitur li-
lo metrico: et propter vtilitatem / delectationem / et ornatum: vt co-
menderetur memorie firmiori. Possimus ergo subtiliter intueri q
auroz iste poetarum bene scribentium sequens veligia: tria facit
proponit vbi dicit | Cum animaduertentem | Inuocat vbi dicit | Nunc
te fili carissime | Narrat vbi dicit | si deus est animus | Sed ad
maiozem rei euidenciam preponendum est q philosophia diuidit
tur in tres partes. scilicet phisicam / logicam / z ethicam. In phisica disti-
putatur de reru natura. nam phisicis grece natura latine: inde phi-
sica quasi sciencia naturalis. In logica de specialia creatura. quia
logica sciencia naturalis dicitur. In ethica vero tractatur de vir-
tutibus / z moribus animi: que animam deo copulane: z tempora-
lem vitam cuiuslibet hominis ordinant / z adorant. Istam autem
moralitatem sequitur auroz iste in hoc tractatu. qui diuiditur in
quatuor distinctiones: que ibi incipiunt satis pater. z quelibet di-
stinctio per diligencia distinguitur. quia in duobus versibus semper
vna sententia vel vnum mandatum ethicum copulatur. Distingui-
eniz dicitur a oza qd est duoz: huius qd est versus: qua si per du-
os versus distinctum: quia quod in primo versus ponit: in secundo
certificat z explanat. Dic ergo incipit prima distinctio in cuius pri-
ma distinctio tractat auroz de cultu diuino inuitans filius suus
et omnes alios ad diuinum cultum: nec imerito. Quia deus sorsus
est sue principium omnium bonorum: in quo / z a quo / z per quez
omnia bona: et sine quo: nullum bonum. Ideo hanc primam ethi-
cam: ad honorem summi principis z ad instructionem omnium po-
nit. concordans cum theologis scripturis que ad saluentem perti-
nent et de moribus instruunt. scilicet cum moysi in decalogo: vbi dat

primum mandatum de cultu diuino dicens. Diliges deum tuum
ex toto corde tuo et ex tota anima tua etc. Concordans inq est da-
uid in psalterio: qui dicit. Inimicus sapientie timor domini. Lys be-
ato bernardo vbi dicit. Unum magistrum habemus in celis: que
semel vidisse totum est didicisse. Et cum salomone concordat etiaz
in proverbijs qui dicit circa principium. Timor domini est prin-
cipium sapientie etc. Sicut enim salomon fuit sapiens: ita catho-
sapiens fuisse dicitur. Catho enim grece: latine sapiens dicitur vel
callidus. quia catho ille fuit sapiens z ingeniosus. dicit ergo sic.
[Si deus est animus etc.] Dic incipit liber primus cathonis:
bene dicit primus. quia sequitur secundus. Sunt enim quatuor
libelli. Et nota q hec bicio animus plura significat. Unde in
equiuocis versus. Est animus ratio. sapientia. vita. voluntas. Sit
virtus anima. spes dispositio cura. Inpetus. ingenius. proponit
consulit audet. Cogitat excusat. preconcepit esse futura. reddet sine
gula singulis. Dicit ergo | Si deus est animus? | Isti versus multis
modis possunt legi. Et primo sic s⁹ antiquos. Qui vnum deum
ignorantes / sapientem hominem videntes in maximam reueren-
tiam animum suum in sciencia z virtutibus ornatum pro deo ha-
beant z colebant. in hac lege sic | Si animus tuus est deus | vt
pro sicut. sicut | carmina. id est scriptura poetica | dicunt. id est tra-
dunt. Iuuenalis supple et lucani z alioruz. Unde iuuenalis. Null-
lum numen obest si sit prudentia tecum. Lucanus. Nullum nume
adest si sit prudentia longe | hic ergo. id est animus tuus | sit co-
lendus. id est eamandus virtutibus et sciencijs | tibi. id est a te
pura mente. id est tota intentione. precipue. id est pre omnib⁹ alijs
vt habetur a te pro deo. et vt ab alijs honoris. Secundo ethi-
ce licet forte melius: et legitur si pro qua. et ponitur casu latine
et non dubitatus sic. Si pro qua. quia. animus. id est sapientia
patris est deus. id est filius dei. vt carmina. sanctorum. dicunt no-
bis. Et nota q sicut dicunt theologi pater dicitur potentia fi-
lij. filius sapientia patris. spiritus sanctus vero bonitas et sa-
pientia vel potentia et gratia vtriusqz. vnde. hic animus. id est
hec sapientia scilicet filius dei. sit colendus. id est amandus
et honorandus. tibi. id est a te. pura mente. id est pura mentis in-
tentione et deuotione. precipue. id est pre alijs omnibus rebus.
Sed hec lectura est potius ethica q grammatice / vt moralis. Ideo
lege sic et forte melius. Si. pro qua. deus. id est pater et filius
et spirit⁹ sanctus. in quibus vna est diuinitas equalis gloria etc.
[Est colendus pura mente vt carmina dicunt] hic aduerbiallyter

ponitur. i. in deo colendo sit animus. i. tota intentio tua | precipue
id est potius in deo colendo q̄ in aliqua re. Quarto sic z forte me
lms | si deus est | vel si pro qua. quia deus est cuius esse est eter
num immutabile z permanens. vnde dauid. | Ipsi peribūt tu autē
domine permanes z omnes sicut vestimentum veterescunt. Et sic
quirit in alio versu. Tu autē quid ipse es z anni tui nō deciescēt. i.
eternitas tua est indeficiens z impermutabilis | vt. pro sicut | ani
mus. i. ratio animi z intellectus | dicit. i. sentire facit z scire | nobis
non brutis. sed nobis in quibus ratio viget. z | vt. pro sicut. sicut
| carmina | philo sophoz z sacre scripture z omnes alij libri | qui
bus sit mentio de deo | dicunt. i. asserunt z declarant nobis | hic. i.
deus qui vbiq; intellectualiter demonstratur per omnem diuini
tatis sententiam z potentiam. z hoc pronomen hic est diuinitas
ad intellectum | sit colendus. i. amandus z venerandus | tibi. i. a te
| pura mente. i. pura z recta intentione z sine simulatione. q̄ faci
unt yprocite de quibus dicitur. Amen dico vobis. receperūt mer
cedem suam. Item. pura mente. i. mente non maculata z conscien
cia non remouente de peccato. Quia dicit omdius. Non bene ce
lestes impia dextera colit. Et alibi. secundat ab aris. z dedit exte
ria gaudia nocte venis | precipue | q̄ alia creatura | animus z car. |
dicit. quia philosophi de natura omnium rerum terrestrius nature
precepta pro suorum industria animozum: animi rationem supra
lunarem globum superius erigebant: vt naturam rerum sup ce
lestium inuestigarent: quaruz rerum natura sub tali inquisitione
comprehensa: vnam causam casualissimam a qua omnes creatu
re sunt create: z habent suum esse suum sentire. suū vegetari: z su
um ratiocinari de necessitate probabant. s. deum illum quem inuo
cabant suum creatorem siue causam casualissimam omnium rerū
Et ideo dicit. animus z carmina | Item nota q̄ esse proprie conue
nit deo z deesse peccatori. Unde esse dicuntur que sine intentione
creantur: nec retractione ministrant: nec veritate permittantur: sed
seipsa custodiunt. Et ideo bene dicit deus est zel. Et describitur vt
dicit bernardus sic. Deus est spera incurcumscriptibilis cui⁹ cen
trum est vbiq; circumferentia vero nusq; Et dicitur per etymolo
giam. deus quasi dans eternam vitam solus. vel suis. et credo q̄
hec lectura vltima sit optima: z omnibus alij preferēda. Quinto
sic | Si animus noster | vel si pro qua. q̄ deus est. | i. diuinus. i. a
deo habet originem: vt carmina dicunt. Dicunt enim philo sophi
q̄ corpus est quatuor elementis contrarium: anima vero a deo.
| hic. i. tantum sit | tibi colendus. i. a te | pura mente. i. cum iuu

dicta cordis z operis | precipue | q̄ corpus. q̄ dignior est. vñ illud
Et precius pars hec corpore manus habet sc̄z animus. vnde illud
Dentem ad diuina celestem traximus infomare: z qua si quibus
dam flouibus epomare. vnde illud. Inserere virtutes occisis sentib⁹
oto. Purgato poterūt fructificare rose. Et hec est bona. Sexto sic
quia pagani dubitant de deo: z forte aliquis laicus simpliciter z sa
tius possit dubitare. Preterea dixit autor superius | itaq; deo sup
plica | z non dicit. Possit filius suus querere. vel aliquis obiter:
est ne vn⁹ de⁹ colēd⁹ tantū. vñ plures. Ad hoc respōdet sic autor z
dicit: q̄ tu es certus tam ratione animi q̄ cogitatione scripturaz
q̄ vnus solus deus est omnipotens benignus z misericors. p̄m
cipium sine prior: z incōmunicabilis. Et si | pro qz hoc est liquid⁹
vn⁹ de⁹ sicut ipse ait de seipso. Videte q̄ ego sui deus: z non ē de⁹
preter me. et | hic | sc̄z vnus deus tantus z talis | sit colendus | i.
venerandus cum gloria predicationis | tibi. i. a te / non a brutis.
| pura mente | i. pura intentione / discreta humilitate conscientia
te peccato non remouente | precipue | q̄ plures dixi illum qui est
omnipotens | vt animus | i. vt ratio | z carmina | i. scripta | dicunt
nobis | i. affirmant z testantur. hec lectura similiter est bona. sed
credo q̄ quarta preualet omnibus zel. vnde versus. In lingua pa
terna sonat: quod est sapientia donat. Exaudi fili mentisq; reponē
cubili. Principio cultum domini tu dilige multum. Quia bene cul
tura fit: mens crimine pura.

Plus vigila semper. ne somno dedit⁹ esto.
Ad diuturna qes: vicij alimēta ministrat

Vigilare est equitocum ad plura: proprie idem est q̄ non dormi
re. Item vigilare dicitur curas adhibere. vnde ait dñs. Vigila bo
super populum meum zel. Et hic | plus vigila | similiter item vigi
lare est sibi cauere. vnde in euangelio. Vigilate z cauate: sq̄ nesci
tis qua hora fur veniet dicit dominus. Item vigilare est idem q̄
laborare. Unde dicitur de peccatore. Ipse ad sepulchra ducetur
in congerie mortuorum: et vigilabit. i. laborabit. dicit ergo | plus
vigila | q̄ dormias. vel | plus | i. multum. in bonis operibus | ne
esto deditus somno | i. pigrities vel segnitiet. q̄ homo debet se ex
ercere z laborare. Domo enim natus est ad laborandū sicut autē
ad volandū. vnde illud. Qui non laborat nō manducet. Ut enī
ociofus. vnde dauid. Labores manuum tuarum q̄ manducabis.
beatus es: z bene tibi erit. Et tobias. Pane tuo vescens: liber eris

vnde quidam. Pane tuo cereris vescere liber eris. Per somnum intellige pigritiam et torporem vicioum: quibus quadam somno lentia sine violentia vincitur et torpemus. per vigiliam vero bona opera intelligimus. vnde beatus fernus ille quem cum venerit dominus inuenit vigilantem in bonis operibus. Amē dico vobis super omnia bona sua constituet eum. vigila inquit plus quam dormias. nam quies diuturna. i. longa et diu durans. ministrat alimēta vicijs. i. fomenta. longa enim quies facit hominem segnem et pigrum et ad ea que agenda sunt deficientem et impotentem. Dicitur autem diuturna a diu aduerbium temporis. Sed diurnus. nomen. nomen mobile dicitur a die. vnde dicitur. Parca manus labor affidus designat habere. Larga manus labor in solitus. Quid signat habere. Ne somno deditus esto. vnde supra. Quid satis est dormi. Et dicitur deditus a deo deditus quod est expono. is. et est verbus actiuum. vicijs apponit fomenta. Nam sicut terra que non colitur proferit herbas viciofas ita corpus ociosum vicia generat et quando virtutibus non exercetur. et faciliter a vicijs expugnatur vnde dicit hieronimus. Ociose menti maligni spiritus: prauas cogitationes inferunt. et si quiescat ab opere non quiescit a malorum dilectione. vel plus vigila scis in bonis operibus: ne te dyabolus inueniat ociosus. vnde versus. Ne times vane de somno furgere mane. Longa quies somni: vicio fit fames in omni.

Virtutē primam esse puto cōpescere linguā Proximus ille deo: qui scit ratione tacere.

Dic docet autor excellentiam et summam virtutem esse retrahere a garrulitate. Modice enim loqui est summa prudentia. que est prima inter quatuor virtutes principales. et describitur sic virtus. Virtus est animi habitus. nature venerato. motus pietas. cultus diuinitatis. honor hominis: eterne beatitudinis meritum. Aliter virtus describitur a physio. Virtus est bene constitute mentis habitus. vel virtus est viuere pro natura. et dicitur Primam virtutem id est optimam. Primus enim quandoque dicitur ratione ordinis. vnde sedet primus ab abbate vel rege. Primus etiam dicitur quandoque ratione eternitatis: vt ego sum primus et nouissimus. Et quandoque dicitur per optimus: vt hic. Virtutem primam. i. per optimam scilicet veram expositionem. lingua sic describitur. Lingua est proprie membrum in ore carniū. formans verbum. dicitur ne quis sermo

ne. Vel lingua idem est et falsa doctrina. vnde ait dominus ad iob de dyabolo. fume. i. fide ligabis linguam eius. i. falsam doctrinam eius. Vel lingua idem est et similitudo. vnde spiritus sanctus apparuit in duobus linguis. i. in duobus sonum ydiomaticum similitudinibus. vnde loquebantur varijs linguis. Vel lingua idem est et pena in ficta pro peccato lingue. Vnde anima diuitis loquebatur ad laszarum vt refrigeret linguam eius. i. penas. O filii virtutem primam esse putate. cōpescere linguam. i. per optimam excellentem bonam precipuam et principalem cōpescere. i. refrenare et sedare multiloquium quia in multiloquio non deest peccatum. vnde dauid. Vir linguisus non dirigitur in terra. Et idem. prohibe linguam tuam a malo. et labia tua ne loquantur dolum. vnde quidam. Qui scit frenare linguas: sensumque domare. Fortior est illo qui frangit viribus vrbes. vel cōpescere linguam: quod nimis loqui nocet. vnde. Ostendit lingua: caret licet ostibus illa. Litis lingua parens: os terit: esse carens. Et ideo vide quando loqueris: quod illud sit bonum et honestum quod dices: ne inde possit damnum euenire. vnde oratio. Quid de quoque viro. et cui dicas ipse videto. Punctatores fugito: nam garrulus idem est. Dec rement patule commissa fideliter aures. Et semel emissum non est reuocabile verbum. vnde illud. Omnis homo: quacumque domo. qua sede moratur. Prouideat quando taceat: vel quando loquatur. Proximus ille deo est. i. vicinus et dilectus a deo est ille qui scit ratione tacere. i. huiusmodi rationem. quasi diceret qui quandoque scit tacere et quandoque loqui. per hoc videtur et tacere est malum: si necesse sit dicere veritatem ne quis infametur. vnde dauid. Pone diem ore meo custodiam. Et salomon. Tempus est loquendi et tempus tacendi. quia sicut ostium quandoque aperitur. et quandoque clauditur: ita hominis os dedit claudere tempore. et ad tempus aperiri. vnde ysidorus. Tempore congruo loquere: et tempore congruo retinere. quod breuiter sermone facit scientia: multum loqui est stulticia. vnde dicit hieronimus. Silentium est signum sapientie: loquacitas autem signum stulticie. Et iacobus. Ille perfectus est qui regit linguam suam. vnde quidam. Et tunc potest multiloquam locus est cōpescere linguam. Si potes: eringue viciose crimina lingue. Alibi. Si cupias pacem: linguam cōpescere loquacem. Litem ratione file: dominum si queris adire.

**Sperne repugnando tibi tu cōtrarius esse
Conueniet nulli: qui secum desidet ipsam.**

In hoc loco catho instruit filium suum ne sit inconstans vel dup-
plex quia dicit iacobus. Qui duplex est animo: inconstans est in
omnibus vijs suis. homo inconstans dicitur qui modo vult vni
modo aliquid: sicut faciunt pueri. sed in pueris non est vitium. Vel
inconstans dicitur ille qui modo petit vnum cibum /z modo aliud
sicut gulosi faciunt. Vel inconstans dicitur ille qui habet vnum
in corde /z aliud in ore: sicut falsi ypocrite. vnde quidam. Quilibet
ypocrita /spacietenus est heremita. Dente tamen tacta: latet an-
guis /habens aconita. Vel inconstans dicitur ille qui modo dicit
vnum modo aliud: sicut garrulosi. /z omnis talis inconstantia est
vitanda. Unde construe sic [Sperne] .i. noli esse [contrarius tibi] ^{id est}
contra te ipsum [repugnando] vel alteri [sperne repugnans
do] .i. intendendo z contradicendo inconstantie mentis tuel esse co-
trarius tibi] .i. ne contradicias sententia a te prolata: ita q. modo
velis aliud: /z postea nolis econtrario z supradictis modis. q. d. co-
uenit nulli [qui] desidet. .i. discordat secum. qui enim discordat scilicet
non potest conuenire alij. q. qui sibi nequa e: cui bonus est. q. d.
nulli. vnde. Qui sibi non parcat: tibi vel mihi quomodo parcat.
Alibi. Qui sua divulgat: mea vel tua quod celat. z alibi. In tota
vita /discordis tibi viuere vita. Nulli se iungit /sua quam discordia
pungit [sperne] .i.

**Si vitā inspicias hominū: si deniq; mores
Cū culpes alios: nemo sine crimine viuūt.**

Itud preceptum precipue pertinet ad prelatos qui aliorum
extirpant vicia: licet sint penitus viciosi. z alios condemnant in
venialibus vicijis: licet ipsi sint in mortalibus et etiam inuolu-
ti. vnde salomon. Maledictus qui vidit festucam in oculo alteri
us: vel in oculo fratris sui: in suo autem trabem non videt. vnde in
auroa. Tollere festucam si vis de fratris oculo. Que par ex-
turbat lumina tolle trabem. et alibi. Qui vult alterius oculozum
tergere labem. De proprijs cicus eruat ante trabem. vnde dicit.
[Si inspicias] .i. in scripturis diligenter. z dicit notabiliter [in]spis-
cias. .i. intus in animo tuo [vitam hominum] .i. vitam humanam
et [si inspicias deniq;] .i. ad vitium [mores hominum] .i. huma-
nas actiones z qualitates [cum culpes alios] .i. reprehendas de
peccatis [nemo sine crimine viuūt] .i. saltes sine crimine veniali. q. d.
hoc scias q. nemo viuūt sine crimine. nec etiam infans vnus diei
cuius vita est super terram. habet enim originale peccatum q. cito

nafitur. vnde dauid. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum
z in peccatis concepti me mater mea. quia multiplex est laqueus
dyaboli: ideo miser homo cadit multipliciter in peccata. Laqueus
dyaboli est proprie laqueus quo aliquis ligatur /delectatione car-
nis. vnde dauid. Laqueus contritus est /z nos liberati sumus. Et
laqueus est doctrina heretica. vnde dauid. Pluet super pecca-
tores laqueos /ignis sulphur etc. Et laqueus idem est q. d. fraus:
vnde dauid. Narrauerunt vt absconderent laqueos. .i. fraudes. et
laqueus idem est q. d. affectus terrenorum. vnde similiter dauid.
In laqueo isto quem absconderunt comprehensus est pes cozum
etc. Et ideo cum tot sint laquei bene potest dicere. nemo sine cri-
mine viuūt quia quis ingreditur sine macula /z operatur iusticia
certe nullus. Unde versus. Quāuis amara notes que lustrant
regna bootes. Vir reperire potes sine labe notes etc.

**Que nocitura tenes: quous sint cara relinq
Utilitas opibus preponi tempore debet.**

Sicut seruientem nequa /qui non recipit correptionem. vel filium
prodigum et luxuriosum in disciplinalem. relinque consortium
pauu hominis: licet sit amicus tuus /vel de parentela. z super om-
nia diuitias huius mundi que nocent anime. quia dicitur in euā-
gelio. Sicut impossibile est intrare camelus per foramen acus: ita
impossibile est diuitem intrare in regnum celorum. vnde quidam
Possit foramen acus cicus transire camelum [sed] q. valeat ho-
modo diues scandere celum. Vel postpone delicias carnis quas
licet habeas pro caris: tamen nocent anime. Unde abstinet se van-
a carnalibus desiderijs etc. Et in euangelio. Si oculus tuus non
dalsat te proice eus /z erue a te. q. d. relinque diuitias que nō pro-
sunt in die vltionis. et in hoc loco oculus pro quolibet re cara ac-
cipitur que nocere potest. z bene dicit. relinque nocitura quāuis
sint cara [q. d. utilitas] etc. Et notandum q. duplex est utilitas. scilicet
me z corporis. vnde [utilitas] anime supple [preponi] debet opib;
scilicet utilitati corporis. quia caro concupiscit aduersus spiritus
id est corpus aduersus animam z econtrario. vnde matheus. Ne
mo potest dominis seruire duobus. scilicet deo z mamone. et alibi. Vir
placet ambobus: qui vult seruire duobus. vnde salomon. Meli-
est parum cum caritate: q. multos fructus eius iniquitate. vñ qui-
dam. Dic bene se ditat: qui semper noxia vitat. Sic bene te dices
vt semper noxia vitas. Dec sit ad optimum q. d. noueris esse noci-
uum. Omne licet carum tibi q. d. fore debet amarus. Sic nec retine

ne fit tibi causa ruine zel.] vtilitas opib⁹ zel.] Opus opem ab ope
detotat angulum in singulari. In plurali vero diuicias. vii. Que
rit pauper opem: querit auarus opes. Tamen aliter apud orant⁹
Imploiauit opes hominis. i. auxilia. Opus opis est mater terre h⁹
auctores. Opus opuntis est quoddam calstrum. Quidius. Patro
clus opinta reliquit. Opus indeclinabile idem est q^o necesse. Cui
opus est vt modis omnibus factus illud. vel quandoq^o opus de
clinatur /z tunc notat operationes h⁹ /z dicitur actualiter. Ille fa
cit opus bonum: quandoq^o illud q^o venit ex operatione. m⁹ iob.
Operi manuum tuarum porrige dexteram. i. homini qui p^ouenit
ex operatione dei. Et alibi. et opera manuum tuarum sunt celi. Et
idem est q^o genus operis. vnde in genesis dicitur de domino. Et
requieuit ab omni opere q^o patrarat zel. i. ab omni genere operi.

Constans /z lenis: vt res expostulat esto. Teporib⁹ mores / sapiens sine crimine mutat

In hoc diligit inuitat nos aucto ad fortitudines que est in pro
speritate /z in aduersitate eundem vultum habere. In prosperitate
non nimis elatum: in aduersitate non depresso. i. in prosperitate non
nimis eluatur. /z in aduersitate non nimis deprimi. Dicit ergo sic.
esto constans in aduersitate ne nimis deprimaris. quia constata
est stabilitas animi fama. et in proposito perseverans. lenis. In
prosperitate ne nimis sis superbus /z arrogans. vel constans in
iudicio. vel iudicando. lenis in paciendo iudicium. vel in iudiciis
parcendo. vel reus /z malis compatiendo. Et hoc satis designatur
in sacra pagina per leones /z boues: qui depicti erant supra in /z
plo salomonis. q^o nunq^o erat ibi leo sine boue. nec bos sine leone.
q^o signat q^o homo debet esse lenis sicut bos: et seuerus sicut leo.
quia per leonem designatur seueritas. per bouem lenitas /z man
sueto. Et hoc precipue interst ad prelatos. quia debet esse ma
nifesti /z lenes erga pacificos sibi subditos /z bene disciplinabiles.
Et debent esse seueri erga incorrigibiles: vt apparet in baculo pa
storali. qui est acutus a parte inferiori: in signum correptionis et
ga rebelles: qui debent subpeditari. et curuus desuper in signum
humilitatis erga obediens /z benignos. vt res expostulat /z poss
aliquis dicere. tu dict⁹ sis constans aliquando: aliquando lenis
/z hoc est viciu mobilitatis animi. ad hoc respondet vt res. id e
rei vel temporis exigentia expostulat /z vel res. i. vtilitas et q^o hoc
possit facere sine vicio offendit dicens.] sapiens mutat.] .i. mores

zel. vnde versus. Quilibet etatem vti decet ad probitates. Prospe
ro dura pati propter proprium probitatis. et alibi. Lenis et asper
erit sapiens: vt res sua querit. Et mors vertet: sic q^o nil crimine
perdet.

Nil temere vxori de seruis crede querenti. Sepe etenim mulier que coiu⁹ diligit odit.

Dic docet catho filium suum /z quemlibet ne credat semp vxori
sue familiam accusantis. quia mulier odit sepe seruos mariti sui /z
accusat sine causa propter duo. primo si seruos sit fidelis et ip sa
fit dissipatrix: secundo si ipsa fit aditura /z ipse sit callus /z fidelis
domino suo in omnibus. /z quicquid ipsa facit timet ne ipse dicat
domino suo et tunc imponit seruo falsa crimina et facit in domo
sicut voluit vxor pharaonis que ioseph inmerito accusauit. dicit
enim scriptura. si sit seruus tibi fidelis: sit quasi anima tua. vnde
dicit quidam sapiens de modo mulierum. Dec autem possumus
scire que de superbia mulierum /z auida laudis electione sentim⁹
Mulier quanto est infirmitate exterius /z nature fragilitate interi
us: semper aspirat malignis artibus. Mulier ne inueniatur qua
lis sit: tota foras effunditur. /z in aliena vita /z iudicium detracto
ria loquacitate degressura. vnde. Sic volo: sic iubeo: sit pro ratio
ne voluntas. verba sit mulieris accusantis seruos mariti sui. se
mina vult sudare seruos didicisq^o iubeto. Ne tibi femineo quis
quis es apte iungo. vnde. Nil temere vxori.] temere. i. presumptuos
se fatue vel stulte. sine causa. Vnde hec temeritas. id est fatuitas.
Et temerarius. a. um. i. fatuus. Item a temere dicitur hoc temerit
us id est forte vinum. quia sepe facit hominem temere agere. Vel di
citur temetum quasi tenens mentem. vnde quidam. Diligimus te
metum: quia reddit cor inquietum. Itaq^o facit letum quemq^o su
gat metum zel.] Sepe etenim mulier zel.] Mulier enim sic deseri
bitur a secundo philo sopho. Mulier est hominis confusio. insa
turabilis bestia. continua sollicitudo. indiciens pugna. quod tibi
anum damnum. domus tempestatis. impedimentum viri. /z conti
nens naufragium. vas adulteri. periculosum prelium. animal
pestimum. grauisimum pondus. aspe insaniabilis. humanis manu
cipium in pugna. Dicitur enim mulier quasi mulcens herum. h⁹
hoc corripit hanc sillabam. e. in obliquis scit corrumpitur in hoc
nomine herus. vnde quidam. Vastat amigerum femina propter
herum. alij versus. Nil temere credas vxori sepe querelas. nanq^o
dolos nouit: et quem tu diligit odit.

Lūq; mones aliquē: nec sevelit ipse moneri
Si tibi sit carus: noli desistere ceptis.

Aliud est preceptum. s. vt cum videamus aliquem amicū nostrū a via veritatis deuiare: z castigare cepimus: z se castigare noluerit: non ideo minus debemus castigare ipsum/ imo semper in castigacionibus perseverare z insistere. quia assidua correptione casti gabitur: z sapiens efficitur. vnde. Gutta curat lapidem/ non vit sed sepe cadendo. Et alibi. Consumitur anulus vsu. Vnde illos quos amo castigo/ z arguo: dicit dominus. vnde salomon. Meliora sunt amici verbera diligentis: q̄ fraudulenta oscula blandientis. Idem. Corrige stultum: z habebis ipsius inimicum. Item si moras carum q̄uis sibi fiat amarum. Non tamen obstitit/ quin q̄ba monendo ministras. vel] Cūq; mones.] .i. corrigis/ et castigas aliquem peccantem vel delinquentem] nec se velit ipse moneri] id est castigari. noli desistere ceptis.

Contra verbosus noli contendere verbis
Sermo datur cūctis: animi sapiētia pauc]

[Contra verbosus etc.] .i. noli stultis z garrulis respondere: nec eis similis efficiaris. sed postq̄ stulticia z garrulitas exierit: respōde eis: vt eisdem sua insipientia z stultitioquium patefiat. vnde salomon. Donor est hominis sapientis: qui separat se a contentio nibus garrulorum. Idem. Noli respondere stulto iuxta stulticia sua: sed ostende ei vt se stulte locutum fuisse agnoscat]. Sermo datur cunctis: animi sapientia paucis] quia non omnes loquentes sunt sapientes. Vnde illud. Laudo q̄ vites: fili carissime lites. Multi sermonem retinent sed pauci rationes. Et ecce quare. quia] Sermo datur] vnde salomon. Multi sermonem retinent: sed pauci animi rationem. i. benefac alijs ne sis anime tue inimicus. vnd socrates. Sic alienum age negotium/ ne tuus obliuiscaris. z sic benefac quibusq̄ z nō omnib⁹ ne damnū vel paup̄tas te sequatur.

Dilige sic alios: vt sis tibi carus amicus.
Sic bon⁹ esto boīs: ne te mala dāna seq̄nt

Aliud preceptum est. s. ne aliquem amemus: vt pro ipso periculis anime vř corporis incurram⁹. Et in mādato hoc inuicē q̄ debem⁹ diligere proximi. Quia in dilectione dei z proximi tota lex p̄det:

et prophete. Quia dicit Isidorus. Et toto corde non diligit deus qui hominem odit. Preterea secūda est in lege. Dilige proximum tuum sicut teipsum. Sed quia quidam sunt qui nescientes modū rebus imponere/ et aliorum dilectione: damna z periculus anime consequuntur. vt pater z filius: ideo ponit moderantiam cui dicit] Sic bonus etc.] Quasi diceret non ultra modum dilige. Diligere vero est motum caritatis in aliquem dirigere. Vnde dilige dñm deum tuum etc. Diligere est bonum optare. Vnde dilige proximi tuum sicut teipsum. i. ad hoc quantum teipsum sez ad vitam eter nam. Si enim malus bonū velles proximo tuo q̄ tibi. esset magna stulticia. Si minus inuidia. Sed primo diligendus est deus. secūdo propria anima. tertio anima proximi tui. quarto proprius corpus. Et hec est caritas ordinata. Et ita diligimus vere: si vnicuiq̄ q̄d suum est impendimus. Primo debemus deo religionem. Secūdo parentibus z cognatis caritatem. Tertio maioribus reuerentiam. Quarto paribus auxilium. Quinto minoribus doctrinam. Sexto cuiuslibet concordiam. Septimo extraneis amicitias. Octauo egris compacentiam. vnde Isidorus. Amico tuo ita sis bonus vt non noceas tibi. Item benefac alijs: ne sis tibi inimicus. vel] Sic bonus esto bonis ne tibi mala damna sequantur] scopus quasi diceret noli ita prodigie amicos distribere vt postea omnibus clapsis compellaris mendicare. quia dicit salomon. Melius est vt te respiciant filij tui q̄ te respicere in manibus filiorū. vnde socrates. Alienum sic age negotium vt te non obliuiscaris. Cum sapias etc. Esto bonus caris sic: ne tua damna sequaris. Cum sapias iuste. tu nullum dilige plus te. Alibi. Qui meliora videt. z de terriora sibi det. Ultio dignam dei. lumina tollat. et. et alibi. Proflu ce sic alijs vt tibi carus: z ipse etc.

Rumores fugere incipias nou⁹ auctor hñ
Nam nulli tacuisse nocet. nocet esse locuti.

[Rumores fuge etc.] .i. rumorum inuestigationes. vel nouas mentiones z fictas. Quia rumor est sermo ambiguus ab incerto auctore procreatus. cui malignitas fecit incertum. fides autē adhibuit incrementum. Vel rumor est sermo hominis in ore duplicat⁹ vnde Isidorus. Sermo vanus. mentis vane. inderq; vane cōstitencie est. Quia qualis sermo offenditur: talis z animus approbatur etc.] ne incipias nouis auctor haberi] .i. mendaciorū augmētator. Et dicitur auctor ab augeo. es. et scribitur per. v. z. c. id est

nugigeruli. qz nugigeruli de magnis fatosa loquuntur. vnde
oratus. Quid de quoq; viro z cui dicas ipse videto. Tu cunctas
toem fugito: mas garrulus idem zel. vel nouus auctoz. i. rumo-
rum inuentoz. qz auctozes vocamus artium inuentozes. et dicit
[Rumo. fuge. z non immerito] nam pro qd nocent nulli. i. non
nocet alicui tacuisse vsq; ad tempus aptum] z nocent esse locuti
quasi diceret plures sunt quibus nocet suus loqui vel sua garru-
litas: nulli vero nocet sua taciturnitas. vnde salomon. Sciens. i.
sapiens tacebit vsq; ad tempus. Tacituz no z impudens no obser-
uat ipsum. vii. Odibilis e deo qui procaz est ad loquendum. qz vir
linguosus non birgeat in terra. dicit dauid. et virus inultus ma-
la capiet i interitu. Preterea nocet copioz. qz ossa terit lingua zel
vide supra] virtutem primam] Alibi. Gracia magnatum ne sit ha-
bere statum. Alij versus. Effuge rumozes: simul z nouitatis amo-
res. Nam solidus meret q; no tacuisse noceret.

Rem tibi promissaz certā promittere noli
Rara fides ideo: qz multi multa loquūtur

Primo construe sic] noli promittere] alij rem certam]. i. certe dos
nec inuenias vel hab eas eam. Rem dico tibi promissam ab aliq;
Alle enim qui tibi promisit: potest te decipere z ita potest falli ille
cui promissit: z poteris mendaz z garrulus reputari. qz dicit qui
dam. z edificat multum grandis promissio solum. vel rem] id e
spem. z debet sic legi] noli promittere certam spem]. i. rem de qua
credis habere certam spem vel certam rem speratam. Et loquitur
emphatice] promissam tibi] ab aliquo] vel spem promissam]. id e
spem rei promisse certum noli expectare quasi certam z quasi cer-
te habendam. quia] rara fides]. i. parua credulitas est in promissi-
one. i. paucis creditur: quare] quia multi multa loquuntur]. i. pro-
mittunt multa de quibus nulla aut parua perolunt vel perol-
uere non possunt: vel etiam si possent nolunt. qz fallacias faciunt
ne alijs credatur. Salomon. Mendaces faciunt: vt vera dicenti-
bus non credatur. vnde iacobus. fides sine operibus motua est
sicut corpus sine spiritu mortuum est. vnde versus. Rem tibi pro-
missam: nulli promiseris ipsam. Perdit naq; fidem: sic multa lo-
cutio pndem.

Cū te quis laudat: iudex tuus esse memēto
Plus alijs de te q̄ tu tibi credere noli.

In hoc loco docet nos auto: ne superbiāmus propter munda-
nam gloriā: cum sit vana vmbatica z transitoria dicens] Eum
te aliquis laudat]. i. glorificat z exultat: per laudes in presētia tua
] memento esse tuus iudex]. i. redi ad conscientiam tuā: z ad temp-
sum. inuestiga in corde tuo z considera si sis dignus illa laude vī
talis glis ab aliq; probaris. si es dignus: humilia te. si nō corrige
te z emenda. Quia laudare est proprie aliq̄ pro magno facio cō-
mendare. Vel laudare idem est qd glorificat. vnde in psal. Lau-
date puert dominum. i. glorificate. vel boni laudant non seipos.
sed alios virtute honestatis. Alii laudant se. et non alios: vicio
inhonestatis. Alii similiter quādoq; laudant homines vicio
duplicatis. scz spe lucri temporalis: z adulationis. vt ioculatoris
z garruli z a talibus cauendum est. quia fistula dulce zel. vñ qui-
dam cum laudaretur a quodam adulatorē ait: noli vtrāq; partē
fallere scilicet te qui. falso me laudas z me cui adularis. vnde sub
iungit]. Noli credere plus alijs de te. i. de statu tuo] q̄ tu ipse. qui
conscius es tibi. Et q̄ laus adulationis sit spernenda ostendit hie
rommus dicens. Qui dedit hoc hodie: cras si volet auferet illud
id est laudem falsam. vnde seneca. bonum est non laudare sed esse
laudabilem. Si quis te laudat: nūq; te gloria fallat. Plus laudas
toz: q̄ tu tibi credere noli.

Officiuz alterius: multis narrare memēto
Atq; alijs cum tu benefeceris: ipse fileto.

In hoc loco repetit auto: quod superius dixerat. Mutuum da-
vnde dicit] memento narrare multis]. i. alijs debes manifestare.
] Officiū alterius]. i. beneficium donus: vel feruicium tibi ab ali
quo impensuz. nec accepti beneficij obliuiscaris. vel sis immemor
et illi impetres beneficij z facies quasi diceret beneficij accepti
memor esto] Atq; alijs zel. quia omnis laus in ore proprio soz
desit. vnde dictum est. Si detur elemosina a manu dextra: igno-
ret sinistra. et] sidosus. De bonis factis nō extollaris. z de bono
opere non gloriaris. vnde gregorius. Per hec que gerimus laudes
externus non queramus. Et alibi. Non extolle te a bono opere fa-
ciendo. Vnde salomon. Non laudet te os tuum: sed alienum. et
cum facias elemosinas noli publicare. Item dicitur. qui se collau-
dat: hercore coronabitur zel. Alterius factum/ sit verbis ample-
ctum. Sed referas nulli: cum benefeceris vlli.